

TARTALOM Mécses a te igéd

SZABÓ LAJOS: <i>A hit pedig...</i>	161
------------------------------------	-----

Tanulmányok

KODÁCSY-SIMON ESZTER: <i>Dániel próféta tanulása és a szabadság kérdése. Bevezető gondolatok az Isten kegyelméből szabadon – „Nem eladó a gyermek” című konferenciához</i>	162
SZABÓ LAJOS: <i>Kegyelem és kényszer, szabadság és törvény a gyermek életében. A teológia felől nézve</i>	163
GYARMATHY ÉVA: <i>Miféle teher alatt nő a pálma?</i>	170
TRENCSENYI LÁSZLÓ: <i>Kényszer és szabadság – pedagógiai nézőpontok</i>	173
NAGY ZOLTÁN: <i>Erőszakmentes kommunikációval a konfliktusok feloldásáért</i>	178
KODÁCSY-SIMON ESZTER – SERESNÉ BUSI ETELKA: <i>Merünk-e dicsérni? A bátorító visszajelzések teológiai olvasatai és pedagógiai szempontjai</i>	180

Az igehirdető műhelye

SZEMEREI JÁNOS: <i>Pünkösöd ünnepe (ApCsel 2,14–22.29–33)</i>	184
BALOGNÉ VINCZE KATALIN: <i>Pünkösöd 2. napja (1Kor 2,11–16)</i>	187
PÁNGYÁNSZKY ÁGNES: <i>Szentháromság ünnepe (Ef 1,3–14)</i>	190
FRANKO MÁTYÁS: <i>Szentháromság ünnepe után 1. vasárnap (Mk 1,14–20)</i>	192
GYŐRI VERONIKA ÁGNES: <i>Szentháromság ünnepe után 2. vasárnap (Lk 4,23–30)</i>	195
KOHÁRY FERENC: <i>Szentháromság ünnepe után 3. vasárnap (Jn 8,1–11)</i>	197

A hit pedig. . .

Zsid 11,1

■ SZABÓ LAJOS

Nem voltam az énekkar tagja. Nem jártam a próbákra. De kezdő segédlelkészként a hétköznapi próbák estéin gyakran hallottam a dallamot átszűrődve a pécsi lelkészlakás falán. Egy ének – úgy tűnt akkor – szünet nélküli gyakorlása és finomítása történt. Úgy éreztem, hogy egyre erősebbé, elevenebbé akarja formálni a karnagy a dallamot. Energiát keres. A szövegből számomra mindig csak ennyi szűrődött át: „Hit nélkül bárhog...” Amikor aztán előben hallottam az egész kórusművet, akkor megkedveltem egyszerű és közvetlen dallamát és szövegét. Biztos, hogy az alapra, a kereszténységünk gyökerére ébreszt rá ez az ének: sok mindent lehet tenni hit nélkül is, de ez igazán nem segít és nem újít meg. Hit nélkül hiába próbálkozunk.

Nehéz feladat, de lehet, hogy mégis ez a legszebb: bízni a remélt dolgokban és a nem láthatókra bátran építeni. A hit élményét mindig frissíteni kell. Nélküle nem megy tovább semmi. Nélküle fájdalmas és leépülő bennünk minden. De frissíteni nem lehet általánosságban és elméletben, hanem csak személyesen és valóságosan. A visszaellenőrzés nagyon egyszerű: ha megtaláltuk és bennünk él, akkor van erőnk a feladatainkhoz és az életünkhöz; ha nem küzdöttünk meg érte, ha nem találtuk meg és nem frissítettük, akkor nyűgösen, nehézkesen és kínlódomba mennek még a rutinszerű feladatok is. Mindig újra elvégzendő munka ez a hitfrissítés a lelkesi életpályán. Sikerek idején azért, hogy el ne vakítsanak. Kudarok és eredménytelenség idején pedig azért, hogy felül tudjunk emelkedni egy vészes pillanaton, sőt gyógyuljunk és erősödjünk általa.

Rengeteg kérdést felvet a hitélmény keresése, mégis ezen az úton éljük szolgálatunk minden egyes napját. Nem tudjuk megmagyarázni, és nem vagyunk képesek minden pontját bizonyítani, mégis erre alapozzuk és ezen építjük fel a lelkesi hivatásunkat. Nélküle nem megy. Nélküle nincs erőnk. Nélküle fárasztó küzdelem csupán minden nemesnek látszó tevékenység. Ha bennünk van, ha jelen van a hit élménye, akkor minden könnyebbé és megvalósíthatóbbá válik. Egyszerűen magával ragad és visz mindig tovább a következő feladat felé.

Amikor bizonytalanság és kétség van bennünk, elég fel-

idézni ezt a bibliai verset, és hamar helyére kerülhetnek a dolgok. A hit most nem kérdésként és filozófiai fejtegetésként téma, hanem konkrét tapasztalatként, hitvallásként. Meg tudom ragadni? Elér engem? Életre kel bennem? Sohasem indokolnom, magyaráznom vagy bizonyítanom kell a hit élményét, hanem elfogadnom és megélnem. A különlegessége pedig az, hogy pusztán jelenlétével sugárzóvá és vonzóvá válik mások számára. Hívogatásnak, megszólításnak vagy akár új gyülekezetplántálásnak is az ad lendületet és természetes növekedést, ha továbbárad és tapasztalhatóvá válik rajtunk a hit. Nem tanulható könyvekből, előírásokkal nem lehet kikényszeríteni, a hit csak felfedezhető és átélhető. Kérni lehet imádságban. Keresni lehet nyitott szemmel és szívvel. Pont úgy, ahogyan Ady Endre írta: „Lámpás volt reszkető kezemben / És rongyolt lelkemben a Hit / S eszemben a régi ifjúság: / Éreztem az Isten-szagot / S kerestem akkor valakit.”

Idén májusban pünkösödöt várunk. A hit személyes és közösségi átélését, felfrissülését. A mi kérdésünk pedig ez: hogyan lehetünk a hitre találás szószólói és meghirdetői? Nem könnyű a növekedés prófétájának lenni, ha sok területen pont az ellenkezője mutatkozik. Nehéz felszabadultnak és nagyvonalúnak lenni ott, ahol a kicsinyesség és az irigység gyorsabban terjed, mint a nagyvonalúság vagy a reményteljes és jövőt sugárzó, egymást lendületbe hozó bizakodás és újulás. Mégis reménykedhetünk. Pünkösöd minden mondata és cselekedete kezdet és jövő. Elindulás és kibontakozás. Bátorság és távolba tekintés. Álomlátás és valóra váltás is egyben. Most nem lehet a nehézségek, a lehetetlenségek és a kifogások világába elvonulni. Pünkösödkor mindig felcsillan egy nem várt, egy előre nem tervezett különleges fény, amely kiemel a bizonytalanságból és a szürkéségből. A kontúrok itt élesek. A színek vidámak. A hangok fényesek és élénkek. Az emberek mozgásban és dinamikában élnek. Pünkösödkor nincs előttünk lehetetlen, csak lehetőség.

A hit élményét nem lehet szavakkal kifejezni, de tapasztalatban és érzésben mindig újra elér bennünket. És ez a mi lelkesi szolgálatunk igazi esélye.

Tanulás és szabadság Dániel prófétánál

Bevezető gondolatok az Isten kegyelméből szabadon – „Nem eladó a gyermek” című konferenciához

■ KODÁCSY-SIMON ESZTER

A szabadság megtapasztalása szorosan kapcsolódik össze a tanulási vágygal és a tanítási-nevelői kedvvel, amint a zsoltáros is tanúságot tesz erről imádságában: „...taníts engem, mert te vagy szabadító Istenem...” (Zsolt 25,5) Az egyik legrégebbi példa a szabadság és a nevelés összekapcsolására az Ószövetség lapjain olvasható, Dániel próféta könyve kezdődik ezzel a tanulságos elbeszéléssel (Dán 1).

A szöveg tanúsága szerint Babilónia királya, Nebukad-neccar fölvonul Jeruzsálem ellen, ostrom alá veszi, majd egész Júdát fogságba ejti és elhurcolja Babilóniába. A király nem bízta a véletlenre a fogságba ejtett nép sorsát és kapcsolatát a fogvatartókéval. Előrelátóan tervezi meg az elhurcolt júdeaiak „kézben tartását”, s azt az utat akarja használni tervei megvalósításához, amely a leginkább célravezető számára: az oktatás és nevelés útját. Udvarmesterének olyan ifjak kiválasztását rendeli el, akik jó képességűek és helyzetűek, vagyis – ahogy a szövegben olvashatjuk – királyi vagy nemesi származásúak, egészségesek, szépek, fogékonyak minden bölcsességre, műveltek és jártasak a tudományokban (Dán 1,3–4). Mindezek miatt ők képesek lesznek elsajátítani a káldeusok nyelvét és írását, amely szükséges feltétele lesz annak, hogy a királyt szolgálják. Ők lesznek az összekötő kapocs a fogva tartott nép és a fogva tartó király között, akinek az a terve, hogy asszimilálja Izrael népét, ehhez pedig eszközként használja majd a saját céljaira kitanítatott és megnevelt fiatalokat. A király saját módszerei szerint képzelel el az ifjak nevelését, amelynek legfontosabb lépése a kulturális és – ehhez szorosan kapcsolódva – a vallási azonosulás: elrendeli, hogy három éven át a király étrendjét kell követniük, mert úgy véli, hogy ezáltal jobban megismerik a babiloni világot, így méltóképpen tudják majd őt szolgálni.

Négy júdeai ifjú azonban nem szeretné alávetni magát ennek a parancsnak. Dániel ezért megkéri kirendelt nevelőjüket, az udvarmestert, hogy ne kelljen magát „beszeny-

nyeznie” a király ételével és borával. Az udvarmester hajlana is erre, mert – ahogy a bibliai szöveg mondja – „Isten jóindulatra és szeretetre indította” őt Dániel és társai iránt (Dán 1,9). Ám félelme erősebb jóindulatánál. Dániel ekkor alkut kínál: tegyenek próbát tíz napig, s ha az udvarmester és a felügyelő elégedettek az eredménnyel, akkor hadd étkezzenek ők a saját kívánságuk szerint.

Nem tudjuk, hogy ez a kérés vajon még a kisgyermek ösztönös ráérzése-e arra, hogy mi a jó nekik, vagy már a tizenévesek legalább részben tanult és tudatos döntése, választása-e. Azt azonban tudjuk, hogy jól választottak, s ez mindenki javára szolgált. Egyfelől az ifjak „sebbnek látszottak” a többieknek, majd „előrehaladtak a tudományban, mindenféle írásban és bölcsességben”, sőt Dániel még „a látomások és az álmok magyarázatához is értett”. Másfelől jól jártak a többiek is: az udvarmester és a felügyelő (vagyis a melléjük rendelt kísérő pedagógusok) eredményesen végezheték munkájukat, kiemelkedően teljesítő tanulókat mutattak fel a hároméves „képzési” időszak végén, a király pedig hasznát vehette ezeknek az egész ország minden mágusánál és varázslójánál „bölcsesség és értelem dolgában tízszer okosabb” fiataloknak. A király asszimilációs szándéka így ellenkezőjére fordult: kénytelen volt belátni, hogy saját kultúrájának részletesen kidolgozott varázslói, jóslási és mágusi rendszere mit sem ér a szabadságukhoz ragaszkodó fiatalok által képviselt valódi „bölcsességgel és értelemmel” szemben.

Dániel és három társa bár fogságban éltek, mégis Isten kegyelméből – aki az udvarmestert jóindulatra indította – saját meggyőződésük szerint szabadon dönthettek életük alapjairól. Ennek pedig rendkívül fontos következménye volt. Ez a szabadság nemcsak a fizikai táplálkozás vagy a tanulmányokban való előrehaladás miatt volt fontos számukra. Ez a szabadság azért játszik nagyon erős szerepet, mert ez ad majd biztatást és reményt nekik személyesen is és rajtuk keresztül az egész népnek a kollektív bátor-

ság megéléséhez s így a megmaradáshoz. Szükségük volt s nekünk is szükségünk van a szabadságra, a megtapasztalt szabadságra a fejlődéshez és a megvalósításhoz. József Attila versrészlete érzékletesen foglalja össze két sorban a szabadság szerepét a talpraállásban:

„Ez a szabadság adta értenem,
hogyan lesz még erő, lábraállni, bennem.”

A júdeai ifjak szabadságmotívuma azért fontos ma is, mert a szabadság szerepének kérdéseit téteti fel velünk. Milyen szabadsága volt Dánielnek és három társának: kulturális, erkölcsi, vallási vagy lelkiismereti szabadsága? Melyiknek milyen következménye van a tanulás és neveltetés során? Melyikre mennyiben neveljük a gyermeket hittanórán és az egyházi iskolában? A mai fegyelmezett és céltudatos tanulásban miként érezheti legalább annyira szabadnak magát a diák, amennyire a júdeai fiatalok önmaguk lehettek a fogságban? Miközben mindenféle tudományban és írásban

előrehaladnak a diákjaink, lesz-e olyan szabadon megélt tapasztalatuk, amely bölcsességre is vezeti őket? És lesz-e olyan diákunk, aki előre tekint, és szabadon, de nem érzéketlenül képes álmodni és látomásokat látni, célt kitűzni? S végül: hogyan jelenik meg az az isteni kegyelem, amely Dániel és három társa esetében az udvarmestert „jóindulatra és szeretetre” indította a mi nevelői és oktatói munkánkban? Hogyan tudjuk mi, tanárok közvetíteni, kommunikálni ezt az isteni kegyelmet a ránk bízott fiatalok felé? Merünk-e teljes szabadsággal élni vele, vagy rabul ejt minket a Luther szerinti legnagyobb zsákutca, az önmagunkba való fordulás?

Az Evangélikus Hittudományi Egyetem Valláspedagógia Tanszéke által a magyar tudomány ünnepe alkalmából szervezett 2017. évi konferencián ilyen és hasonló kérdésekről gondolkodtunk közösen. A konferencia témája a Lutheránus Világszövetségnek a reformáció 500. évfordulójára választott mottójához kapcsolódott: *Isten kegyelméből szabadon* – „Nem eladó a gyermek”. Az alábbiakban az elhangzott előadásokból közlünk néhányat.

Kegyelem és kényszer, szabadság és törvény a gyermek életében

*A teológia felől nézve**

■ SZABÓ LAJOS

„Légy hű és légy szabad! Gondolj a madarakra,
kik hívek a fához, mely fészüköt adja,
s mégis kilátnak, kiszállnak a légi magasba!
Két hazában otthonosak: polgárai a fáknak
s együtt örök polgárai mind égnek és a szabadságnak.”¹

A keresztény teológia és a keresztény nevelés kapcsolata

Egészen biztos, hogy nem szabad ma sem úgy tekinteni a keresztény nevelésre, mint amivel kapcsolatban ne merülnének fel nagyon kemény és kritikus kérdések, és amivel szemben ne fogalmazódnának meg nagyon határozott fenntartások. Ta-

lán a címben szereplő négy szóval kapcsolatban is az a félelem ébredhet, hogy keresztény megközelítésük biztosan nagyon egyoldalú és részrehajló, hogy nincs elegendő mozgáster, mert mindent meghatároz az egyház felügyelete és előírása. Ez az álláspont azt feltételezi, hogy nincs elég lehetőség a szabadságra.

Am azt is azonnal hozzá kell tenni ehhez a gondolatmenethez, hogy éppen napjainkban észrevehetően erősödik az igény, hogy a keresztény intézmények nevelési gyakorlatára mégis nagy szükség van. Sokan tekintenek ennek értelmében úgy a keresztény nevelési munkára, mint a következő nemzedék tehetségének, képességének és magatartásának az átlagnál messze biztosabb zálogára. Ez úgy összegezzhető, hogy a keresztény nevelésben még van tradicionális stabilitás és erkölcsi határozottság, egyértelműség, és erre nagy szükség van ma.

Kétféle megközelítéssel van tehát dolgunk, s ezt az elentétet nem lehet feloldani, nincs is értelme sokat boncolgatni, de tudomásul kell venni, és számolni kell vele. A teológiai munkától viszont éppen ez a kettősség vár el állandó éberséget, hogy aktuálisan, naprakészen és bátran kommunikáljon a keresztény nevelés összefüggésében.

* Elhangzott a magyar tudomány ünnepe alkalmából 2017. november 17-én, az Evangélikus Hittudományi Egyetem Valláspedagógia Tanszéke és a Magyarországi Evangélikus Egyház Katechetikai Munkacsoportja által szervezett, *Isten kegyelméből szabadon* – „Nem eladó a gyermek” című konferencián.

¹ BABITS Mihály: *Új mythológia*. In: uő 2007, 357. o.

Azt is látjuk, hogy a keresztény intézmények és a keresztény elkötelezettségű pedagógusok egyre nagyobb szerepet vállalnak ma a magyar társadalom oktatási tevékenységében. Ennek a folyamatnak a megerősödéséhez és stabilizálódásához kell a teológiai gondolkodásnak hozzájárulnia mindig új nyitottsággal és elkötelezettséggel. A kérdés az, hogy képes-e erre a teológia. Tudja-e ezt a munkát végezni? Van-e álláspontja? Van-e fogadókészség rá? Az aktuális teológiai munkának önkritikát igénylő kihívásokkal is úgy kell ma foglalkoznia, hogy közben bátorító és energiát adó üzenetet fogalmazzon meg a keresztény nevelés jelene és jövője számára.

Pozitív és erőt adó keresztény teológiára van szükség ebben az összefüggésben. Ez nem kell, hogy elnyomja az elemzést vagy a kritikus hangot, de mindenképpen alaphangként van szükség egy reményt sugárzó teológiai háttérre és jövőképre, amely világosan rámutat arra, hogy van biztos forrás, amelyből ma is értéket meríthet a keresztény nevelés elmélete és gyakorlata.

Teológiai közeledés a kegyelem és kényszer, szabadság és törvény fogalmakhoz

Biztosnak tűnik, hogy a keresztény teológiának a gyermeknevelés irányába mutató legfontosabb alapkérdése éppen ennek a kiválasztott négy szónak az értelmezésében és újrafogalmazásában csúcsosodik ki. Kérdés formában: van-e elég szabadságunk, és vajon a törvény nem kényszerít-e feleslegesen?

Nagyon egyszerűsítve arról van szó, hogy a négy fogalom közül melyik milyen minőségben, mekkora szereppel és milyen határokkal kerül elő a keresztény nevelés mindennapi tevékenységében. Megjelenik-e világosan a tartalmuk, és dinamikus-e a velük való élés gyakorlata?

Úgy is fogalmazhatunk, hogy a szabadság és a kötöttség megfelelő mennyiségben és jó minőségben kap-e szerepet a mai keresztény nevelési gyakorlatban.

Az oktatási és nevelési intézményekben és tevékenységekben a különböző szereplők számára milyen mélységben válik megélhetővé a törvény és a szabadság, a kényszer és a kegyelem?

Mennyire él a tanárok személyes életfelfogásában és életvitelében a négy koordináta keresztény értelmezése?

Milyen támaszt ad ezeknek a szavaknak a bibliai és a hitvallási összefüggés?

Mi segíthet abban, hogy egészséges gyakorlatra törekedjünk a törvény és kegyelem, a szabadság és kényszer alkalmazásával úgy, hogy a legfőbb célunk mindig hármas meghatározottságú legyen: először is Isten akaratának megfeleljen, majd a gyermekek méltóságát tartsa tiszteletben, és végül kibontakoztassa az élet megélhetőségéhez szükséges tehetséget.

Beszélünk-e eleget a kegyelem szépségéről, a kényszer hatáiról, a szabadság ajándékáról és a törvény tisztaságáról?

Ha csupán egyházi területen mozgunk, akkor nagy a

kísértése annak, hogy hihetetlenül magabiztosnak és mindent megoldónak tekintsük a keresztény nevelés és oktatás gyakorlatát. Talán abból is fakad ez, hogy legtöbbször az örök és biztos válaszok világát látjuk meg elsősre a keresztény nevelésben. Statikusan közeledünk, és azt gondoljuk, hogy az örökség olyan hatalmas és erőteljes, hogy nem lehet rajta fogást találni ma sem. Adott aktuális és időszzerű, új magatartásokat és a ma tipikusan „felvillanó” expressz kérdéseket ilyen magatartással nehezebb észrevenni, feldolgozni és legfőképpen megoldani a nevelésben. Ilyenkor több szabadságra és kegyelemre, kevesebb törvényre és kényszerre van szükségünk. A keresztény neveléshez való egészséges teológiai hozzáállásnak mindig szüksége van az aktualitás iránti érzékenységre, friss, valós környezetlátásra és tapasztalatra. Ezért fontos az, hogy a teológia művelői és a nevelés gyakorlói egyre közelebb legyenek egymás helyszíneihez. Így lehetnek legjobban egymás segítségére is.

Ugyanakkor egyidejűleg látnunk kell azt is, hogy ma is jelentkezik egyfajta bizalmatlanság vagy félelem a társadalomban attól, hogy a keresztény nevelés legújabbkori előretörése és terjedése veszélyezteti a szabadabb, nyitottabb és gyermekcentrikusabb nevelési és oktatási módszerek lehetőségét. Ez a félelem talán leginkább abból fakad, hogy aki távolabbról, kívülről szemléli a keresztény nevelést, az nem számol korrekt módon azzal, hogy milyen változásokon, megújulásokon és kísérletezési szakaszokon ment át a keresztény nevelés az utóbbi évtizedekben nemcsak Magyarországon, hanem Európában is, és ennek a belátásnak híján csak elfogult véleményt tud megalkotni.

Nem nehéz belátni, hogy a szabadság és a kegyelem mindig könnyebben kiejthető szavak a neveléstudományban és a teológiában is, mint a törvény és a kényszer. A pozitív érzések is az egyik szópárnál dominálnak, míg a negatívak azonnal beállnak a másik szópár mellé. Ugyanakkor érzékelhető az is, hogy a neveléssel szembeni elvárások területén ma erősen megfogalmazódnak azok a megközelítések, amelyek a törvény és a kényszer felé fordulnának azért, hogy biztonságot vagy stabilitást teremtsenek a nevelésben. Egyértelműen gyorsan és direkt módon várják ennek az eredményeit, mint ha a hatást azonnal számon lehetne kérni az aktuális nevelési tevékenységektől. Ez a gyors eredményorientáltság egyik oldalon sem indokolt. Szabadságra semmiképp sem lehet pár kijelentéssel vagy kényszerítéssel nevelni. A kegyelmet sem lehet zárt, fix definíciókkal közelebb hozni. A törvény értelmét sem lehet valamiféle parancsoló móddal közvetíteni. Szükséges kényszert sem szabad óvatosság és higgadság nélkül alkalmazni vagy tanítani. Ha nagyon erőszakosan és türelmetlenül építkezünk az iskolákban, akkor a nevelésben közreműködő személyek vagy intézmények könnyen kerülhetnek olyan helyzetbe, hogy a felfedezés, a rácsodálkozás vagy az egymást segítő kreativitás számára nem marad elég hely és levegő. Ilyenkor legfőképpen rövid távú megoldásokra, „tűzoltásra” marad lehetőség. De a túlzott szabályozás,

az indokolatlan mennyiségű előírás vagy éppen a régi idők nosztalgiaja is okozhat ilyen veszélyes nevelési környezetet.

Izgalmas kérdés, hogy a keresztény nevelésnek mennyire tud valóban éltető táptalaja lenni egy progresszív, megújult keresztény teológia. Illetve létezik-e kölcsönös érdeklődés a keresztény neveléstudomány és a keresztény teológia között ma, akár provokatív formában is?

Azért is izgalmas ez a kérdés, mert látható és kitapintható, hogy a keresztény értékek átadásában és aktuális megélésében nem várhatunk mindent a hitoktatástól, hanem arra a követhető keresztény magatartásra, viselkedéskultúrára és környezeti atmoszférára kell fókuszálnunk, amit egy keresztény intézmény oktatói, alkalmi vagy légköre sugároznak és adnak át vagy élnek meg együtt ma a tanulókkal. Ez az egyház utánpótlása és élete szempontjából ugyanúgy döntő fontosságú, mint a felnövekvő generációk életvitele, kultúrája és viselkedése szempontjából. Az egyháznak mint fenntartónak lehetnek elvárásai az oktatási intézményei iránt, de van felelőssége is, hogy őszinte kommunikációban közvetítse tapasztalatát és hitét az oktatási intézmények és a nevelés szereplői felé is. A szerepvállalásnak ezek nem kevésbé számottevő részei. Cél az önállóság és a szabad döntési képesség fejlesztése, de cél az is, hogy ennek mindig legyen kapcsolódása az egyház gyakorlati életéhez. Nyilvánvaló, egyáltalán nem titkolt cél az, hogy nem egyháziidegen, hanem egyházbarát generációkat szeretnénk nevelni oktatási intézményeinkben és a hitoktatás egész területén. A nevelésben vállalt egyre nagyobb szerep is ezzel indokolható az egyház egész életén belül.

Az „iskola falai” és a „tanári és hallgatói hangulat” mint rejtett tanterv és pedagógiai eszköz nem elhanyagolható tényezők a kegyelem és szabadság, kényszer és törvény keresztény megélése szempontjából. Ahogyan élünk a falakon belül, az mindenképpen hat a falakon kívül is. Amivel viszont szembetalálkozunk, és ami körülvesz minket az iskola falain kívül, arra adjon választ és követhető mintát a falakon belüli világunk és életformánk. Közösségi tapasztalat, a megélés, megküzdés és rácsodálkozás élményei fontosak az etikus életfelfogás és életvezetés megismerésében és begyakorlásában.

Így lehet együtt életszerű, ugyanakkor hitet erősítő is a keresztény teológia és nevelés. A keresztény nevelés fejlődésének fontos feltételei ma is az egymásra figyelés és egymásra építés, a kölcsönös tapasztalatátadás és -átvétel.

Mikor leszünk képesek a kegyelem felfedezésére?

A kegyelem szépsége

Ha sikerül azt a vágyat felébreszteniünk, amelyet a zsolttáros így énekelt meg régen: „*Mutasd meg, Uram, hogy szeretsz minket, és adj nekünk szabadulást!*” (Zsolt 85,8), akkor közel járunk egy olyan életfelfogás eléréséhez, amely a kegyelmen tájékozódik.

A kegyelem a teológiában mindig Isten határtalan szeretetének a megmutatkozása. A vele való kapcsolatnak ez a mindent megelőző valósága. És ez a kapcsolat biztosítéka. Ez minden kötődésnek és Istennel való kommunikációnak az alapja. Ünnepi magasságból és felfoghatatlanul széles horizonton árad ránk. Nem véletlen, hogy Jézus Krisztus emberré születését is így hirdette meg az apostol: „*Mert megjelent Isten kegyelme minden embernek.*” (Ef 2,11) Nincs kizárás. Nincs megkötés. Nincs szűkítés. Van viszont közeledés és megérkezés. Hatalmas nyitottság. Erre csak rácsodálkozni lehet. Annál erősebb a kötődésünk a kegyelemhez, minél eredetibb a csodálkozásunk annak jelenlétén és valóságán. Ilyen rácsodálkozási alkalmakra, terekre és szavakra nagy szükségünk van a mai nevelő munkában. Megélni és átadni egyformán és egyidejűleg. A tanár rácsodálkozása segíti a gyermek rácsodálkozását!

„A csodálkozásban megnyílik az ember számára a mélyebb valóság. Megilletődik, felhagy azzal, hogy természetes magyarázatot keressen, mert megpillantja a lényegét. Aki csodálkozni tud, az rendelkezik azzal a képességgel, ami a hithez szükséges: hogy ne csak külső megnyilatkozási formákra figyeljen, hanem megsejtse azt, ami ezek mögött van. Aki megtanult csodálkozni, az a képről a festőre, az építészről az épületre, a műről az alkotóra következtet. A dolgok ily módon való megközelítését már a gyermeknél elő kell segítenünk.” (NEMETSCHKE 1979, 21. o.)

A kegyelem nem tanulható meg ismeretekkel és élettelen szövegekkel, hanem csak a felfedezés és a rácsodálkozás útján. Nagyon érdemes erre odafigyelnünk, hogy nevelési tevékenységünk során képesek legyünk egy szeretet által meghatározott légkörben és élő szóval átadni teológiai tartalmakat, mert ezeket valójában csak így lehet. Ez a légkör az adekvát módszerük és megfelelő csatornájuk. Emellett tudnunk kell, hogy Isten nagyságáról és hatalmasságáról is csak akkor tudunk jól tanítani, ha a saját szerepünket is helyesen mérjük fel. Ebben az összefüggésben sohasem a szülő vagy a tanár fontossága a döntő. A cselekvő, a mozgásban lévő Isten a legfontosabb.

„A gyerek ötödik születésnapján vették észre, hogy Nenő körül megváltozott valami. Tamás kevés beszédű volt, nyugodt, szókincse felnőttes, anyja-apja értelmesen beszélt vele mindig, s láthatólag Nenő se gügyögött neki. Ezen a napon, mikor – ahogy a szokás megszabta – asztalra került a fényes torta, tetején öt rózsaszínű gyertyácskával, Tamás nem nyúlt felé, hanem Nenőre nézett, s azt kérdezte: »Most nem fáj?« Nenő nem felelt, szelt a tortából, s mire a gyógyszerész ráeszmélt, mit kérdezett a fia, már nem volt a szobában. Klárára bámult, aki belesápadt a ki nem mondott aggodalomba. Nenő esetleges betegsége elképzelhetetlen bonyodalmat jelentett volna, csaknem megoldhatatlan helyzetet.

»Van valami bajod?« – kérdezte riadtan a gyógyszerész, mikor Nenő visszatért a feketével, vénasszonytól

szokatlan módon jó erős kávét főzött –, és Polyvitaplexre gondolt, mindenféle, öregeknek való erősítő szerekre. Nenő megigazította a széket Tamás alatt, és megrázta a fejét. A gyerek akkor már a tortáját ette, szeme csupa figyelem volt, és elégedettség.

Aznap este szokatlanul későn jöttek haza a moziból. Összefogózva siettek a váratlanul beköszöntött hidegben: október eleje volt, ám a hónap telet játszott, a csillagok zöldesek voltak, fényük merev, a levegő szinte eltört. Fagyott. Arról beszélgettek, hogy kocsit kellene venni, akkor időnként eljuthatnának más tájakra is, az autóban az a jó, hogy az ember nincs kötve szállodához, menetrendhez, mert vacsoraidő van, visszafordulhat, a maga ágyában hál. Egy kutya inalt előttük, Klára leguggolt hozzá: szerette az állatokat. Éhesek voltak. Balázs disznótoros vacsoráról ábrándozott, pedig még nem volt itt a vágások ideje.

A patikaház a főtér első mellékutcája sarkán állt, és a lakás minden szobájában égett a villany. Klára nevetett, nem értette, minek ez a nagy fény. Talán vendég jött, valami jeles vendég? Persze akkor sem indokolja semmi, hogy a hálóban is világos legyen, és messzire ragyogjon az előszoba.

Mikor beléptek, mindjárt meglátták a kisszéket, Tamás kisszekét az előszoba villanykapcsolója alatt. Tamás csak onnan érte fel a kapcsolót, nyilván ő rendezett ekkora kivilágítást. A kisasztalon üres petróleumskanna: Nenő a boltba készült. A nappali üres volt, a hálóban se volt senki, csak az égő csillár. A fény most nem a biztonságot jelentette, félelmes volt, érthetetlen. A házások egymásra néztek, az asszony a gyereket hívta, Balázs Nenőt. Egyik sem felelt. A kamrában, a konyhában is égett villany, Nenő szobájának ajtaja tárva. Tamás a kályha előtt ült, a szőnyegen, nézegette a képeskönyvét. Nenő az ágyon feküdt, ruhástul, háttal nekik, be volt takarva a kendőjével. Nem látszott az arca.

Tamás felnézett:

– Fázott – mondta azzal a különös, hideg tárgyilagossággal, ahogy beszélni szokott, ami annyira nem hasonlított Nenő nyekegésére, aki pedig beszélni tanította. – Betakartam.

Valami rossz volt a szobában, majdnem tapintható, érzékelhető rossz.

A gyógyszerész az ágyhoz lépett, s lélegzete hirtelen hangossá vált, mintha köhögne. Klára megfogta az ajtófélfát.

Senki se szólt semmit. A gyógyszerész háta, vállának hirtelen vonala mutatta, mi történt.

– Fázott – közölte megint a kisfiú, és felállt. – Meg azt mondta, sötét van. Meggyújtatta a villanyt, de akkor se láttott, pedig meggyújtottam neki valamennyit.

Odament az ágyhoz, oda akart hajolni Nenőhöz. Az apja elrántotta kezét, mintha félne, hogy a gyerek késbe nyúl.

– Tedd rá a paplant is – kérte Tamás, és gyönyörű, okos szemével felnézett az apjára. – Úgy fázik, hogy nem is felel.

Klára, amit régóta nem tett már, karjába kapta a gyereket, és kirohant vele a szobából. Balázs csak állt, nézte a makulátlan ágyterítőt, amely alig-alig horpadt be Nenő kis testének súlya alatt.

Őszintén megsiratták.” (SZABÓ 1967, 214–217. o.)

Fel kell fedoznunk azt, hogy „egyáltalán nem olyan fontos, hogy keressük az Istent, sokkal fontosabb engednünk azt, hogy Ő megtaláljon minket. A Biblia csaknem lapról lapra arról az Istenről beszél, aki ott áll a kezdet kezdetén, akié a kezdeményezés, aki az életet teremtette, aki elhozta az időt, a beszélő és a cselekvő Istenről, arról az Istenről beszél nekem, aki szabadságra, békességre, igazságosságra, szeretetre vezet. Arról az Istenről, akivel lehet beszélni, aki oltalmat, menedéket és védeltséget kínál.” (SPAN-GENBERG 2004, 26. o.)

Az ő kegyelméről úgy lehet „élvezetesen és élvezhetően” tanítani, ha vannak olyan emberek, akik elmondják a hitüket. Nem is akárhogy, hanem úgy, mint akik ténylegesen tudják és meg is élik azt az élményt, hogy milyen nagy feladat is az, amiről beszélnünk lehet. „Amiről azonban csodálkozással, hálával és tisztelettel, hihetően és tapasztalatból beszélnek, az nagyobb nálam. A Teremtőnek nagyobb-nak kell lennie a teremtményénél.” (Uo. 27. o.)

Ezzel a hozzáállással lehet ma is elmondani a hitünket. Ahogyan Peter Spangenberg írja könyvében, így juthatunk el oda, hogy „tudok beszélni a hitemről a gyermekemnek. Istenem pedig biztosan nem veszi rossz néven tőlem, ha a gyermekem előtt rajongok érte, megcsodálom, sőt talán megénekelem őt, mivel örülök annak, hogy belőle vezethetek le minden életet, tehát magamat is.” (Uo.)

Így lehet a kegyelem a tanulók számára is megérezhető, választható és követhető érték egy olyan környezetben, ahol egyébként nem igazán lehet megtalálni és felfedezni ennek a mindennapi valóságát és gyakorlását. Ha a rácsodálkozás élményében ismeri meg valaki, és így találkozik vele, akkor ennek a találkozásnak lehet életútira ható ereje is. A kegyelem interaktivitásban és rácsodálkozásban lesz igazán az életünk része. Részesedünk benne, és „részesíthetünk” is belőle másokat a környezetünkben, ha bátran beszélünk róla.

Hogyan lehet a kényszer határait tiszteletben tartani? Mire jó a kényszer?

Ha a kényszert a keresztény teológia felől közelítjük meg, mindig van egy olyan alapérzésünk, hogy akkor kerül bevetésre vagy alkalmazásra, amikor az ember valamilyen mértékben többnek és hatalmasabbnak akarja magát mutatni és érezni annál, amire rendeltetett Isten teremtményeként. Az alázat hiánya vagy a szükségesnél csekélyebb jelenléte is kényszer alkalmazásához vezethet. Sőt az is, amikor valaki az embertársára tekint úgy,

mint akit teljesítményre, viselkedésre és helyes hozzáállásra szükséges nevelni egy „jó” cél érdekében. Ez az utolsó példa tán a leggyakoribb, és épp ez rejt magában nagyon veszélyes csapdákat, ez torkollik legkönnyebben túlzásokba, sőt erőszakba. Arról nem is beszélve, hogy a „jó cél” meghatározása erősen problematikus és szubjektív. A kényszer gyors megoldásként van jelen, erőszakos elintézőként, és éppen azt kapcsolja ki, amire sok ószövetségi és újszövetségi tanítás és iránymutatás után végül Jézus magatartása adott tökéletes és hiánytalan példát. Ez pedig a „késedelmes a haragra” jellemző megélése, a „határtalan türelem és véget nem érő megbocsátás” megvalósulása.

Ez is végigvonul a Szentírásán. Álljon itt most csupán egy ó- és egy újszövetségi idézet. *„Az Úr irgalmas és kegyelmes Isten. Türeleme hosszú, szeretete és hűsége nagy. Megtartja irgalmát ezer nemzedéken át, megbocsátja a bűnt, a hitszegést és a vétket.”* (2Móz 34,6–7) *„Tanuljátok meg tehát, szeretett testvéreim: legyen az ember gyors a hallásra, késedelmes a szólásra, késedelmes a haragra, mert az ember haragja nem szolgálja Isten igazságát.”* (Jak 1,19)

Mindennapi tapasztalatunk, hogy a bizalom, a megértés és az elfogadás gyakorlása helyett vagy mellett belép a követelőzés, az elvárás, a megfelelni akarás és a mindenben és mindenkin keresztülgázoló érvényesülés. Ezek olyan kényszert előidéző magatartások, amelyek idegenek a keresztény alapértékektől. A keresztény ember mindennapi küzdelme, hogy megtalálja a határokat ezekben a kényszerekben. Hogyan tud megmaradni a krisztusi etikai normáknál úgy, hogy az e világi környezetben be tudja tölteni a küldetését? Érvényesülni is tudjon, de ne lépje át a szelidség és jóság jézusi normáit. Ha erről a határkeresésről és küzdelemről egy keresztény ember teljesen megfelelkezik, akkor gyakorlatilag elfordul a keresztény életforma alapjától.

Ez az a rossz irányvétel, amelynek során éppen az ellenkezője történik annak, amikor Jézus magához kéri a gyermekeket és engedékenységre biztatja a tanítványait. Ebben a jelenetben csúcspontot ér el a tipikusan jézusi pedagógiai attitűd. Mindent felülír a jézusi igény: a benne meg tapasztalható szeretetnél nincs fontosabb. A másik ember iránt tanúsított szeretet elengedhetetlen norma. Önzés, irigység és erőszakos érvényesülés nem kaphat helyet itt.

„Ekkor kisgyermeket vittek hozzá, hogy megérintse őket, a tanítványok azonban rájuk szóltak. Amikor ezt Jézus észrevette, megharagudott, és így szólt hozzájuk: Engedjétek hozzám jönni a kisgyermeket, és ne tiltsátok el tőlem őket, mert ilyeneké az Isten országa. Bizony, mondom néktek: aki nem úgy fogadja az Isten országát, mint egy kisgyermek, semmiképpen sem megy be abba. Ekkor átölelte és kezét rájuk téve megáldotta őket.” (Mk 10,10–13)

Ebből a jelenetből a közel engedés, a gyermekek tel-

jes értékűnek tekintése, a szeretet körébe való bevonásuk és a fontosságuk kifejeződése vezethető le. Nincs más út, mint a szeretet, a türelem és a bizalom harmóniája. Nem nevezném ezt idealizált légkörnek és eseménynek, inkább azt mondanám, ez egyértelműen jézusi. És ez a pillanat az igazodási pontunk ma is!

A másik oldalon azonban számolnunk kell a mindennapi realitással: szükség van arra, hogy valakit kívülről érkező hatással ki lehessen segíteni a bajból, meg lehessen menteni a veszélyből, és talpra lehessen állítani nehezzé és megkeseredetté vált élethelyzetéből. Vagy egészen hétköznapi gyakorlatunk, hogy valakit csak külső hatással tud a szükséges teljesítményre késztetni az, aki felelősséggel kíséri, nevei őt. Ez a külső hatás pedig bizonyos mértékű kényszer alkalmazásában valósul meg.

A legbiztosabb határ abban a szabályban húzható meg, hogy sohasse merészkedjen odaig a kényszer, hogy az egymáson való uralkodásnak és a hatalomgyakorlásnak az eszközévé váljon a nevelésben, mert ezzel a tanulóban visszafordíthatatlan kárt és veszteséget, adott esetben elviselhetetlen vereségérzetet okoz. Már az Ószövetségben világosan ott áll a tanítás arra vonatkozóan, hogy a gyengébbet, a kisebbet vagy a szegényebbet csak felelős szeretettel szabad segíteni, és semmiféle megszorult helyzetben sem szabad uralkodni az életén. Az idegenek gyermekeinek is biztosítani kell a munkát és a megélhetést, a saját népen belül pedig a hatalommal való visszaélés radikálisan tiltva van. *„De testvéreiteken, Izráel fiain, egymáson ne uralkodjatok kegyetlenül.”* (3Móz 25,46b)

A fegyelmezésben biztos, hogy szükség van a kényszerre, de egyáltalán nem mindegy, hogy a keresztény élet alapvető szabályának megfelelően történik ez, vagy ennek a határát túllépi. Nem véletlenül lett gyakran idézett igévé az Efezusi levél egy mondata: *„Ti, apák ne ingereljétek gyermekeiteket, hanem neveljétek az Úr tanítása szerint fegyelemmel és intéssel.”* (Ef 6,4) Apai, anyai és tanítói intésre is igaz és érthető ez az útmutatás egyszerre. Éppen ennek a határnak a keresése izgalmas: a „fegyelem és intés” megfelelő, csak szükséges mértékű alkalmazása, amíg az nem „ingerel” és nem okoz megaláztatást.

A keresztény nevelésben nem lehet a tekintélyszerzés eszköze a kényszer alkalmazása. Erre figyelmeztet Karl Barth, amikor arról ír, hogy mennyire fontos tisztában lennünk a mi saját nevelési képességünkkel szülőként és tanárként. Tudjuk azt, legyünk tisztában azzal, hogy mi múlik igazán rajtunk!

„Jó az, ha a szülők belegondolnak, hogy feladatuknak határa van. Gyermekeiket még csak testileg és lelkileg sem tudják »boldoggá«, nemhogy »rendes emberré«, nemhogy Istennek tetsző teremtménnyé, kereszténnyé tenni. Egyáltalán semmit sem tudnak belőle csinálni. Csak alázatosan ott kell állniuk és figyelniük, hogy Isten mit akar, hogy hogyan viszi a gyermeket erre vagy arra az oldalra saját fejlőd-

dése. Miközben mindent megtesznek, amit a maguk felelősségére megtehetnek és meg is kell tenniük, nem tehetnek mást, mint hogy Isten kezére bízzák – akitől kapták gyermeküket.” (BARTH 2006, 77. o.)

Különösen is fontos ezt szem előtt tartanunk a legkisebbek nevelésénél, például óvodáskorban, mert itt a kényszer erőszakos, túlzott alkalmazása és a megengedhető határ átlépése rendkívül rossz irányba viheti a gyermek és a nevelő kapcsolatát. A hiánya persze akadályozhatja a tudatos viselkedés fejlődésének folyamatát. Egy népszerű pszichológiai tanácsadó mondatai megfogadhatóak keresztény és teológiára alapozott szülői és nevelői szempontból egyaránt. Szem előtt tartva azt is, hogy „[a] biblikus fegyelmezés még a nyafogás és dühkitörések esetén sem büntetést és visszabántást, hanem önfegyelemre nevelést, következetes határkijelölést, jó szokások közös gyakorlását és türelmes segítségnyújtást jelent. Meghitt, bizalmas kapcsolatban, a határok átlátható és következetes kijelölésével, és amikor szükséges, türelmes és határozott segítségnyújtással tudod a rendet fenntartani és a káoszt megszüntetni kisgyermeked életében. Az indulatait felismerni és kezelni még nem képes, viszont biztonságos kapcsolatban és kiszámítható korlátok között élő kisgyerekek kiegyensúlyozottabb, és jobban is viselkedik, mint az, akinek a nevelése kiszámíthatatlan és félelemkeltő szülői reakciókból áll. A meghitt kapcsolatban és a kiszámítható korlátokon belül szabadon mozgó gyerekkel együtt élni is kellemesebb.”²

A kényszerrel kapcsolatban is szemünk előtt kell maradnia annak, hogy amit az előbbi idézet megfogalmaz, az azt jelenti, hogy a biblikus fegyelmezés, kényszeralkalmazás nem büntetés és nem idomítás.

Jól megszívlelhető tanácsot ad Anselm Grün szerzetes is arra nézve, hogyan kerülhető el a folyamatosan követelményeket állító, megfelelési kényszert és teljesítménykényszert eredményező magatartás. A keresztény hozzáállás ne felejtse el, hogy a gyermek számára a legfontosabb a szülők és tanárok felőli bizalom és Isten gondviselésének a közös megtapasztalása velük együtt.

„Ne vetítse bele gyermekébe saját elvárásait! Nagyobb segítséget jelent, ha »belemeditálja« magát gyermekébe. Milyen erősségei vannak? Mi szeretne áradni benne? Bízson abban, hogy gyermeke megtalálja önmaga számára az utat, amelyen sikerül élete. A siker azonban nem mindig néz ki olyannak, mint amilyennek mi elképzeljük. Sok út vezet a sikerült élethez. Bízson gyermekében, és bízson abban, hogy Isten gyermeke fölé tartja jó kezét, és hogy angyala kíséri a gyermekét, és arra az útra vezeti, amelyen belenőhet egyszerűségébe és egyediségébe.” (GRÜN 2010, 16–17. o.)

Ne rontsuk el a szabadság ajándékát, és őrizzük meg a törvény tisztaságát!

Következő lépésként a szabadság és a törvény kérdését a keresztény nevelés összefüggésében mindenképpen együtt szeretném átgondolni. Éppen az a kapcsolat indokolja ezt, ahogyan az ember életében ezek állandóan egymásra utaltságban és kölcsönhatásban fejtik ki hatásukat. Jellemzően érzelmi alapon próbálok most megközelíteni ezt a kérdést.

Mindig elfog valami különleges érzés akkor, amikor egy óriási katedrálisban vagy székesegyházban vagyok. De igaz ez egy lenyűgözően magas mennyezetű, felülről természetes fényrel megvilágított, nagyméretű evangélikus vagy református templomra is. Ilyenkor egész különleges módon szoktam arra gondolni, hogy a fenti nyitottság, a felülről érkező fények és az ott meglátható/megérezhető égbolt az Istentől elnyert szabadság érzésének a leghűbb kifejezője. Sokszor meditéltam ilyenkor azon is, vajon miért volt szükség arra, hogy minél nagyobb méretű és nagyon magas belső terű templomok épüljenek. Nagyon banális válasz lenne, ha azt mondanánk, hogy erő és hatalom vagy gazdagság és kincs fitogtatása lett volna a döntő ok. Inkább el tudom fogadni azt, hogy az építőművészek teológiai gondolkodása a leglényegesebbet akarta ezzel kifejezni Isten és ember kultuszi találkozásának helyszínén.

Az ember számára a legnagyobb ajándék, amelyet Istentől kapott, a szabadság. A felülről érkező és mindent megváltoztatni képes isteni ajándék. A félelmektől, a kísértésektől, a különböző korok ártalmaitól, a büntőtől, a haláltól való szabadulás mindennél nagyobb és hatalmasabb dimenziókat nyit meg a számunkra.

Ha a hatalmas épületekkel kapcsolatban magára az alkotási folyamatra gondolunk, akkor medíthatalunk arról is, hogy a korai időktől kezdve mennyi kis és nagy szabály, mennyi törvényszerűség felismerése, elfogadása és alkalmazása kellett ahhoz, hogy ezek az évezredek át fennálló épületek hibátlanul elkészüljenek. A rendnek, a fizikai törvényeknek és a statikai összefüggéseknek milliányi mondatát, képletét vagy szabályát kellett betartani ahhoz, hogy egy-egy ilyen monumentális alkotás megépüljön.

A legcsodálatosabb érzés a fenti nyitottság határtalanságát és az elkészült épület biztonságát egyszerre átélni bennünk. Az áradó szabadság fénye és a törvény tisztaságának nyugalma és biztonsága van jelen. A mi századunk nagyon sok olyan rossz példát is ad élénk, amikor a gyors építkezés, a felelőtlen tervezés vagy az elemi szabályok be nem tartása, felelőtlenség, átgondolatlanság, csak a mennyiségi szempontok figyelembe vétele vagy a betontömbök mértéktelen bevetése egy másik irányban gondolkodtatnak el minket. Félelmetes átélni az önzésnek, a nyereségvágynak vagy a pusztító funkcionalitásnak az uralkodását. Mit fejeznek ki ezek?

A szabadság keresztény felfogásához szükség van szabad térre, tágas épületre, az égbolt végtelenségére nyitott mennyezetre és a magabiztosan álló, hibátlan földi épületre.

² <https://krisztamami.blog/2012/05/13/biblikus-fegyelmezes/>.

A Krisztusban elnyert szabadságunk csak úgy érhető meg jól és fogadható el igazán, ha a félelmekkel, kísértésekkel és a halállal szemben megszületik bennünk a kitárt, nyitott égbolt és a tökéletes tisztaság élménye. Erre van hívásunk, ezt kaptuk ajándékba Istentől.

Ez persze azt is jelenti, hogy önmagunkkal szemben is szabad és szükséges megéreznünk a szabadítás élményét. Ezt fogalmazza meg Reuss András, amikor a szabadság keresztény értelmezését fejti ki egy tanulmányában: „Az újszövetségi szabadságfogalom alapvetően különbözik a korabeli sztoikus vagy attól a mai felfogástól, amely azt tartja, hogy az embernek a létét fenyegető hatalmakkal szemben meg kell őriznie függetlenségét. Az Újszövetség ugyanis arról tud, hogy az az ember, aki a saját kezébe igyekezik venni létét, nem szabad. Az Újszövetség szerint ugyanis a szabadság nem azért hiányzik, mert az ember nem kielégítő módon rendelkezik önmagával, hanem azért, mert ő akar önmagával rendelkezni. Az ember számára ugyanis nem valami, hanem elsősorban saját maga a veszélyes. A szabadulás útja ezért, hogy az ember egy másik hatalom, és pedig az Úr Krisztus kezébe adja magát. A szabadság az Újszövetségben ezért a bűntől, a törvénytől és a haláltól való szabadság.” (REUSS 1996)

Nagyon jól tudjuk, milyen hatalmas ellenségei és fogva tartói tudunk lenni önmagunknak. A bennünk lévő és a belőlünk kiinduló erők, gonosz vágyak, félelmek, bűnök és önzés vagy irigység legyőzése csak Krisztussal és élő hittel lehetséges a keresztény teológiai felfogás szerint. Nincs más esély. Nincs más megoldás.

Hogy ide eljussunk, ez a szabadságért folyó küzdelem igazi célja. A felnőtté válás, a nagykorúság elérése is itt érhető meg keresztény értelemben. Annak a képességnek és tapasztalásnak a megszerzése is a nevelési célunk, hogy szabadok vagyunk a Krisztussal való közösségre és szabadok vagyunk az embertársaink szolgálatára.

„A szabadság és a nagykorúság a hívőknek, Isten gyermekeinek a jellemzője, akik ennek következtében mindnyájan Istennek fiai, Krisztusban vannak, amely a közöttük levő egységet alapozza meg, közöttük »tehát nincs zsidó, sem görög, nincs szolga, sem szabad, nincs férfi, sem nő« (Gal 3,28). A Krisztusban lévők ezért nagykorúak, akik nem »hányódnak és sodródnak« (Ef 4,14), nincsenek tehát többé kiszolgáltatva emberek csalásának és ravszkodásának. Nem a betű szolgái, hanem a Léleké: szabadon, belső szabadsággal, maguktól teszik azt, ami Isten akarata. Szabadságuk azt is jelenti, hogy Istenre figyelő lelkiismeretük szavára hallgatva és a testvérek lelkiismeretére figyelemmel élnek (1Kor 10, 28kk; Róm 12,2). A keresztyén szabadság ebben az értelemben semmiképpen sem teljes függetlenséget vagy elszigeteltséget jelent, hanem odafordulást Istenhez és a másik emberhez.” (REUSS 1996)

Akkor leszünk leginkább szabadok, ha a bennünk élő belső törvény és a kezünkbe adott külső törvény tisztasága és értéke is ebben a szabadságban lesz valóság számunkra. Istennel és a másik emberrel való viszonyunkban. Aho-

gyan Orosz Gábor Viktor nevezi: „bizalom által kibontakozó szabadság”. „A keresztények nem a törvény szolgái, hanem a Szentléleké: belső szabadsággal, maguktól teszik azt, ami Isten akarata. Szabadságuk azt is jelenti, hogy Istenre figyelő lelkiismeretük szavára hallgatva és a testvérek lelkiismeretére való figyelemmel, felelősséggel élnek. (1Kor 10,28kk; Róm 12,2)” (OROSZ 2017, 101. o.)

A törvényre, előírásra és szabályokra akkor tudunk keresztény felnőttként tekinteni és a megtartásukat vállalni, ha nem görcsös akarás vagy beteges megfélemlékényszer, nem a tökéletesség mániás megszerzése és elérése hajt minket, hanem egy felszabadult belső öröm érzése hat át, hogy végső soron ezek az értékek is a szabadságomat, a megújult életemet segítik. Ennek haszonélvezői a körülöttem élők. A gyermekek élete felé is ezt kell közvetítenünk, tanításunkkal és életvitelünkkel egyaránt.

Biztos, hogy vannak olyan evidenciák a szabadság és törvény megélésében, amelyeket érdemes mindig figyelembe venni. Biztos, hogy vannak speciálisan megtanulandó és számon kérhető elemek a gyermekek nevelésének keresztény útján is. Biztos, hogy sokszor kerülünk olyan kínos helyzetbe tanárként, hogy észrevesszük, az alkalmazott módszer nem volt adekvát.

Biztos, hogy átéltek már azokat a helyzeteket, amikor csak később ébredtünk rá, hogy kevés volt a kegyelem sugárzása, és sok kényszer érvényesült a tevékenységünkben. Hangos törvény uralkodott és sekély szabadság volt megtapasztalható a munkánkban. El is keseredhattunk azon, hogy amit mi nyitásnak gondoltunk, azt kötöttségnek látták meg a tanulók, és amit mi a kegyelem felől indítottunk el jó szándékkal, azt kényszerként élték meg. Amit örömmel és szabadságnak szántunk, abból kényszer és rossz hangulat lett. Szükség van a keresztény nevelésben a közösen átélt javítás élményére is. A belátásra képes tanár nevel önkritikus diákokat. A tanulókkal együtt átélt korrekció élménye pedig csak növeli a kölcsönös bizalmat, és mintát ad a keresztény megújulás erejére, hatékonyságára.

Éppen arra ad nekünk mindig elég energiát és kedvet a Krisztusba vetett hitünk, hogy minden helyzetben van értelme és van szépsége a korrekciónak, az új kezdésnek. Iskolai környezetben még mindig érvényes nevelési szabály, hogy a javításra mindig kell esélyt adni, mert ha az sikerül, akkor az a tanulónak és a tanárnak is igazi örömet és előmenetelt jelent. Nem létezik ebben az értelemben adható utolsó esély, hanem csak esély van, amely végtelenszer ismétlődhet. Egyszer csak sikerrel.

A keresztény nevelésben pedig Isten gyermeiként, de az ő törvényét és szabadságát követő tanáraiként is alkalmazásban vagyunk, és az a mi legfőbb esélyünk, hogy az új kezdésnek vagy a rossz és hibás lépések korrekciójának mindig van létjogosultsága.

Ez az, ami dinamikus és mindig megújuló hitünknek is titka: „Ezért ha valaki Krisztusban van, új teremtés az: a

régi elmúlt, és íme: új jött létre.” (2Kor 5,17) Ez a keresztyén nevelés mindig újra érvényesülő belső energiája. Ez mindig Isten kezében van, vele együtt mi magunk és a meghatározott időre ránk bízott gyermekek is. Egy olyan tanári és gyermeki együttalkotás, „fel- és alájárákálás” ez, mint amit Weöres Sándor az *Isten kezében* című rövid versében nagyon találóan fest meg a számunkra:

„Az égig érő bércek között járok,
egymásba olvad hegy-völgy és határ,
ugyanaz fenn és lenn; csak annyit látok,
mint csarnok ívén mászkáló bogár.”³

Felhasznált irodalom

Babits Mihály összegyűjtött versei. Osiris Kiadó, Budapest, 2007.
BARTH, Karl 2006. *Szemvillanások*. Kálvin Kiadó, Budapest.

³ WEÖRES 1996, 2: 48. o.

BIESINGER, Albert 2004. *Engedjétek hozzám a gyermekeiteket! A hitre nevelésről szülőknek*. Egyházfórum, Budapest.
BODÓ Sára – ifj. FEKETE Károly (szerk.) 1998. *Katechetikai és valláspedagógiai szöveggyűjtemény*. DRHE, Debrecen, 1998.
GRÜN, Anselm 2010. *Mit tegyek? Válaszok az élet kérdéseire*. Jel Kiadó, Budapest.
MOKROSCH, Reinhold 2006. Nevelés és oktatás evangélikus szemszögből. *Lelkipásztor*, 81. évf. 6. sz. 207–213. o.
NEMETSCHKE, Monika 1979. *Isten a gyermek életében*. OMC Kiadó, Bécs.
OROSZ Gábor Viktor 2017. Bizalom által kibontakozó szabadság. In: *Teológia és reformáció*. Szerk. Szabó Lajos. Luther Kiadó, Budapest.
REUSS András 1996. Az evangéliumi szabadság lutheri, bibliai értelmezése. Előadás a magyar–finn–észti teológiai konferencián. Budapest, 1996. június 26. *Lelkipásztor*, 71. évf. 11. sz. 17–19. o. Web: http://medit.lutheran.hu/files/1996_reuss_andras_evangeliumi%20szabadsag_lutheri_bibliai_ertelmezese.pdf. (Letöltés: 2017. november 11.)
SPANGENBERG, Peter 2004. *Kicsinyek nagy kérdései*. Kálvin Kiadó, Budapest.
STEPHENS, Larry 1999. *Gyermekek hite*. Harmat Kiadó, Budapest.
SZABÓ Magda 1967. *Alvók futása*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest.
WEÖRES Sándor 1996. *Weöres Sándor válogatott versei*. 1–2. köt. Unikornis Könyv- és Lapkiadó Kft., Budapest.

Miféle teher alatt nő a pálma?*

■ GYARMATHY ÉVA

Korunk oktatásának kihívása a gyerekek sokfélesége. Az infokommunikációs korszak legfőbb hozadéka, hogy az információk könnyű elérése a korábbiakhoz képest elképzelhetetlenül szabad fejlődési lehetőséget ad azok számára, akik hozzájutnak az információs csatornákhöz. A gyerekeknek nem kell a felnőttekre várni, ha valamit meg akarnak ismerni. Sőt akár még olvasni sem kell tudni annak, aki videókon keresztül gyűjti a tudását. Mindez megváltoztatta a tanulást, és ideje lenne, hogy megváltozzon a tanulás fellegvárának tartott iskola is.

A diverzitás természetes

A külső körülmények meghatározzák a belső adottságok megjelenését. Eddig is sokfélék voltak a gyerekek, de a viszonylag korlátozott környezeti lehetőségek a fejlődésüket is némileg egyformára korlátozták. Most, amikor válogatni

lehet az információk és élmények között, megjelennek az egyéni preferenciák, igények.

A Máté evangélistáról elnevezett Máté-hatás szerint akinek több van, annak több lesz, akinek kevesebb, annak kevesebb. Ez vonatkozik a kultúra eszközeihez való hozzáférésre, de a veleszületett adottságokra vagy szerzett képességekre is. Minden tudás növeli az újabb tudás megszerzésének lehetőségét. Egy triviális példával élve, ha egy gyereknek korán megéri a fonológiai működése, hamar megtanul olvasni, az olvasással fejlődik a szövegértése, ezzel együtt az elemző képessége, ráadásul olyan információkhoz is hozzájut, amelyek nem képileg elérhetők.

A Máté-hatás tehát felnagyítja a személyes és környezeti különbségeket. Ennek vagyunk most tanúi a környezeti ingergazdagság soha nem látott növekedése miatt. Azok a gyerekek, akik eleve nagyobb fejlődési vágygal bírnak, sokszorosan fejlődhetnek.

Ez öröm, de mindig mindennek előnye és hátránya is van. Azok a gyerekek, akik kiváló fejlődési potenciállal rendelkeznek, sokkal mélyebbre áthatják magukat, mint korábban. Kielégítik érdeklődésüket és tudásvágyukat akár egy területen is, miközben máshol hiányok alakulnak ki. Például mindent fog tudni a várromokról, de a gyümölcsök

* A tanulmány a konferencián elhangzott előadás, valamint az Oszályfőnökök Egyesületének honlapján elérhető „Pszichoháttér” sorozatból a *Grit – avagy a fogcsikorgató szívósság* című cikk alapján készült (<http://www.osztalyfonok.hu/cikk.php?id=1932>).

témájában még a legalapvetőbb ismeretek sem érdeklik. Így tudásbeli hiányok alakulnak ki. Ezek szerencsére könnyen behozhatók, de számolni kell azzal, hogy az a gyerek, aki az érdeklődésének megfelelő területen végtelen sokat tevékenykedhet, nem fog szívesen mást tanulni. Emiatt a legokosabb gyerekeknél is tapasztalhatunk motivációhiányt, amikor az iskolai tananyagra akarjuk szorítani.

Az igazi gond azonban a fejlődésbeli hiányok egyre gyakoribb kialakulása. Ennek is egyik oka a nagyon gazdag ingerkörnyezet, amely az információk könnyű megszerzésével inaktívvá teszi a gyerekeket. A szó szoros értelmében is inaktívak, vagyis kevesebb a mozgás, a valódi ingereken keresztül szerzett észlelési tapasztalat. Ez nem jelent nagy gondot ott, ahol nincsen eleve némi veleszületett atipikus fejlődési sajátosság. Akinél azonban az idegrendszer érésehez több és erősebb fejlesztő környezeti tapasztalat szükséges, ott kialakulhatnak a teljesítményzavarok.

Összefoglalva: azt látjuk, hogy egyre több lesz a megjelenő

- kiemelkedően gyors fejlődés,
- egyenetlen tudásfejlődés,
- idegrendszeri érési eltérés.

A természetes sokféleség, amely lehetőség formájában megjelenik a gyerekekben is, most láthatóvá, tapasztalhatóvá vált, és semmi nem mutat arra, hogy ez a tendencia visszafordulna. A változás gyorsasága is exponenciálisan növekszik, vagyis a tanításnak nagyon gyorsan szintén változnia kell.

A motiváció és a keménység hiánya?

Mindenféle oktatási szinten kimutatták már a kutatások, hogy a gyerekek nem motiváltak a tanulásra, lusták, és kerülnek a kemény munkát. Csak hogy a kutatásokat olyan gyerekek és diákok részvételével végzik, akik már egy dolgot megtanultak az iskolában: tanulni nem valami jó dolog. Akkor hogyan legyen rá motivált? Mazochizmusból?

Az ember tanulásra született. A túlélőeszköze az agy, amely a tanulás által lehetővé teszi a rendkívüli alkalmazkodó képességet. A születéskor meglévő, nyitott, tapasztalatfüggő rendszer a környezet ingerei és az erre adott válaszok által töltődik fel. Bár az idegrendszer „előhuzalozott”, de az aktuális környezettel és kultúrával interakcióban fejlődik. Mindezt most a gyorsan változó világban meg tapasztalhatjuk a gyerekek jelentősen megváltozott képességein és viselkedésén.

A könnyen elérhető tudás miatt a gyerekek kevésbé motiváltak a kemény tanulás által történő tudásszerzésre. Miért fáradozzon a szótárba való körmöléssel, amikor akár mikor a mobilja is lefordítja a szót, amit nem ismer? Sőt, a mondatokat még jobban. És már be sem kell írnia semmit, a szerkezetnek elég, ha az írott szóra ráirányítják, vagy belemondják a fordítandó szöveget.

Valamikor még volt haszna, ha valaki ismerte az ábécét. Ma már a billentyűzettel többre megy, mint ha szótárban vagy lexikonban nézne utána valaminek. Viszont még a billentyűzet gombjait sem kell megtanulnia, úgys adódik, nem kell kívülről fűjni, melyik betű melyik után következik. Sorolhatók végtelenségig a példák, amelyek megkönnyítik az életünket, és levesznek a vállunkról terheket.

A gyerekek olyan világban nőnek fel, amelyet az előző nemzedékek hagynak rájuk. Az előző nemzedékek is azon dolgoztak, hogy minél könnyebb legyen az élet. Miért kellene vért izzadva tanulni és alkotni? Mégis sokan hangoztatják, hogy a mai fiatalok puhányok, nincs bennük kitartás. Az USA-ban már programot terveznek, hogy növeljék a gyerekek célratoró küzdeni akarását. Pedig a gyerekek most is sokféle, mint mindig: célratorók és nem célratorók, szívósak és kevésbé szívósak, okosak és még okosabbak, és persze sokan meg sem próbálják használni az agyukat. Ez mindig így volt, most csupán egyre szélsőségesebben jelenik meg mindez.

Ráadásul a mai gyerekek más területeken és másképpen akarnak célokat elérni, mint amit az előző generációk jónak látnak. Ez szintén mindig így volt, mert a fejlődés mindig a korábbtól eltérővé tette a fiatalabb generációt. Az „ezek a mai fiatalok” felkiáltást nem a 21. században hallatták először a felnőttek. Azt gondolhatnánk, hogy csupán az ifjonti másság miatt voltak mindig is szálkák a fiatalok a gypesebb agyú felnőttek szemében, pedig most kiderül, hogy nem csupán a fiatal agy újdonságokra való nyitottsága miatt különböznek a fiatalok a korábbi generációktól. Annak is komoly hatása van, hogy mindig a korábbtól eltérő környezetben szocializálódtak a gyerekek. Ami változott a 21. századra, az a változás. A változás exponenciális görbéjének a térdéhez értünk, és mostanra látványossá vált, ami korábban csak azoknak volt világos, akik foglalkoztak vele: a kultúra változik, és vele változnak a gyerekek is. A tudásuk, a motivációik és a szívósságuk is.

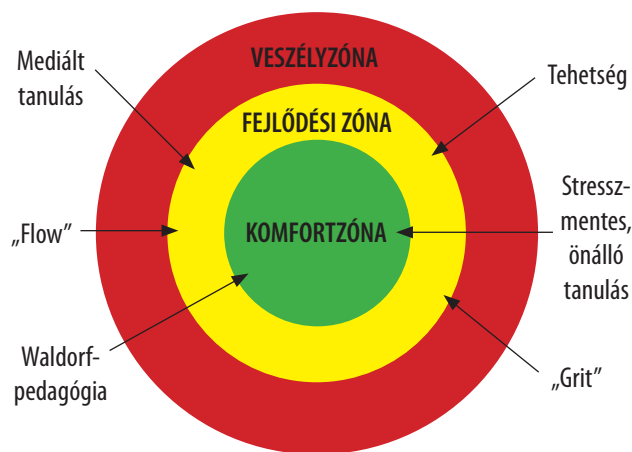
A szívósság távolsága a komfortzónától

A *grit* hosszú távú cél elérésére irányuló, szenvedélyesen nagy motiváció. Kitartó erőfeszítéssel az akadályok leküzdhetők, és extrém kihívásoknak is meg lehet felelni. A „grit” elmélete szerint a cél érdekében érdemes akár fogcsikorgatva (*grit* = csikorog) is küzdeni. Angela DUCKWORTH, a „grit” fogalmának tanulmányozója szerint ez a személyiségvonás jobban korrelál a későbbi pénzkeresettel és a boldogsággal, mint akár az intelligencia, akár a tehetség (2016). Bármit is gondol arról, hogy ezek pontosan mik, nem mindenki ért egyet azzal a szemlélettel, hogy a gyerekeket keménységre kell nevelni, és sokan nem tartják jó ötletnek, hogy olyan oktatási modelleket vezessenek be, amelyek arra nevelnek, hogy akár fogcsikorgatva is, de a kijelölt célt érje el a gyerek. Szakértők szerint katasztrófa-

lis következményekkel járhat, ha az iskola bünteti és kiveti azokat, akik nem akarnak vagy nem tudnak engedelmesen megfeszülni. A „grit” ellenzői féltik az álmodozó, feltaláló, lázadó, kalandozó típusú gyerekeket (TAMPIO 2016).

A szívósság persze fontos, és nagyon jó, ha megvan, de mint minden fontos területen, ezen a téren is csak bölcsen szabad eljárni. Mint mindig, a „hogyan?” kérdése a lényeg, nem a „mit?”. Az erővel, nyomással való beavatkozás néha szükséges lehet, de csak rendkívüli szakértelemmel és odafigyeléssel alkalmazható eszköz.

Több kiemelkedő szakember többféle módon is megfogalmazta már a tanulás alaptételei közé tartozó zónákat, amelyek ismerete és tiszteletben tartása nélkül a tanítás sok bajt okozhat.

A zónák lényege a közlekedésben bevált piros/sárga/zöld rendszer. A zöld terület a komfortzóna, ahol stresszmentesen, önállóan lehet tanulni, haladni, mint a zöld jelzésnél. Ebben a zónában nincs nagyobb kihívás a képességek számára, csak annyi, amennyi saját erőből könnyen teljesíthető. Vannak olyan pedagógiák (Waldorf, Summerhill), amelyek ezt a területet célozzák be, biztonságban tartva a tanulót, és nem kényszerítik tanulásra, csak lehetőséget adnak a fejlődésre. Az egyéni odafigyelést biztosítani képtelen közoktatásnak nem szabadna ennél messzebb menni. A komfortzónájában saját maga is képes haladni a tanuló, sőt örömmel veszi a tevékenységeket, hogy ne unatkozzon.

A könnyű préda azonban kevés a jelentős fejlődés eléréséhez. A továbblépés, a tanulás és fejlődés viszont komoly feszültséggel jár, mert már a bizonytalan területére ér a tanuló, ahol a siker nem garantált, de megfelelő körülmények között elérhető. Ez a terület az optimális vagy legközelebbi fejlődési zóna (VIGOTSKIJ 1967), amikor a feladat meghaladja az egyén aktuális belső lehetőségeit. Ebben a zónába már csak optimális külső támogatással szabad belevinni a tanulót. A fejlesztések ezen a területen zajlanak, és a fejlesztés módszertanának a lényege a személyre szabott támogatás. Ilyen rendkívül hatékony módszer a mediált tanulás, amely a mediációval maximalizálja a fejlődést.

A közoktatás felvállalhatja ezt a zónát, de ehhez szükség lenne erre a feladatra felkészített pedagógusokra és személyre szabható tananyagra. Súlyos szakmai hiba ezek nélkül átrángatni a diákokat az iskolai tanulás során a sárga, sőt néha a piros zónába.

A piros zónába ugyanis senkit nem szabad belevinni. Azért piros, mert veszélyes. Mintha arra kényszerítenénk valakit, hogy a piros jelzés ellenére menjen át az úton. Vagy sikerül, vagy nem. A sárga terület is kockázatokkal jár, de hozzáértéssel megfeszíthetők a képességek, és jelentős fejlődés érhető el. Odafigyelés és hozzáértés nélkül azonban éppen fordított eredményt ér el a nyomás. A tanulásra születtett gyerekek hamar a tanulást és kihívásokat kerülő diákokká válnak. Erőltetéssel gyorsan elérhető, hogy a gyerekek visszahúzódjanak a komfortzónájukba, ahonnan aztán ki sem akarnak jönni többé. A fejlődéshez azonban szükséges az optimális kihívások mezején kalandozni. Sőt vannak, akik minden egyéb tapasztalat ellenére önként is szívesen kalandoznak a sárgában. Ők azok, akikben ott van a belső hajtóerő, amely nem engedi, hogy beérje a könnyedén elérhető teljesítményekkel. Ezt a belső hajtóerőt az táplálja, hogy a tanuló hisz önmagában, és mer kockáztatni. A pedagógiának az a feladata, hogy ezt a belső erőt fenntartsa, növelje, vagy ha hiányzik, kifejlessze.

Áramlás és csikorgás

A piros, vagyis veszélyzónába még a legjobb módszerekkel sem szabad senkit belevinni, és még a tehetségek, akiket hatalmas belső hajtóerejük visz előre, is csupán a sárga mezőt maximalizálják. Ebben a kiemelkedő képességeik segítik őket, amelyek által megtapasztalják a hatékonyságot, sőt ennek örömeit is. A „flow”, az áramlat (CSIKSZENTMIHÁLYI 1991) elérése a sárga mező kihasználása. Ez adja meg a teljességélményt, amikor éppen csak annyira haladja meg a kihívás a képességeket, hogy kitartó tevékenységgel lehetséges felnőni a feladathoz, és

ez rendkívül örömteli állapothoz vezet. Ezt az örömet bárki megtapasztalhatja, ha vállal olyan kihívásokat, amelyekről legfeljebb érzi, de nem tudja, hogy képes nekik megfelelni.

Senki nem sütkérezhet folyton a komfortzónájában. Sokszor kihívásokkal kell megküzdeni, van, aki magától is kimozdul a kellemes, feszültségmentes, megszokott létből. Nem kell burokban tartani a gyerekeket sem, de nem szabad nap mint nap a mélyvízbe dobni őket.

A „grit” megfeszülés, ezért csak nagy felkészültséggel szabad használni. Az élményterápia, például a csapatépítés a komfortzónából való kilépés feszültségére alapoz. Mindez nagyon jól megtervezett fizikai és lelki támogatás mellett történik, de ennek ellenére sem mindenki viseli el ezeket az eljárásokat.

A „grit” (szívósság) és a „flow” (áramlat) alkalmasak a fejlődés és a siker elérésére. A kifejezések különbözősége azonban mutatja a két fogalom szemléletbeli különbségét. Míg a szívósság szenvedéstől sem mentes megfeszülés, az áramlat örömteli önátadás. A szívósság is vezethet a tevékenység öröméhez, és az áramlat elérése is szívós munkát kíván, tehát nem független egymástól ez a két jelenség. Mindegyik optimalizálja a fejlődést, de nem mindegy, hogy a folyamatnak melyik aspektusára irányítjuk a figyelmet. A fogcsikorgatásra fókuszáló szemlélet a tanulást szenvedésként mutatja, az áramlat örömként. Erőltethető a szenvedésig jutó erőfeszítés, de az öröm nem.

A választás ereje

Az önként vállalt erőfeszítés a biztonságos út. Ha a diák érzi, hogy kontrollt gyakorol a tanulás felett, akkor nagyobb kockázatokra is vállalkozik, és a fejlődése optimalizálható.

A pedagógiában sokszor hangoztatott „differenciálás” lehetőséget ad az egyénre szabottabb tanításra, de két jelentős hátránya van:

1. Nem egyszerű azonosítani egy tanulónál, hogy milyen feladatok az optimálisak számára. A zónahatárok nem

objektívek, hanem az egyén érzésén alapulnak. Tehát nem csupán az a gond, hogy a tanárnak harminc gyereknel kellene tudnia, hogy hol az optima, hanem hogy ez az optimum belső érzés, ami kívülről nem feltétlenül látszik.

2. A differenciálással a pedagógus továbbra is megtartja a kontrollt, és így a tanuló helyett vállalja a felelősséget a döntésekért, és így a tanuló tanulásiért.

A diákok nagyon sok tekintetben különböznek egymástól, és mostanában az eltérések még sokkal nagyobb amplitúdóval és dimenzióban jelentkeznek. Eltérő érdeklődés, eltérő lehetőségek, eltérő haladás, mint ahogyan ez mindig is volt, de a 21. században mindez hatványozott. Emberfeletti feladat ekkora sokféleséghez alkalmazkodni, és kitalálni, hogy kinek mi a megfelelő a fejlődési zóna teljes kihasználásához. Ezért sokkal biztosabb út a diákok választására építeni. A differenciálásra kidolgozott anyagok jól használhatók, ha nem a pedagógus, hanem a tanuló választ magának feladatot, dolgot, kihívást, vagyis öndifferenciálásra épül a tanulás. Az önként vállalt munka nagyobb elköteleződést jelent, ami különösen fontos egy olyan helyzetben, ahol kockázatot kell vállalni.

A pedagógia nagy feladata, hogy megbízzon a tanulóban, és elfogadja, hogy a pedagógus a tanulás támogatója és nem létrehozója.

Felhasznált irodalom

- CSIKSZENTMIHÁLYI Mihály 1991. *Flow. Áramlat. A tökéletes élmény pszichológiája*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- DUCKWORTH, Angela 2016. *Grit: The Power of Passion and Perseverance*. Ebury Publishing, London
- TAMPIO, Nicholas 2016. Teaching 'grit' is bad for children, and bad for democracy. *Aeon*, június 2. <https://aeon.co/ideas/teaching-grit-is-bad-for-children-and-bad-for-democracy>. (Megtekintés: 2018. április 10.)
- VIGOTSKIJ, Lev Szemjonovics 1967. *Gondolkodás és beszéd*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Kényszer és szabadság – pedagógiai nézőpontok

■ TRENCSENYI LÁSZLÓ

Az Eötvös Loránd Tudományegyetemen egy kifutó képzésnek voltam alapítója, ez volt a játék- és szabadidőszervező mestertanár képzés. (Amikor elindult, sokan gondolták, hogy ez a tudás ér annyit, mint a kovalens kötés tudása, az egyes igeragozása, a három bés előjegyzés megértéséé, vagyis rászolgál, hogy mesterszintű tanárai legyenek. Ma már nincs így.)

Bevezető elméleti tárgyunk neve a „Szabadság és kényszer a nevelésben” címet viselte. Akár mindjárt el is lehet dönteni: szabadok voltak-e a hallgatók, akik jelentkeztek e szakra, s felvették – mint kötelező kurzust – e tárgyat. A féléves tárgyhöz minden órára három hátizsák könyvet cipeltem be, előadást nem tartottam, a hallgatók dolga volt (jobbára kiscsoportban), hogy e könyvekből, szövegekből

állítsanak össze szöveggyűjteményt, mondhatni tankönyvet (akkorát, amelyből majd képesek vizsgázní), a saját tananyagukat rakják össze. Kialakultak a témák, csiszoltattuk, kialakultak a fejezetek, azaz a tételek. Maguk szerkesztették önmaguknak a tananyagot.¹ A szöveggyűjtemény nyomtatásban is megjelent, a hallgatók megkapták. Minden évfárat más „kóttélt” állított össze a végtelen irodalomból. Különbözö évfáratok, különbözö hatások. Ezzel – így gondolom – a *tanulás szabadságának* mégis megadtuk a lehetőséget.

Az alapidilemma a kövétékzö: a társadalomban különbözö értelmezésekben, de lényegében konszenzus van arról, hogy a társadalomnak a szabadság a jó (az extrém ideológiákat most iktassuk ki), a társadalomnak a szabadság az éltető forrása, tápláléka; sokan ugyanakkor úgy gondolják, hogy mindez a gyerekvilágra nem vonatkozik, öket mégis csak *be kell vezetni ebbe a világba*, s ez nem megy kényserítés nélkül. Az én alaptézisem: ez így nem megy. Ha a szabadság érték, akkor a gyerekvilágban, a nevelés világában is a szabadság praxisára van szükség, hogy felnötté válvá ehhez az értékhez hű maradjon, elfogadjá, ezen érték keretei közt tudjon működni, élni.

Saját dilemmámhoz egy adalék máris: a magyarországi drogfogyasztásról először megjelent riportkönyv címe volt: *Úgy érezte, szabadon él*. Nincs itt ellentmondás? A szabadság jegyében a drogfogyasztás szabadsága kínálható fel? A válasz könnyű. Hiszen azt is tudjuk, hogy *különbözö hiányok* (olykor éppen a szabadságé) azok, amelyek kerülo úton keresnek kielégülést a boldogtalanságra ítélt nemzedékekben. A drogprenvenciónak a legjobb tudomásom szerint leghatásosabb módszere a lengyel Marek Kotansky Monar-tanyái, ahol önfenntartó kolóniába szervezik (fogadják) a törvény szigora elé kerülo fiatalokat; az önfenntartás (mint egy kis kommuna) kényszere teszi öket szabaddá a drogtól.

A másik megközelítés különösen annak tükrében érdekes, hogy a hallgatóknak ebből vizsgázníuk kellett.² Trükkös hallgató lett volna, aki Lady Gaga szövegét szötte volna bele a közösen készített tankönyvbe. Én nyitott is lettem volna rá, de nem volt ilyen: ök is a három hátizsáknyi kánonban gondolkodtak. Erről jut eszembe a 20. századi jeles reformpedagógus, az ismert ebihalhasonlat szerzőjének, Eduard Claparède-nek a mondása:³ „Nem azt gon-

doljuk, hogy a gyerek azt csináljon, amit akar, de azt igen, hogy amit csinál, azt igenis akarja!” Önmagamnak is el-lentmondok újra, hiszen itt a manipuláció lehetősége. Milyen könnyű elérni, hogy *ezt ő akarja*. S máris itt vagyunk a József Attila-i sornál: „...magával kötve mint a kéve, / sunyít vagy parancsot követ.” Ez az álönkormányzat metaforája: az az élménye a megkötözöttnek, hogy társai, a maga választotta előljárói kötözték meg.

Visszatérve szakmánk kérdésére: a felnött társadalom szabadsága és a pedagógiai szabadság érvényesítésének egységét Rogers fogalmazta meg a legelegánsabban: „Ha a függetlenséget sokra értékeljük, ha zavar bennünket a tudásnak, az értékeknek és az attitűdöknek az a magas fokú konformitása, amelyet a mai oktatási rendszer produkál, akkor mindent megteszünk azért, hogy olyan tanulási körülményeket hozzunk létre, amelyek kedveznek a különbözőségnek, megengedik az önmaguk választotta utakat, és felerősítik a belső tanulási motivációt.” (ROGERS 2006)

Hogy idáig, a 20. század végéig eljussunk, ehhez alapvetően a felvilágosodás gondolkörét kell idéznünk. Mehetnének hátrébb az időben, idézhetnének Szent Ágostont, Rotterdami Erasmust vagy másokat, de ezek a hivatkozások szétfeszítenék az előadás kereteit. Ott áll tehát nyitányként Rousseau, akire a modern pedagógia mindig hivatkozott. Ö egyértelműen fogalmazott. Hozzá kell tenni, hogy a 18. század közepén jellegzetesnek volt mondható, hogy a gyerekek nagy része már a kamaszkorát sem élte meg, a korabeli egészségügyi viszonyok természetes következménye, a gyermekhalandóság az élethez tartozott. Azt mondja Rousseau:

„Hogyan vélekedjünk hát erről a barbár nevelésről, amely feláldozza a jelent egy bizonytalan jövőnek, amely megterhel egy gyereket mindenféle láncokkal, s már a kezdetén nyomorulttá teszi, hogy a távolból egy úgynevezett és tudom is én micsoda boldogsággal kecsegtesse, amelyet talán sohasem fog élvezni? [...]

Szeressétek a gyerekkort, járuljatok hozzá játékaikhoz, kedvteléseikhez, szeretetre méltó ösztönéltetéséhez. Van-e köztetek, aki nem kívánta volna vissza azt a kort, amikor a nevetés mindig az ajkunkon ül, és amikor a lélekben mindig béke honol? Miért akarjátok megfosztani ezeket a kis ártatlanokat annak a rövid időnek az élvezetétől, amely úgyis eltűnik, s attól a becses jótól, amellyel úgysem tudnak visszaélni? Miért akarjátok keserűséggel és fájdalommal megtölteni a tűnő zsenge éveket, amelyek azt ö számukra éppúgy nem térnek vissza többé, mint a ti számotokra?” (ROUSSEAU 1997, 113. o.)

E Rousseau-i gondolat pedagógiai nyelven, a pedagógiai praxisban is kifejtett változatának a 19. században komoly vitapartnerei voltak. Még az én alapkérdésemet is kétségbe vonó gondolatokat találunk Herbartnál, akinek a modern neveléstudomány kialakulását tulajdonítjuk, köszönhetjük. „Ne haragosnak, erősnek mutatkozzunk” – olvassuk

¹ Ebben a sajátos projektben Freinet járt az emlékezetemben, a francia tanító-innovátor iskolájában a tanulók maguk írták, szerkesztették – sőt még nyomtatták is! – tankönyveiket.

² Más kérdés, hogy nem az egyetértés kinyilvánítása volt a mérce a szóbeli vizsgán (kollokviumon), hanem a reflexió komolysága, hitelessége.

³ „...egy állati lény fejlődésének minden pillanatában funkcionális egységet alkot, azaz reagálási képességei szükségleteihez igazodnak. Más szóval: egy gyermek önmagában véve nem valami tökéletlen lény, nem félig kész felnött, hanem önállósággal rendelkező egyén. Egy ebihal elégséges önmagának, s működése éppen olyan tökéletes, mint a békáé; nem tökéletlen, nem elégtelenül működő béka tehát.”

A *pedagógiai előadások vázlata* című alapművében. „Any-nyi szabadságot – mondja a derék königsbergi professzor –, amennyit a körülmények megengednek, már csak azért is, hogy tanulmányozni lehessen természetüket.” (HERBART 1997) Ez a mondat árulkodó. Megjelenik mögötte számunka a korabeli poroszországi helyzet a beépített besúgókkal: „hagyjuk, hogy kibontakozzanak az összeesküvők, hogy jól lebuktassuk őket”. Ez a rendbiztosi összetevő nagyon jól megfigyelhető. Még Brunszvik Teréz jeles budai óvodájában is a kemény szigor, a felnőtt életmód elfogadása volt alapvető, majd a szemléleti fordulathoz Maria Montessori kell, aki rászól a dadusra, aki felemeli a gyereket az emlékeztetés történetben, hogy jobban lásson, majd a gyerek hisztikus rohamban tör ki: „Én szeretném látni!” A Montessori-életműben ez kulcstörténet. S majd jönnek az ő hatására a gyerekekhez méretezett bútorok.⁴

Lev Tolsztoj, a világhírű író folytatta ezt a politika-filozófia-pedagógia hármas határán lévő gondolkodásmódot: „A nevelésnek csak az élet organikus önkifejléséből fakadó igényeket kell kielégítenie, mert ezek a maguk ösztönszerűségében jók és célszerűek, Követelményekről nincsen szó, a társadalom nem tudja igazolni, honnan veszi a nevelés jogát. [...] A gyermek szellemi igényei maguktól jelentkeznek, a pedagógia feladata az, hogy ezek szabad kialakulásának és kielégítésének lehetőségeit biztosítsa. A kényszer, amire a nevelés támaszkodni szokott, természetellenes, élettelenes, jogtalan.” (SZABÓ 1987, 164. o.)

Ezután már csak néhány évet kell várni, hogy 1924-ben Genfben először megfogalmazzák közpolitikai nyelven a gyermek jogait. A genfi nyilatkozat francia szövegét követte egy varsói deklaráció, amelyet a magát egyszerre lengyelnek és zsidónak valló Janusz Korczak fogalmazott meg. (Ráismerünk – joggal – az 1989-es ENSZ-egyezmény alaptételeire, amelynek száraz jogi nyelvezetén is átsüt e kiváló pedagógusok szövegének poézise.)

„A gyermeknek joga van:

- tudatlansága tiszteletére és a megismerés fáradságára, kudarcai és könnyei tiszteletére,
- titkainak tiszteletére,
- a növekedés nehéz feladatainak tiszteletére, múlt ideje és aznapja napja tiszteletére,
- a megjavulás misztériumának tiszteletére,
- az erőfeszítés és a bizalom tiszteletére,
- annak lennie, ami,
- a róla szóló tárgyalásokon és ítélezéseken való részvételre,
- problémái iránti figyelemre,
- gondolatai kifejtésére,

- élete önálló megszervezésére,
- sikereinek kihasználására és kudarcai elrejtésére,
- a protestálásra,
- a hibázásra,
- a titkokhoz,
- a mozgáshoz,
- a tulajdonhoz,
- a játékhoz,
- a {méltó} halálhoz.”⁵ (KORCZAK 1997, 184. o.)

Celestin Freinet kissé szikárabb megfogalmazásában:

„Minden gyereknek joga van ahhoz, hogy kiteljesítthesse lehetőségeinek maximumát, joga van az örömhöz.

A gyereknek joga van az autonómiához és a felelősségvállaláshoz.

A gyereknek szüksége van a sikerre.

A gyereknek joga van hibázni.

A gyereknek szüksége van feltalálásra és alkotásra.

A gyereknek szüksége van a kommunikációra.

A gyereknek szüksége van arra, hogy kifejezze magát.

A gyereknek szüksége van esztétikai élményekre. (FREINET 1997, 185. o.)

(„Lábjegyzetben”: mindössze ennyi szövegből meg lehetne írni a Nemzeti Alaptantervet, több nem is kellene.) Freinet operacionalizálta is fenti tételeit: huszonnyolc „technikájában” a *szabad önkifejezés, szabad fogalmazás* kulcsfontosságú helyet tölt be. Aki látott, olvasott Freinet nyomdájában készült hihetetlenül átütő erejű, gyerek írta kis szöveget, az megérti, miért is nem kérte rajtuk számon egyszer sem, miért nincs benne bevezetés, tárgyalás, befejezés. Ha Petőfinek szabad a *János vitézt in medias res* kezdeni, vagy Homérosznak az *Iliászt*, akkor miért ne lehetne egy 6-7 éves gyereknek szabad, ha így akarja kifejezni magát? A Freinet-iskolában úgy tanultak írni a tanulók – hiszen a betűket már ismerték, de kezük még alkalmatlan volt az írásra –, hogy kiválogatták a betűket a kis nyomda készletéből, majd kinyomtatták azt (FREINET 1982).

Hogy foglalja ezt össze Maria Montessori? „Az ilyen [ti. a szabadságot tisztelő – T. L.] magatartás feltétlenül szükséges az óvodában, ahol a gyermekek lelki élete először jut kifejezésre. Nem tudhatjuk, milyen következményekkel járhat, ha elnyomjuk a spontaneitását éppen aktivitá-

⁴ József Attila szomorú naplójegyzete jut eszünkbe: „...kellett volna két kis ló..., kis eke, / kis ház, kis kutya, kis csikó, kis kasza, kis búza / – minden arányosan hozzám...”

⁵ A Korczak-filológia egyetért abban, hogy Korczak a *méltó* halálra gondol itt. Ez be is teljesült. Hetvenöt esztendeje a varsói gettó kiürítésekor az árvaház lakóit Treblinkába, a haláltáborba hurcolták; az árvaház vezetője – mint nemzetközi híré személyiség – kapott volna menlevelet a németektől, de neki az utolsó órájukban is a gyerekek közt kell lennie – vallotta. Megrendítőek az utolsó emlékek: a pánikba esett gettóban az árvaház gyerekei fegyelmetlenül, mosolygósan szállnak a vagonba, látva, hogy az Öreg Doktor velük van, s addig velük nem történhet baj.

sának kezdetén. Meglehet, hogy így magát az életet is elfojtjuk. Az emberséget, mely egész intellektuális fényében a gyengéd gyermekkorban kerül felszínre, egyfajta vallásos tisztelettel kell övezni. Olyan, mint a felkelő nap vagy a szirmai bontó virág. A nevelés csak akkor hatékony, ha segíti a gyermek kibontakozását az élet felé. Ezért fontos, hogy ne akadályozzuk a gyermek spontán mozgását, és ne kényszerítsük arra, hogy mások akaratahoz alkalmazkodjon. Természetesen nem szabad elnézni haszontalan vagy ártalmas cselekedeteit, hanem meg kell akadályozni és el kell nyomni ezeket.” (MONTESORI 1995, 54–55. o.)

Montessorira visszatérnék. Ő a fegyelemről sokat gondolkodott és írt. Ő fogalmazta át azt a liberális hitvallást a pedagógia nyelvére, hogy a szabadságnak határa is van.

„Szerintünk nem az a fegyelmezett, akit mesterségesen tettek szótlanná, mint a némát és mozdulatlaná, mint a bénát. Az ilyen ember nem fegyelmezett, hanem megfélemlített.

Az az ember fegyelmezett, aki uralkodni tud magán, és így ellenőrizni tudja magát, amikor az élet törvényeit kell követnie. Az aktív fegyelemnek ezt az értelmezését nem könnyű sem megérteni, sem követni. Mindenesetre emelkedettebb nevelési elvet jelent, amely homlokegyenest eltér a mozdulatlanságot teremtő, abszolút és feltétlen kényszertől.

A pedagógusnak speciális technikát kell alkalmaznia, hogy a fegyelemnek erre az útjára vezesse a gyermeket, amelyet azután egész életében követnie kell, miközben állandóan tökéletesíti magát. Amikor a gyermek megtanul mozogni ahelyett, hogy mozdulatlanul ülne egy helyben, nemcsak az iskolára készül fel, hanem a rendezett életre is, és hozzászokik egyfajta fegyelemhez, amely nemcsak az iskolában, hanem a társadalomban is érvényes. A gyermek szabadságának a határa annak a csoportnak az érdeke, amelyhez tartozik. A formája az, amit jólneveltségnek s helyes viselkedésnek nevezünk. Éppen ezért meg kell akadályozni, hogy a gyermek olyasmit csináljon, ami a többieket sérti vagy bántja, ami udvariatlan vagy illetlen. De engedni kell, hogy kifejezésre juttathasson minden hasznos megnyilvánulást.”

A nagy szabadságfokozatú pedagógiai vállalkozások működésében rendre ez a fajta, kisebbségi véleményt, egyént segítő önkormányzat működött. Korczaknál az 1000 paragrafusból álló, gyerekek készítette törvénykönyvben 600-nál kezdődik az első olyan szankció, amelyet hagyományos értelemben büntetésnek neveznénk. Úgy kezdődik: „A bíróság megbocsát, mert tudja, hogy nem szándékosan követte el...” „A bíróság bízik abban, hogy megjavul”, és a 600. §-ban „összevonja szemöldökét”. S ha belegondolunk, Makarenkónál a legnagyobb büntetés az „elzárás”. De hol? Az igazgató irodájában töltötte a volt fiatalkori bűnöző ezt az időt, teázhatott az igazgatóval. A legjobb dolog ott tartózkodni a telep szívében, ahol zajlik az élet, hozzák a levelet,

árut stb. Paradox dolog Makarenkónál a büntetés. S hogy „hazabeszéljek”, Sztahlo Gábor Gaudiopolisában, az öröm városában is ezek az elvek érvényesültek. Még utolérhetők az utolsó „gapósok”, érdemes kérdezni őket (FÜZÉKI 2014).

Karácsony Sándor mindezt így foglalja össze: „A pedagógiában ott mutatkozott meg a forradalom vívmánya, az autonóm másik ember, amikor a nevelési alapreláció vált nyilvánvalóvá. Nem az a probléma többé, hogy kinek az akarata győzedelmeskedjék, a mindenható Iskolamesteré-e, vagy Gyermek öfelségéé, hanem az, hogyan viszonyulhat nevelő és növendék egymáshoz úgy, hogy mindkettejük autonómiája biztosíttassék. [...] A gyermeklélektan újabb formái, a fejlődéslelektani gondolat előretörése már nem ismeri azt a stratégiát, melyben kiismerni óhajtják az »ősellenséget«, hogy aztán elbánhassanak vele, hanem hozzájárulni tanulásaikkal a másik ember, a gyermek felszabadításához, azaz autonómiája biztosításához.” (KARÁCSONY 1997, 240. o.)

Kedves barátom és kollégám, Mihály Ottó gondolatmenetével zárom előadásomat, aki erről a kérdésről gondolkodván II. János Pál pápát idézte. Azt írja a nevelés paradoxonjáról szólva Mihály Ottó:

„Amiről beszélni akarok, borzasztóan ünneprontó. Hiszünk abban, hogy a pedagógia valami rendes dolog, mi, pedagógusok pedig végképp azok vagyunk. Én azt szeretném mondani, hogy a pedagógia tulajdonképpen »rettenetes« dolog, és mi, pedagógusok a szabadság »gyilkosai« vagyunk. Az állítás értelmezéséhez hadd idézem II. János Pál pápát, aki a »szerdai beszédek« egyikén mondta – kevesen mondtak ilyen egyszerű dolgokat Istenről! –: »Isten számára fontosabb és alapvetőbb érték, hogy szabad akarattal rendelkező embert teremtsen, mint az a tény, hogy ezek a lények visszaélnek szabadságukkal, s így szabadságuk az erkölcsi rossz kialakulásához vezet. Az isteni gondviselés – folytatta a pápa – nem akarja a rosszat, mégis eltűri létét egy nagyobb jó, azaz az emberi szabadság érdekében.«

Nos, ezután jön a pedagógia, és azt hirdeti: »Á, dehogy! Fordítva van a dolog. Mindent el kell követnünk annak érdekében, hogy a jó, a helyes, az igaz, a teljesítőképes, a tudás, szóval minden, ami normává fogalmazható, az létrejöjön, s ha ennek a szabadság áldozatul esik... Hát Istenem! Ennyit megér!«

Ez a pedagógia alapvető paradoxona, amit már Rousseau felismer, és mint társadalmi és természeti ellentétét fogalmazza meg, amit aztán Freud visz el odáig, hogy mindazt, ami természeti, azt a társadalom »benyomja« a tudattalanba, s ez borzasztó dolgokat okoz. És ez a paradoxon magában a gyakorlatban antagonizmus. S ez az antagonizmus a pedagógia alaptermészete. Bipoláris viszony, mely aszimmetriát jelent. Minden pedagógia erről szól, és az ebből fakadó lelkiismeret-furdalás hatja át az egész tevékenységünket. Kiutakat keresünk, talán ha projektet csinálunk, akkor már nem olyan egyértelmű és nem olyan borzasztó ez az

aszimmetria stb., stb. Dehogynem! Csak manipulált. Ha »beszélgetünk«, az olyan beszélgetés, mint Pistike és Terike közt a homokozóban? Dehogy! Amikor mi beszélgetünk, akkor mi célracionálisan beszélgetünk. Minden, amit teszünk, az is, ahogy módszereinket kifinomítjuk, arról szól, hogy a kín az azért maradjon ám, mert anélkül nincs célracionális cselekvés. Csak enyhüljön a dolog. Ne érezzük magunkat annyira rosszul a sok-sok kín láttán. Ez a célracionális cselekvés kivehetetlen a pedagógiai viszonyból, enélkül nincs pedagógiai viszony. Az alternatív pedagógiáknak az a kísérlete, hogy bemutassák a pedagógiát mint nem célracionális cselekvést, vagyis hogy »beszélgetünk, csinálgatunk, növegtünk, növekszünk«, szintén nem más, mint jó szándékú manipuláció. Ha komolyan vesszük, akkor ez nem alternatív pedagógia, hanem ez a pedagógia alternatívája, azaz nem-pedagógia. Ezért nem is tudja elérni, amit a pedagógia célként kitűz. Az alaphelyzet, melyben minden pedagógia valamilyen funkcionálisan elképzelt célt kell hogy kövessen – enélkül nincs pedagógia –, együtt jár azzal, hogy keressük az eszközöket, melyekkel mindent a borzalmat legitimizálhatjuk. És közben legitimizáló elméletekben hiszünk: azért legitim, amit csinálunk, mert vannak abszolút jellegű erkölcsi kritériumok, s ha ezeket az abszolút erkölcsi kritériumokat mi elsajátíttatjuk, elfogadtatjuk, perszonalizáljuk, interiorizáljuk stb., akkor mi jót cselekszünk. Az idézett pápai szöveg úgy értelmezi Istent, hogy ő ezt a dolgot nem így képzei. [...] Mást se teszünk, mint leszűkítjük azt a személyiséget, amelyet egyébként állandóan istenítünk. [...] Azzal az iskolával, amelyről úgy mondjuk, hogy a gyerek szabadságára épül, nem az a baj, hogy nem lehet megvalósítani mint iskolát, hanem az a baj, hogy nem iskola. Ez egyszerűen egymást kizáró két dolog: hogy a gyermekkel akarok lenni, és a gyermeket akarom valahogy fejleszteni. Az egyik valamilyen cél, a másik valamilyen együttlétezés. Mindig adjuk a felmentéseket magunknak, módszereket, melyek azt bizonyítják, hogy mi nagyon törekszünk arra, hogy a gyerek részt vegyen a saját fejlesztési folyamatában, s azt mondjuk, hogy ez már nem az a pedagógia.

Csak egy dolgot nem adunk ki a kezünk közül: a céltételezés problémáját. A célt mindig mi tudjuk, mi tűzzük ki, legfeljebb rengeteg manipulációs rendszert építünk ki, hogy nekünk ne legyen lelkiismeret-furdalásunk, s nota bene a gyerekek is jól érezzék magát.

Azt akarom ezzel mondani, hogy ezért annak a hatalmas gondolatrendszernek, amit antipedagógiának hívunk, s amit

legátfogóbb értelemben a »deschooling society« elmélete fogalmaz meg, igenis van egy fontos üzenete: a gyerekeknek csak akkor van lehetősége a szabadságra, ha nemcsak az út, hanem a célok tekintetében is egyenlő társ lehet. Ha csak az út kérdéses, és a cél minden pillanatban adott, nincs semmi, tehát gyermeki szabadság sem.

Szabadság nélkül pedig nincs autonómiával töltött személyiségfejlődés, és nincs személyiség, legfeljebb működőképes egyed! A gyerekeinknek, az ifúságnak nemcsak azzal van bajuk, hogy ti (ti. mi) hogyan akarjátok, hanem azzal is, hogy amit akartok, azt nélkülünk akarjátok. Az nem megy, hogy – s ha van üzenete, ezt üzeni a gyermek- és ifúsági társadalom – legfeljebb a hogyanban (technológia) legyetek hajlandóak »egyezkedni«, hanem maga az aszimmetrikus viszony a kérdés! A fiatal nemzedék részt kér a céltételezésből is!” (MIHÁLY 2008, 89–91. o.)

Felhasznált irodalom

- BALLANGÓ Jánosné et. al 1990. *Freinettel könnyebb*. Esztergomi Vitéz János Tanítóképző Főiskola, Esztergom. 95–101. o.
- ROGERS, Carl R. 2006. *Valakivé válni. A személyiség születése*. Edge 2000 Kiadó, Budapest. 364. o.
- FREINET, Celestin 1982. *A Modern Iskola technikája*. Budapest.
- FREINET, Celestin 1997. A gyerekek alapvető jogainak és szükségleteinek chartája. In: TRENCSENYI 1997, 185–191. o.
- FÜZÉKI Bálint (szerk.) 2014. *Sztehlo Gábor emlékezete*. Oriold és Társai Kft., Budapest.
- HERBART, J. F. 1997. Pedagógiai előadások vázlata (részletek). In: TRENCSENYI 1997, 132–138. o.
- KARÁCSONY Sándor 1997. A reform előfeltételei. In: TRENCSENYI 1997, 237–240. o.
- KORCZAK, Janusz 1982. *Hogyan szeressük a gyermeket?* Tankönyvkiadó Vállalat. Budapest. 255–259. o.
- KORCZAK, Janusz 1997. A gyermekek jogairól. In: TRENCSENYI 1997, 184. o.
- MIHÁLY Ottó 2008. Célracionalitás és aszimmetria a pedagógiai viszonyban. In: Knausz Imre (szerk.): *Connecting People*. Új Helikon Bt., Budapest.
- MONTESSORI, Maria 1995. *A gyermek felfedezése*. Herder, Budapest.
- ROUSSEAU, Jean-Jacques 1997. Emil, avagy a nevelésről (részletek). In: TRENCSENYI 1997, 112–120. o.
- SZABÓ Miklós 1987. *A pedagógus Tolsztoj*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- TRENCSENYI László (szerk.) 1997. *Korok, gyerekek, nevelők. Szöveggyűjtemény*. OKKER, Budapest.

Erőszakmentes kommunikációval a konfliktusok feloldásáért

■ NAGY ZOLTÁN

Egy kísérletet javaslok. Egy időre töröljük azt a két szót, hogy erőszak és agresszió. Közelítsük meg egy kicsit másként azt, amit ezek a szavak rejtnek. Ezek a szavak tetteket rejtnek. Cselekedeteket, amelyeket emberek elkövetnek. Olykor e tettek kapcsán fájdalom, szomorúság, elkeseredés, esetleg felháborodás keletkezik. Az agresszió, az erőszak csak egy címke, amelyeket felragasztunk események egy láncolatára. Van olyan nézőpont, ahonnan ez megkérdőjelezhetetlennek tűnik. De mi marad, ha eltávolítjuk ezeket a címkeket?

Marshall Rosenberget idézem, az erőszakmentes kommunikáció atyját, aki ezt mondja: minden emberi cselekedet mögött kielégítetlen szükségletek állnak. Azokat a cselekedeteket, amelyeket oly sokszor erőszakosnak címkézünk, azért követik el, hogy kielégítsenek valamilyen szükségletet. És sokszor nem találnak más módot arra, hogy ezt megkíséreljék.

Látunk egy pofont elcsattanni az iskolában. Lehetünk dühösek, kiálthatjuk hangosan: agresszió, erőszak! Vagy megállhatunk egy pillanatra, és megpróbálhatjuk alkalmazni az elméletet: minden tett mögött ott húzódnak a kielégületlen szükségletek. Lehet, hogy csak meg szeretne volna magát védeni? Esetleg egy gyengébb védelmében lépett föl? Lehet, hogy imponálni akart egy lánynak, meg akarta mutatni magát, az erejét? Lehet, hogy elismerésre vágyott? Lehet, hogy sikerre? Lehet, hogy szeretett volna hatással lenni? Megélni azt, hogy valamiben ő is kitűnhet? Elismerést akart begyűjteni a barátaitól?

A gyengék védelme. Siker. Láthatónak lenni. Elismerés. Mind olyan szükségletek, amelyekre időnként vágyunk. Szeretünk időnként elismerést bezsebelni. És lehet, hogy olyan környezetben élünk, ahol ezt be tudjuk gyűjteni. Megélni a sikert. Ki ne vágya időnként erre? Lehet, hogy olyan a munkahelyünk, ahol ez időről időre megadatik nekünk.

Ha csak ezeket a szükségleteket nézzük: siker, elismerés, láthatónak lenni, védelmezni valakit, akkor könnyebb együtt érezni a másik emberrel. Könnyebbé válik átlátni azon a stratégián, amelyet választott azért, hogy ezek közül a szükségletek közül legyen neki valamelyik. Megélhesse ezeket. És nem tudott jobb stratégiát választani. Vagy azt hisszük, hogy ha lett volna esélye valami egyszerűbb módon kielégíteni a szükségleteit, akkor éppen ezt a módot választotta volna?

Ez a megközelítés a részünkről nagyobb erőfeszítést, odafigyelést, több energiát igényel. Könnyebb elintézni egy címkével: erőszak! És aztán egyszerűnek tűnik elintézni

ezzel: meglesz a büntetés. Azonban én nem hiszek abban, hogy ez így valóban kevesebb energiát igényel. Rövid távon lehet. De hosszú távon nem tartom hatékonnak. Nem hiszem, hogy a büntetés lenne a megoldás. Erősen hiszem, hogy ha odafordulunk a helyzet felé, igazán megkíséreljük meglátni a mozgatórugókat, ha látjuk az embert a tettek mögött, akkor esélye van annak, hogy elinduljon egy párbeszéd. Hogy állt elő ez a helyzet? Hogyan lehetett volna másként kezelni? Valódi nyitottságról, kíváncsiságról beszélünk, nem kioktatásról, számonkérésről.

Minden helyzetet kíséreljünk meg egyedinek kezelni. Minden embert, aki részt vesz a konfliktusban, egyedinek látni. Akkor rálelhetünk az egyedi mozgatórugókra, azokra a szükségletekre, amelyek a mélyben láthatatlanul húzódnak, még azok számára is, akik esetleg azokat a tetteket elkövették, amelyekkel nem értünk egyet.

Ismét Marshall Rosenberget idézem, angolul jobban hangzik: *Connection before correction!* Kapcsolódj, mielőtt korrigálnál! Az erőszakmentes kommunikáció egyik alapvetése: a kapcsolatra törekszünk. Arra, hogy meghalljuk, mi zajlik a másik emberben és önmagunkban.

Mikor önkéntesnél dolgoztam a Kék Vonal telefonos gyermekkrízis-szolgálatnál, átéltem, hogy mennyire meglepődnek a gyerekek, ha egy felnőtt odafigyel rájuk. Ennél a gyerek-telefonszolgálatnál a fő szempont ez: meghallgatni. Odafigyelni. Nem ítélezünk. Nem osztogatunk kéretlen tanácsokat. Csak figyelünk. Ott vagyunk. Megdöbentő volt átélni nemegyszer, mikor egy gyerek azt jelezte vissza, hogy ez az első alkalom, mikor odafigyelnek rá.

Egy másik esetben, amikor erőszakmentes kommunikációs gyakorlatot tartottam egy iskolában, egy helyzetgyakorlatot játszottunk. Volt két szereplő: egy lány, aki 16 évesen el akar menni egy ottalvós buliba, és az apa, aki ezt nem akarja hagyni. Kérdeztem, ki szeretné eljátszani az apát. Mire az osztály nagy bajkeverője, a legnagyobb vagány azt mondta: Én leszek az apa! Kérdeztem, meg akarja-e valaki próbálni a lány szerepét. Senki sem vállalkozott. Mire én ajánlkoztam: Én szívesen kipróbálom. A srác örült, és előrebocsátotta mindenkinek kaján mosollyal: Tuti, hogy nem engedem el sehova! Elkezdtem a társalgást: Apa, szeretnék elmenni egy ottalvós buliba. A srác belevágott: Szó sem lehet róla! Arra számított, hogy vitatkozni kezdek, hogy hisztizek, kiverem a balhét, esetleg nagyon elszorodom. Ehelyett odafordultam, és azt mondtam: Tudom,

apa, hogy nagyon vigyázol rám. Hogy számodra mindig nagyon fontos, hogy biztonságban legyek. Hogy aggódsz, hogy valami bajom történik.

A srác arckifejezése megváltozott, a döbbenet ült ki rajta, majd mintha nem ismerne rá a saját hangjára, meglepődve maga elé mormolta: Te jó ég, lehet, hogy el fogom engedni?

Látszott, hogy erre a srácra már egy jó ideje nem figyelt oda senki. Nem hallotta meg senki, hogy mi történik vele, mikor nagy hangon beszél, mikor lázad. Amint megélte ezt, valami megváltozott benne.

Semmi más nem történt, mint hogy a kapcsolat felé próbáltam elmozdulni. Azt próbáltam látni, hogy mi az, ami épp abban a pillanatban benne él. Melyek a szükségletei.

Kérdezték tőlem, hogy több-e az agresszió az iskolákban, mint korábban. Azt gondolom, hogy sok változás történt az iskolákban és úgy általában a gyereknevelésben. Lehet, hogy tévedek, de azt gondolom, hogy kevesebb a félelem. Megszűnt a testi fenyegetés. Az iskolában szinte teljesen, és az otthonokban is egyre kevesebb. Talán másfajta fegyelmező eszközök is háttérbe szorultak. Ezáltal kevesebb lett a félelem a gyerekekben. Szabadabban élnek meg a hétköznapijaikat, és ez sokszor nehézséget okoz a nevelőknek. Nincsenek már eszközeink, mondják a nevelők. És valóban nincsenek. Mert korábban félelemkeltéssel rá tudták venni a gyerekeket arra, hogy azt csinálják, amihez esetleg épp semmi kedvük, de ma már ez kevésbé működik.

Az erőszakmentes kommunikáció radikálisan áll hozzá ahhoz, hogy hogyan vegyük rá a másik embert arra, hogy megtegyen valamit. Először is különbséget tesz között, hogy mit nevezünk kérésnek és mit nevezünk követelésnek. Hányszor hallottam már: harmadszor kérlek, nem mondom el többször! Vajon komolyan gondoljuk, hogy ezt itt egy kérés? Nyilvánvalónak tűnik, hogy attól, hogy egy mondatba beleteszem a kérés szót, még nem lesz kérés. Ez számomra elég nyilvánvalóan parancsolásnak tűnik. Mert mi is a különbség? A kérés esetén a nemet is elfogadom válaszként, míg a követelés esetén ez nem elfogadható számomra. Gondoltak már arra, hogy ha nem fogadják el a nemet válaszként, akkor milyen eszközöket hajlandóak igénybe venni arra, hogy a másik megtegye, amit parancsolnak? Milyen eszközöket vesz igénybe egy tanár, hogy egy gyerek megtanulja a *Himnusz*-t? Vagy megtanuljon bármit? Mit tesz, mikor egy gyerek nemet mond?

Amikor először hallottam, hogy az erőszakmentes kommunikáció hogyan áll hozzá a kéréshez, nagyon meglepődtem, de bevallom, tetszett a hozzáállás. Elhangzik egy kérés, és nem elég, hogy nemet lehet rá mondani, időnként az is elhangzik mellé: De csak akkor tedd meg, amire kérlek, ha azzal az örömmel tennéd, amellyel egy gyerek egy éhes kacsát etet. Kérlek, ne tedd meg, ha büntetéstől való félelmedben tennéd! Kérlek, ne tedd meg, amit kérek, ha jutalom reményében tennéd! Vagy azért, mert abban reménykedsz, hogy akkor jobban kedvellek majd. Ne tedd

meg, ha büntudatból, félelemből, kötelességből, kényszerből tennéd. Az élet túl rövid ahhoz, hogy így éljünk!

Azt szeretnénk, ha bárki bármit tesz a világban, azt azért tenné, mert mielőtt megteszi, összekapcsolódik azokkal a szükségletekkel, amelyek fontosak az adott pillanatban, és azok kielégítése miatt teszi azt, amit tesz. Legyen ez a szükséglet a tanulás, a szeretet, az együttműködés, a segítség vagy bármi más a sok szükségletből, amely cselekedeteinket mozgatja.

Az erőszakmentes kommunikáció nagy becsben tartja az érzéseket. Nagyon fontos az érzések tudatosítása, mert ezek segítenek minket abban, hogy ráleljünk a szükségletekre, amelyek a mélyben húzódnak. Vannak nyilvánvaló esetek. Ha éhesek vagyunk, valószínűleg táplálékra vágyunk. Ha álmosak, valószínűleg alvásra. Ha fáradtak, valószínűleg pihenésre. De a helyzet korántsem egyértelmű: ha szomorú vagyok, akkor vágyhatok együttérzésre, figyelemre, megértésre, de sok másra is. Az érzések megélése mindenestre segít abban, hogy rájöjjenek, mire is vágyom az adott pillanatban.

Vannak azonban egyes érzések, amelyek kicsit kilógnak a sorból. A szégyen és a büntudat esetén általában ítélkező gondolatokat találunk önmagunk felé. Nem vagyok elég jó, rossz vagyok, elfogadhatatlan, amit csinálok.

A düh speciális érzés. Könyveket töltenek meg csak ezzel az érzéssel. Most csak annyit szeretnék kiemelni, hogy nehéz mélyére látni a dühnek. A düh felszínén ítélkező gondolatokat találunk. Általában kifelé ítélkezést, amennyiben valaki másra vagyunk dühösek. Ha a mélyére nézünk, akkor viszont már rálelhetünk a szükségletekre is, amelyek el vannak rejtve az ítéletek mögé. Egyes esetekben az ítélkező szavak segítenek rálelni a szükségletre. „De figyelmetlen vagy!” Valószínűleg figyelemre vágyom. „Annyira durva vagy!” Talán gyöngédségre vágyom. Ha dühből cselekszünk, az gyakran félremegy, pont azért, mert nehéz látni, amíg dühös vagyok, hogy mire vágyom valójában. Érdemes megállni, lélegezni, és a düh mélyére nézni: vajon mit találok, ha valóban nekiállok keresni?

A düh vizsgálata során tehát ítélkező gondolatokat, ítélkező szavakat találhatunk. Ezekkel általában valami olyasmit próbálunk kifejezni, hogy a másik rossz, hibás, felelőtlen, figyelmetlen, lehetne sorolni. De mi van az olyan szavakkal, hogy jó, rendes, figyelmes, okos, ügyes? Kezdetben meglepődtem, amikor azzal találkoztam, hogy az erőszakmentes kommunikáció szemléletében ezek a szavak is minősítésnek, ítélkezésnek számítanak, amelyeket érdemes elkerülni.

Egy barátnőm kislánya 3-4 éves lehetett, amikor egy nagymamájánál töltött hétvége után így szólt hozzá:

– Anyu, képzeled, tanultam egy új szót a nagytitól.

– Mit mondott neked a nagyi?

– Azt, hogy ügyes vagyok.

A barátnőm sosem mondta ezt a szót a gyerekének. Számára ennek semmi értelme sincs. Nem hisz abban, hogy vannak ügyes, illetve ügyetlen emberek. Hogy értelme volna minősíteniük, címkézniük egymást. Akár pozitív, akár negatív minősítésekkel.

Szerencsére sokszor kerültem abba a szituációba, hogy gyerekek mosolygó arccal közelednek felém, és megmutatják a rajzukat. Típpelem, hogy mit várnak, mert tudom, általában mit szoktak kapni ilyenkor: De szép! De ügyes vagy! Tőlem várhatják... Ilyenkor két dolog történik. Egyrészt én azt gondolom, hogy a gyerek nem azért hozza a rajzot, mert dicséretet vár, bármiféle minősítést. Szerintem kapcsolatot keres. A rajzán keresztül szeretne kapcsolódni hozzám, kíváncsi, milyen hatással van rám. Ezt nagyon szívesen megmutatom. Minden alkalommal megnézem a rajzot, és mindig találok valamit, ami izgalmas számomra, amit nem értek, amiben van valami különleges. Odafordulok, és azt mondom: Jé, ez a nap lila! Még sosem láttam lila napot! Tetszik nekem! Hogy lett lila a nap? És elkezdünk beszélgetni a lila színről, amiről kiderül, hogy nem lila, a naplementéről, vagy bármiről. Kapcsolatba lépünk. Egy részem figyel, és keresi a gyerekekben: vajon hiányzik neki, hogy azt mondjam: ügyes vagy? Még sosem tapasztaltam, hogy egy gyerek várt volna valamit azon kívül, hogy elmeséljem, milyen hatással van rám a rajza.

Van egy barátnőm, aki elmesélte, hogy leszokott a rajzolásról. Egy ideig nagyon szerette, aztán valahogy kikopott az életéből, nem is igazán értette, miért. És aztán visszaemlékezett, és megvilágosodott. Mindig megdicsérték, mikor rajzolt. Annyira utálta a jutalmazások és büntetések világát, hogy mindig felhagyott azokkal a dolgokkal, amelyekért jutalmazták. Azt nem mondta, mit csinált azokkal, amelyekért büntették. Majd egyszer megkérdem.

Szerencsére felnőttként rájött erre, és nagy örömmel kezdett újra rajzolni.

Egy kísérlet megmutatta, hogy majmok, akik negyven percig játszottak maguktól az építőkockákkal, mikor jutalmat kaptak, utána már csak harminc percig játszottak. Kevésbé élvezték a játékot, ha belekeveredett a jutalmazás koncepciója. Más ilyen kísérletekről is hallottam már, mindegyik hasonló eredményt mutat. Ha önmagáért, a tevékenység örömeért csinálja valaki, amit csinál, akkor hosszabban és nagyobb örömmel teszi, mint amikor ezért jutalmat kap. A dicsérettel és jutalmazással kapcsolatban mindez elgondolkodtató számomra.

Az erőszakmentes kommunikáció nem egyszerűen csak kommunikáció. Sokkal inkább egy szemlélet, amelyben kerüljük a „kinek van igaza?” játszmákat. Kerüljük a büntetések és jutalmazások rendszerét. Kerüljük egymás címkézését, minősítését, megbélyegzését. Megkíséréljük feltárni az érzéseinket egy-egy szituáció, konfliktus vagy éppen örömteli esemény kapcsán. Felismerjük a szükségleteket, amelyek a mélyben húzódnak. Kommunikálunk másokkal ezekről a szükségletekről, és kérések vagy köszönetek formájában beszélünk róluk. Próbálunk nem követelni, sokkal inkább kérni.

Szeretnék változást látni a világban. Szeretném, ha a gyerekek egy erőszakmentesebb világban nőhetnének fel. De hiszem, hogy a változást nekünk, felnőtteknek kell kezdenünk, és magunkkal kell kezdenünk. Ráelni a szükségleteinkre, tudatosakká lenni, és örömmel, hittel, eltökéltséggel élni azt az értékrendet, amelyet magunkénak vallunk.

Merünk-e dicsérni?

A bátorító visszajelzések teológiai olvasatai és pedagógiai szempontjai

■ KODÁCSY-SIMON ESZTER – SERESNÉ BUSI ETELKA

Egy pillanatra gondoljuk végig: milyen számunkra a jó, értékes visszajelzés, az előremutató, továbbblendító értékelés, biztatás, bátorítás? És azt is, hogy vajon ugyanezeket találtuk-e jónak, hasznosnak gyermekként is? Ma pedig vajon ugyanakkora jelentőséget tulajdonítunk-e annak, hogy figyeljünk az általunk adott visszajelzéseinkre, arra, hogy hogyan formáljuk ezeket a mondatainkat? Eszünkbe jut-e, hogy annak idején hogyan hatottak ránk – s motivációinkra –, akár elemi erővel előremozdítóan, akár éppen ellenkezőleg: blokkolón?

A pedagógiai szempontok végiggondolásához kiindulópontot jelenthet, hogy a gyermekképp jelentős változásokon ment keresztül az elmúlt évtizedekben (GOLNHOFER-SZABOLCS 2005, 9–90. o.). Ma a nevelőktől azt várjuk, hogy lép-

jenek túl saját vélt mindentudásukon, és interaktív folyamatként tekintsenek mind a személyiségfejlődésre, mind a tanulószervezésre, ahol ők csak egy – bár természetesen nagyon fontos – forrás a többi között. A kapcsolatainkban kommunikáción meghatározó jelentőségű, mind a közvetített tartalmakban, mind formai megfogalmazását illetően, hiszen minden mondat egy kis tükördarab a másik számára. Ezekből a darabkákból áll össze a külső világ felől közvetített értékelés, és ezt fordítja le magának a gyermek, s tölti fel a saját maga számára jelentésekkel. A jelentések pedig sajátos konstrukciók a külvilág hangjaiból és a gyermekben ennek kapcsán születő érzelmek egyedi nyomán, ami meghatározza önbecsülését, énképét, de akár pszichés jóllétét is.

A dicséret eredete és jelentései

A visszajelzések egyik, talán leggyakrabban alkalmazott típusa a dicséret. A dicséretre használt görög szó (*aineo*) eredeti jelentése ma is segíthet a dicséret helyes értelmének, céljának és útjának megtalálásában. A klasszikus görög használatban előforduló jelentései közül a legfontosabbak (BROWN 1992, 816. o.): megemlíteni valakit, különösen is tisztelettel említeni valakit, nyilvánosan és ünnepélyesen beszélni valakiről, megígérni valamit, s úgy beszélni valakiről, hogy abban már a szavak okos megformázása által is nyilvánvalóvá válik az elfogadás és tisztelet, valamint az üzenet súlya és jelentősége.

A kifejezés ókori tartalmából sugárzik az az érzékeny figyelem, amellyel a dicséret szándékát és gyakorlatát megközelítették, s ha csak ezeket a jelentéssíkokat alkalmaznánk mai dicséreteinkben, nagyot léphetnénk előre. A mi világunkban azonban a dicséret gyakran hierarchikus viszonyulást sugall. Amikor például egy diákot dicsérünk, akkor gyakran azt érezzük vele, hogy feljebb állunk, előrébb járunk, magasabban vagyunk, mint ő, s ezért még a legjobb szándékkal megfogalmazott, de ily módon „fentről” kiinduló dicséretben is érezheti a dicséret alanya magát „lent”. Természetesen nem minden dicséretre igaz ez, de a zsákutcát előhívó konnotációk elkerülése érdekében talán szerencsésebb szóhasználat ennek a szándéknak a jelölésére a biztatás vagy bátorítás. A biztatásra használt szavaink is eshetnek ebbe a csapdába, de az igazi biztatás – és az igazi dicséret – ezzel szemben nem hierarchikus. Az igazi biztatás partneri. Úgy ad visszajelzést, hogy egy szinten állónak látja a biztatás címzettjét és adóját. Ennek megvalósításához különösen jó támogatást kaphatunk a dicséret és biztatás szavainak bibliai példáin keresztül.

Az *aineo* klasszikus görög használatához képest az Újszövetség hangsúlyozza, hogy a dicséret nem csupán csak egy különleges teljesítményért vagy sajátos cselekedetért jár, hanem a teljes ember elismerésére irányul – még akkor is, ha a kiváló oka éppen egy bizonyos eredmény elérése (Róm 13,3; 1Pt 2,14; vö. BROWN 1992, 817. o.). Érdekes módon a pszichológia és a pedagógia hangsúlya fordított: általában a teljes személyiségre vonatkozó, általánosabb dicséret vagy elmarasztalás helyett inkább a konkrét visszajelzéseket részesíti előnyben – elsősorban az általánosítások elkerülése érdekében. Ám mindkét esetben igaz, hogy a dicséretben így bennefoglaltatik az életkori, tanulmányi, pozícióbeli és egyéb különbségektől független, egyenlőnek tartott félnek járó tiszteletadás. S még annak ismeretében is fontos ez, hogy életkoronként eltérő a gyerekek reakciója a dicséretre, változik, hogy mennyire veszik komolyan vagy mennyire szeretik, ha mások előtt dicsérik őket (VÖRÖS 2004, 412–413. o.).

Másrészt az újszövetségi *aineo* kifejezésben a dicséret tárgya kétféle lehet: irányulhat az embertársra és Istenre, de e kétféle irányultság általi meghatározottság szorosan összefonódik. A legösszetettebb dicséretre Isten mutat példát,

mert ő nemcsak a külsőségeket nézi a másik ember elismerésekor – mint például 1Móz 12,15 vagy 2Sám 14,25 esetében tették a jelen lévő emberek, – hanem az igazi belső értéket, a szív titkát vizsgálva ad végső biztatást (1Kor 4,5; 1Pt 1,7). Ebből következően a dicséret emberek közötti és transzcendens irányultsága úgy kapcsolódik össze Pál apostol szerint, hogy a legmélyebb dicséretet a másik ember akkor tudja adni, ha azt Isten megbízásából, az ő végső céljaira tekintve teszi. Így fogalmazódhat meg igazi elismerő biztatás és hiteles dicséret egy gyülekezet (2Kor 8,18), a tanító apostol (1Kor 11,2) vagy a felsőség (Róm 13,3; 1Pt 2,14) részéről.

A támogató kommunikáció

Dicsérni azonban természetesen nem csak a „megdicsérlek” kifejezéssel lehet, a lehetőségek sora ennél sokkal bővebb. A kommunikáció jelentőségének és szerepének méltó helyét a humanisztikus pszichológiai irányzatok és a pozitív pedagógia erősítette meg (ROGERS 1980, 369–404. o.; VÖRÖS 2004, 412–417. o.). A támogató visszacsatolások, pozitív megerősítések nyomán születik vagy éppen erősödik a gyermek motivációja, és fennmarad hosszabb távon is, ha a pedagógus, a szülő inkább a helyes viselkedést erősíti, mint büntet; inkább megért és együttérez, mint megítél. A biztatás szimbolikus jutalomként is értelmezhető (csakúgy, mint a dicséret), és mint ilyen, az önjutalmazó, intrinzik, „belső” motivációt növelni tudja. Ehhez arra is szükség van, hogy ne legyen rutinszerűen alkalmazott (SZABÓ 2004, 187. o.). Ha nyitott, kreatív, alkotó és az örömmel végzett tevékenységekre fogékony személyiségeket szeretnénk látni magunk körül, akik biztonságban érzik magukat mellettünk, mert tudják, hogy szerintünk a hibázás is a tanulás, az út része, akkor törekednünk kell arra, hogy mindennek a kommunikációnkban is lenyomata legyen.

A siker és a kudarc okaira való utalás is megjelenhet a biztatásban, az adott helyzethez képest más fókusszal. Siker esetén a képességekre, illetve az erőfeszítésre, a beletett munkára utalva okként, kudarc esetén pedig változtatható okokra (pl. az elmaradt gyakorlásra). Mindenképpen úgy, hogy félre se vezessük a gyermeket, de le se törjük visszajelzésünkkel, ha például képességeinek éppen adott jellemzői miatt nem jött össze valami. Sikertelenség esetén érdemes úgy áttervezni a visszacsatolás helyzetét, ami inkább a közös gondolkodást, a további lehetőségeket mérlegeli, és az adott helyzetben a gyermek megéléseire, az ő megítélésaira kérdez rá. A dicséret, visszajelzés időnként kérdés formájában való megfogalmazása egyébként is erősíti az intrinzik motivációt, mert a gyermek saját maga is választ formál a kérdésre (VÖRÖS 2004, 412. o.).

Az elvégzett munkát, sőt már a próbálkozást is lehet dicsérni, erősítve a haladás és a kompetencia érzését. Ilyenkor a visszajelzés információs jutalomként működik, a ha-

tékonyságérzést és az öndetermináció élményét növelve, segítve a reális értékelést. A fentiekén túl a biztatással természetesen lehet továbblandító új szempontokat is adni, új perspektívákat is nyitni, ami így lesz inspiráló, támogató, építő. A biztatás motivációs funkciójától így juthatunk el a fejlesztő értékelési funkcióig, amikor új fókuszokat, hangsúlyokat javasolhatunk a további fejlődéshez (LÉNÁRD–RAPOS 2009, 7–90. o.; SERESNÉ BUSI 2015, 1–8. o.).

A biztatás, a dicséret megfogalmazása kihívás is: figyelni arra, hogy ne általánosító legyen, mert ez akár jelenthet túlzott terhet, teljesíthetetlen elvárásokat is a gyermeknek, valamint nem is biztos, hogy egyértelmű számukra, hogy pontosan mit is dicsért meg a felnőtt. Lényegesebb, hogy személyre szabottan, az adott munkájáról, teljesítményéről, sőt magáról a folyamatról kapjon visszajelzést, vagy arról tudjon meg valamit, hogy mi hogyan láttuk ebben őt: a részvételét, az aktivitását, a hozzájárulását, erőfeszítéseit. S mindezt úgy, hogy közben tudjuk: a biztató, értékelő fél nézőpontja is csupán egy a többi között, és valószínűleg valamire van szeme, valamire pedig nincs... Fontos, hogy közösen tanuljuk meg: minden nézőpont egy tükörcsík, és több ilyen részből áll majd össze a teljes tükör, ha azok úgy érkeznek meg, hogy be is lehessen őket fogadni; és a dicséret akkor igazán mély és hatásos, ha a dicsérő gondolatba bevonjuk a megdicsért ember világát.

A bátorítás mint kapcsolatépítési lehetőség

A valódi biztatáshoz figyelem, odafordulás, nyitottság, részvétel, együttérzés és alázat szükséges. A biztatás a másik embernek továbbadott jó hír része. Az igazi dicséret, biztatás egyszerre épít, bátorít és vigasztal (vö. 1Kor 14,3), az aszimmetrikus helyzet összehasonlításának tévútja nélkül egyszerre tud a tanulóra és a tanítóra nézni, és teljes elfogadás jelenik meg benne. Mindez legintenzívebben a szeretetben összpontosul. A bátorítás ezért a szeretet kifejeződése. Minden esetben olyan szeretetkapcsolatról árulkodik, amelynek tagjai figyelnek egymásra, nyitottak és elfogadóak egymás iránt, képesek észrevenni és megérezni egymás gyengeségeit és erősségeit, s a jövő érdekében tudnak egymásnak segíteni. S ez a bátorítás képes a biztatás legmélyebb – és alapvetően biblikus – vonását elősegíteni: a közösségi élményt. Azt a közösségi élményt, amelynek aztán szoros kapcsolata van az egész létbátorsággal, s ily módon a hit kérdésével (vö. Paul Tillich és Søren Kierkegaard gondolatai). Ebben pedig a valódi biztatást az igazi Bátorító, a Szentlélek kínálja a tanulási folyamat minden szereplőjének egyaránt.

Az újszövetségi iratokban előkerül egy újabb fogalom és megközelítés arra vonatkozóan, hogy milyen módon lehet úgy biztatni a ránk bízottakat, hogy az valódi erő legyen elbizonytalanodott önbecsülésük helyreállításában és önértékelésük elbizakodottságának megelőzésében. Ehhez pedig leggyyszerűbben a hála útja vezethet. Különösen Pál apostolnál

gyakran találkozunk az elismerés, biztatás, bátorítás olyan formájával, amely a hálaadáson keresztül nyilvánul meg. „*Szüntelen hálaival tartozunk Istennek értetek (...) mi magunk dicsékszünk Isten gyülekezeteiben veletek...*” – írja levele elején (2Thessz 1,3–4) az apostol a thesszalonikai gyülekezet tagjainak és hozzá hasonlóan más közösségeknek is (1Kor 1,4; 2Kor 9,11kk; Ef 1,15kk; Kol 1,3kk; 1Thessz 2,13; 3,9kk stb). Létezhet-e a „diák” számára nagyobb elismerés annál, mint hogy a „tanár” a saját „tanítója és vezetője” előtt hálát ad a tanítványáért? Van-e erősebb dicséret és biztatás annál, mint ha a bennünket tanítók felismerik küzdelmeinket és nehézségeinket, meglátják értékeinket és előrehaladásunkat, és értünk hálát adva, tisztelettel beszélnek eredményeinkről mestereik előtt? Az apostol így kimondott dicsérete nem tereli az egyes embereket az elbizakodottság felé, hiszen ennek a dicséretnek a hálaadás relációja miatt jól meghatározott helye van az Isten-ember kapcsolatban. A hálából fakadó őszinte és valódi reflexió jelenthet igazi bátorítást és biztatást az érintettek számára.

Arról a biztatásról és bátorításról van itt szó, amely a gyermeket „bátortalanokká” tevő „ingerlés” (Kol 3,21) elmentéje. A legnagyobb kárt az a szülői, nevelői ingerlés (*erethizó*) tudja okozni, amely ellen már két évezreddel ezelőtt Pál apostol is felszólal: amely megkövetelő parancsaival és szüntelen hibakeresésével folyamatosan elbizonytalanítja és állandóan nyugtalanítja a gyermeket. Ezáltal egészen biztosan sikertelenségbe és csüggedésbe hajszolja őt, vagy ahogyan az eredeti szó (*athümeó*) jelenti: ezáltal megtört szívűvé és reményvesztetté teszi a gyermeket. Nem véletlenül int ez ellen Pál apostol kétszer is (Ef 6,4), sőt emeli ki Luther is visszaemlékezéseiben (LVM 8: 390. o.). Az ily módon bátortalanára tett gyermek hatalmas hátránnyal indul, viszont az egészségesen biztatott és a bátorítást megtapasztalt gyermek nagyobb ajándékot talán nem is kaphat egy nevelőtől.

Láthatjuk, hogy számos funkciója van tehát a biztatásnak: egyszerre lehet motiváció, támogatás, és betölthet visszajelző, értékelő szerepet is, de talán ami még ezeknél is lényegesebb: kifejezhetjük vele, milyen kapcsolat van közöttünk. Így a gyermek tudja, hogy hatása van ránk a vele való történésnek, és hogy szívesen együttműködünk vele vagy segítjük őt, ha erre szüksége van. Kihangosíthatjuk azt is, hogy ez bennünk is érzelmeket kelt, amelyek így egyértelműbbé teszik magát a folyamatot is, és elmélyíthetik a közös élményt. Ez persze sok kérdést felvet: hogyan lehet nyílt, énközlő (lásd GORDON 1990; 2001), érzelmkifejező a biztatás, hiszen ekkor magunkról is igen sokat elmondunk annak közvetlen megfogalmazásával. Hogyan tudunk nyíltak lenni a biztatás során, de úgy, hogy közben mégsem tolakodunk? Érdemes azonban vállalni ezt a nyíltságot, hiszen így a saját magunk és a gyermek érzelmi intelligenciája is fejlődhet, emellett alakulhat az érzelmek cselekvést serkentő felhasználása, és az a képességünk is, hogy kifejezzük érzelmeinket és gondolatainkat, és ezt mások jól dekódolják (MAYER-SALOVEY 1997, 3–31. o.; GOLEMAN 1997).

Mennyire fontos lenne, hogy a gyermekek és fiatalok

igazi bátorítást és biztatást jelentő dicséreteket kapjanak, amelyek egész munkájukat segítik, ami egész életükre ki-
hat! S vajon nem így vagyunk-e ezzel saját munkánkban
és közösségeinkben mi, felnőttek is?

Hogyan biztassuk a gyermeket 77-féleképpen?

Ügyes vagy! * Ez igen! * Klassz! * Tetszik, amit mondtál! * Értékes gondolat! * Szuper!
De jó, hogy ezt is hozzátetted! * Szép munka! * Gratulálok! * Wow! * Jól átgondoltad!
Nagy örömet okoztál! * Boldog vagyok, hogy így megcsináltad! * Jó ezt hallani tőled!
Nagyon szeretem benned, hogy...! * Kiemelkedő! * Egyedi megoldás! * Fantasztikus!
Erre nem is gondoltam! * Büszke vagyok rád! * Micsoda fantáziád van! * Nagyszerű!
Figyelemreméltó! * Egyre jobb vagy ebben! * Kiváló! * Tudtam, hogy megcsinálod!
Ebben te is benne vagy! * Biztos vagyok benne, hogy sikerülni fog! * Bravó! * Hurrá!
Jó volt ez az óra! * Sikerült! * Semmi nem állíthat meg! * Káprázatos! * Jól csináltad!
Rájöttél a titok nyitjára! * Csodálatos! * Kivételes! * Fenomenális! * Kreatív megoldás!
Tudom, hogy képes vagy rá! * Izgalmas kérdések! * Bízom benned! * Profi megoldás!
Éljen! * Ötletes! * Ügyes összmunka! * Frappáns válasz! * Csuda jól! * Szárnyszl!
Különösen tetszett, hogy...! * Rátapintottál a lényegre! * Fontos volt, amit mondtál!
Nagy öröm látni, hogy figyeltetek egymásra! * Nekem sosem jutott volna eszembe!
Jó észrevétel! * Találó megállapítás! * Örülök, hogy így sikerült! * Jó látni, hogy...!
Sokat dolgoztál érte! * Ráérezte! * Megérte, hogy küzdj érte! * Nagyra értékelem!
Jó úton jársz! * Örülök, hogy együtt dolgozhattunk! * Örülök a sikereidnek! * Gyönyörű!
Irányban vagy! * Élveztem a közös munkát! * Különleges megoldás! * Milyen szép lett!
Így tovább! * Köszönöm! * Miben tudok még segíteni? * Kézfogás * Taps * Mosoly :)

Valláspedagógia Tanszék
Evangelikus Hittudományi Egyetem
teol.lutheran.hu

Önreflexiónk útjai

Néha nagyon nehéz megfelelő üzeneteket küldeni, s önhi-
bákon kívül és csupa jószándékból is tévedhetünk. Min-
dig fontos reflektálni, hogy vajon a „biztatottnak” mire van
szüksége; mi történik a visszajelzés után: milyen a fogad-
tatása, hogyan reagál a másik ember a szavainkra, biztató-
sunkra; mi lendíti előre a motivációját, és mi töri meg azt
(amit akkor nyilván el kell kerülni).

Megkérdeshetjük magunktól azt is, hogy dicsérhetővé
tesszük-e a gyerekeket, teremtünk-e helyzeteket, amelyekben
például egy problémásabb viselkedésű gyermek dicsérhető
módon tud viselkedni, teljesíteni (FELLEGINÉ TAKÁCS 2004,
491–492. o.). S vagyunk-e például az ő dicsérete folyamán
éppen annyira szuggesztívek, elismerést kommunikálók,
mint amikor a problémás viselkedéséről adunk visszajelzést?

Ne feledjük, minden biztatás, visszajelzés rólunk is szól:
arról, hogy nekünk mi fontos, mi értékes, ezáltal közve-
títve tudatosan vagy kevésbé tudatosan kívánalmainkat

vagy akár nehezen megvalósítható (reális vagy nem reá-
lis) elvárásainkat is.

Lehet, hogy mi magunk is meglepődünk, ha végiggon-
doljuk, mit közvetíthetett, milyen vélt vagy valós üzenete-
ket hordozott egy-egy visszajelzésünk, vagy ha megkér-
dezzük arról a másik felet: ő hogyan fordította le magának
azt az értékelő mondatot, biztatónak szánt visszajelzést.

A reflektáláshoz hozzátartozik az is, hogy végiggon-
doljuk: saját magunkra milyen hatással voltak szavaink, s
mi hogyan épülünk, építkezünk a saját magunk által adott
visszajelzésekből, biztatásokból. Talán akkor jártunk el jól,
ha mi is szívesen megmerítkeznénk bennük.

Felhasznált irodalom

- BROWN, Colin (szerk.) 1992. *The New International Dictionary of New Testament Theology*. 3. köt. Paternoster Press, Grand Rapids.
- FELLEGINÉ TAKÁCS Anna 2004. Problémás tanulók, okok és megoldási javaslatok. In: N. KOLLÁR–SZABÓ 2004, 472–496. o.
- GOLEMAN, Daniel 1997. *Érzelmi intelligencia*. Háttér Kiadó, Budapest.
- GOLNHOFFER Erzsébet – SZABOLCS Éva 2005. *Gyermekek: nézőpontok, narratívák*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest.
- GORDON, Thomas 1990. *A tanári hatékonyság fejlesztése. A T. E. T.-módszer*. Gondolat, Budapest.
- GORDON, Thomas 2001. *T. E. T. A tanári hatékonyság tanulása*. Gondolat, Budapest.
- LÉNÁRD Sándor – RAPOS Nóra 2009. *A fejlesztő értékelés*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Luther Márton 2014. *Asztali beszélgetések*. Szerk. Csepregi Zoltán. Luther Kiadó, Budapest. (Luther válogatott művei 8.)
- MAYER, John D. – SALOVEY, Peter 1997. What is Emotional Intelligence? In: Peter Salovey – David Sluyter (szerk.): *Emotional Development and Emotional Intelligence*. New York, Basic Books. 3–31. o.
- N. KOLLÁR Katalin – SZABÓ Éva (szerk.) 2004. *Pszichológia pedagógusoknak*. Osiris Kiadó, Budapest.
- ROGERS, Carl 1980. Személyiség- és viselkedésmélelet. In: Szakács Ferenc – Kulcsár Zsuzsanna (szerk.): *Személyiséglelektani szöveggyűjtemény*. 2. köt. Elméleti irányzatok. Tankönyvkiadó, Budapest. 369–404. o.
- SERESNÉ BUSI Etelka 2015. Fejlesztő értékelés. In: Hegedűs Judit – Seresné Busi Etelka (szerk.): *Módszertani kézikönyv pedagógia szakos tanári képzéshez*. BME Tanárképző Központ, Budapest. http://www.tankonyvtar.hu/en/tartalom/tamop412b2/2013-0002_modszertani_kezikonyv_a_pedagogia_szakos_tanari_kepzeshez/MP/smpjsb3g.htm.
- SZABÓ Mónika 2004. Motiváció. In: N. KOLLÁR–SZABÓ 2004, 169–192. o.
- VÖRÖS Anna 2004. Osztálytermi kommunikáció, tanár–diák interakciók. In: N. KOLLÁR–SZABÓ 2004, 395–418. o.

Pünkösdi ünnepe

► ApCsel 2,14–22.29–33

Igehirdetési előkészítő

Isten munkájának új dimenziója

Az ünnepről

Pünkösdi a három keresztény főünnep egyike, a Szentlélek kiáradásának, illetve ennek nyomán az első jeruzsálemi gyülekezet létrejöttének, az egyház születésének a napja.

Az ünnep görög neve ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΗ (pentekoszté), jelentése: 'ötvenedik' – innen ered a magyar elnevezése is. A szám a másik nagy ünneptől, a húsvétól számított távolságát jelzi. A két ünnep a naptárban szigorúan együtt, illetve hét hétnyi távolságban párhuzamosan mozog. A húsvét, illetve a pünkösdi zsidó megfelelője is a három, jeruzsálemi zarándoklattal is kiemelt főünnep közé tartozott, és mindkettő az ószövetségi ünnepi naptárból került át a kereszténybe. Az egyház természetesen mindkettőt újszövetségi értelmezéssel és átalakított jelentéstartalommal építette be a maga rendszerébe. Pünkösdi az ószövetségi sávuót ünnep helyére került, amely eredetileg a törvényadás (a tóra átadása) emléknapja, később az első termés (búza) ünnepe, a mi fogalmaink szerint aratásai hálaadó alkalom is volt a választott nép gyakorlatában.

Az egyház pünkösdkor egy másfajta Istentől jövő áldásra, csodára emlékezik. A feltámadott Jézus mennybe-menetelét követően ígérete szerint elküldte a Szentlelket, amely kiáradt tanítványaira, és ennek nyomán sokakban hit ébredt, közöttük közösség jött létre, ezzel pedig megszületett az egyház.

A textusról

Az ünnepre kijelölt igehirdetési textus Péter apostol pünkösdi beszédének két részletéből áll. Az ApCselben olvasható teljes beszédből a perikópa kihagyta a 2,23–28-at, és elhagyta a szakasz végét, a 2,34–36-ot.

A teljes beszéd lerövidítésére nyilván azért került sor, hogy a pünkösdi igehirdetők és igehallgatók figyelme is az igazán fontos üzenetre fókuszáljon. A kihagyott szakasz elején, a 23. versben Péter előbb kifejti, hogy Isten határozott döntése és terve állt a kereszt mögött, de ugyanabban a mondatban a Jézus elítélésében és kivégzésében szerepet játszókhoz is szól. Ott, Jeruzsálemben, az ország templomában pár héttel Jézus drámai kivégzése után a zsidó Péter szükségesnek tartotta, hogy tudatosítsa honfitársaiban, hogy akiben sokan csalódtak, akitől sokan elfordultak, akit kidobott népük társadalma, és akit vallási vezetőik is elítéltek, azt Isten mégis igazolta! Péter szájából azonban nem egy zsidóellenes vádaskodás hangzott el, noha a későbbi századokban a nem zsidók – nagyon helytelenül – a zsidókkal szembeni előítéleteik ideológiai alapjává tették többek között ezt a szakaszt is...

A pünkösdi Isten embert mentő tervéről és annak véghezviteléről szól, nem pedig a különböző emberek, népek vagy vallások elleni harcról!

Az alapigéből öt olyan részletet emelek ki, amelyek megvilágítását fontosnak tartom. Ezeket először a szövegben található sorrendben csak felsorolom, utána azonban a teológiai mondanivalók fontossági sorrendjében utalok vissza rájuk.

- Péter a tizeneggyel (14. v.)
- Zsidó férfiak és Jeruzsálem minden lakója! (14. v.)
- Nem részegek ezek, hisz a nap harmadik órája van (15. v.)
- Ez az, amiről Jóel profétált (16. v.)

- Dávid utóda, aki feltámadt, a mennyei trónra ült, és elküldte a Szentlelket (29–33)

A teológiai mondanivalók súlyát tekintve egyértelműen hátulról kell kezdeni a magyarázatot.

1. Jézus Dávid utóda és ura is, aki a mennyei trónra ült, és mintegy első intézkedéseként mennybemenetele után tíz nappal elküldte a Szentlelket!

A legerősebb üzenet az, hogy a történelem Ura évezredek átívelően készítette elő az emberek üdvösségét, és pünkösdkor ez a terv folytatódott. Erre világít rá maga az ünnep és az ünnepen elhangzó textus is.

A választott nép hagyományában a sávuót ünnepen Istennek azért mondtak köszönetet, mert a Tórát adta népének, és benne útmutatást és fontos ígéretekkel adott számukra. Erre az ünnepre később ráépült a hálaadás Isten gondviselésének egy másik területe iránt is: azért, hogy Isten a föld termésén keresztül az ember fizikai életének alapját is biztosítja.

Péter pünkösti beszéde a gondviselés egy harmadik területére mutat rá. A zsidó nép nagy tiszteletben álló királyára, Dávidra utal, és az ő megígért utódeként mutatja be Jézust. A pünkösti prédikáció tehát Krisztusra mutat, aki ősenél, Dávidnál sokkal jelentősebb trónra, a mennyekre ült fel, és ezzel nemcsak egy nép, hanem a mindenség urává lett. A Szentlélek kiadásának egyedülálló voltát ebből a szempontból világítja meg, azzal, hogy a látszólag vereséget szenvedett Jézus végül győzött a halál felett, majd az Atyához való felemeltetése után ígérete szerint, mintegy első égi intézkedéseként elküldte övéihez a Szentlelket. Vagyis Isten munkája folytatódik tovább a földön a Szentlélek által.

2. A prófétai ígért teljesült be az eseményekkel. Péter Jól proféciájára utal. Az ApCsel szerzője, Lukács doktor jegyezte fel evangéliumában az emmausi tanítványok különleges találkozását Jézussal (Lk 24,13–35). Ebben arról olvasunk, hogy Jézus csodálkozó és értetlenkedő tanítványainak „*Mózesről, meg valamennyi prófétáról kezdve elmagyarázta (...) mindazt, ami az Írásokban róla szólt*” (Lk 24,27). Az ószövetségi ígéretek és az újszövetségi történetek közötti összefüggés meglátása azért fontos, mert az akkor még érthetetlen eseményekben is Isten tervét és szeretetét tapasztalhatják meg.

3. A részegség elképzelhetetlen a nap harmadik órájában. Péter a 13. versben olvasható vádra reagál, és a felvétel abszurditását érzékelteti azzal, amikor egy evidenciára hívja fel a figyelmet. A hallgatók jól értették az utalást, miszerint a zsidó hitélet szabályai szerint élő emberek esetén ilyen időpontban kizárható a részegség. Előírásaik ugyanis nem engedték meg a nap korai szakaszában a borivást. A bibliai szövegben említett harmadik óra a mi időszámításunk szerint délelőtt 9 órát jelent, amikor a mindennapi áldozatokat tartották a templomban, és ennek nyomán a zsidók számára a reggeli imaóra idejévé is vált.

4. „Zsidó férfiak és Jeruzsálem minden lakója!” A megszólítás arra utal, hogy Péter prédikációját nem azok hallgatják, akiről az ApCsel 2,7–11-ben olvasunk. Ők már nem

a diaszpórából érkezett zarándokok, hanem inkább a helyi zsidó közösséghez tartozók csoportja.

5. Péter a tizeneggyel együtt... Péter szól, de mint primus inter pares, vagyis első az egyenlők között. Itt is élen jár, mint korábban oly sokszor, de nem azért, mert több vagy fontosabb a társainál, hanem mert ez az alkatából fakad, ugyanakkor a társaival való egyetértést jelzi, hogy mindegyik apostoltársa ott van mellette. Péter beszél, de közösen tesznek tanúságot, arról, amit láttak, hallottak és átéltek. Ez a közös bizonyoságtétel erőt és hitelt ad a mondanivalójuknak. Vö. Jézus főpapi imádságában tanítványai egységéért így imádkozott: „*De nem értük könyörgök csupán, hanem azokért is, akik az ő szavukra hisznek énbenem, hogy mindnyájan egyek legyenek, úgy, amint te, Atyám, énbenem és én tebened, hogy ők is bennünk legyenek, hogy elhiggye a világ, hogy te küldtél el engem...*” (Jn 17,20–21)

Igehirdetési vázlat

1. Valami új kezdődött. . .

Pünkösd ünnepét hagyományosan az egyház születésnapjának nevezzük. A Szentlélek kiadása nyomán ezrek éltek át a hitre jutás csodáját, majd közösséggé szerveződve megalakították, létrehozták Jeruzsálemben a Krisztus-követők első gyülekezetét. A Szentlélek a félénk embereket bátorra, a gyengéket erőssé, a széthúzókat összetartóvá, a hitleneket hívővé tette.

Péter a teljes tanítványi körrel közösen állt az emberek elé. A Szentlélek kiadását követően már ez is egy csoda, hiszen nyoma sem volt közöttük az evangéliumokban feljegyzett rangvitáknak és versengéseknek. Együtt tanúszkodtak. Jézus a főpapi imájában azért imádkozott a mennyi Atyához, hogy az övéi egyek legyenek, „*hogy elhiggye a világ, hogy Te küldtél el engem...*” (Jn 17,21). Péter ma közöttünk is megszólaló pünkösti beszédének nemcsak az a különlegessége, hogy a Bibliában megőrzött egyik leghosszabb prédikáció, hanem hogy ez a prédikáció Jézusról, a megfeszítetttről és feltámadotról tanúskodik. Azt mondja el, hogy Jézus látszólagos veresége ellenére győztessé lett, mert a legnagyobb hatalmat, a halált is legyőzte, és ők tanítványtársaival ezt tanúsítani tudják, mert találkoztak vele feltámadása után! Valami újat akar kezdeni övéivel az Isten!

2. Új fejezet, de nem új történet

Az élet útján nagyon fontos állomás a születés, de ma már azt is jól tudjuk, hogy az élet nem a születéssel, hanem annál korábban kezdődik. Vannak országok, illetve kultúrák, ahol az életkort nem is a születéstől, hanem a fogantatástól számolják, amiben kifejeződik az, hogy a szemeink előtt rejtetten, az anyaméh védettségében végbemenő csoda is az élet titokzatos valóságának fontos része. A fogantatás a konkrét életek kezdetét jelenti ugyan, de bizonyos érte-

lemben még ez sem tekinthető az élet abszolút kezdetének, mert nélkülözhetetlen és pótolhatatlan előzményei vannak, amelyek hiányában nem indul el az élet. Az új életek nem a semmiből jönnek létre, hanem más élőlények, az apa és az anya élő sejtjeiből. A szülők nem csak testük bizonyos sejtjeit és később a nevüket adják gyermekeiknek, hanem szinte mindent. Az induláshoz átadott sejtekben lévő DNS „adatbázisát” felhasználva épül fel az új élet.

A pünkösdi Lélek újat hozott, de nem teljesen újat. Új fejezetet nyitott, de nem új történetet kezdett.

Pünkösdkor Isten ősi ígéretei váltak valóra. Az embermentés, a megváltás nagy terve folytatódott, aminek jele a tanítványok megváltozása is, mint ahogy a „pünkösdi furcsaságok”, a Lélek áradása, a prófétálások és csodák is ennek a tervnek a részeit képezik. Új fejezet kezdődött el, nem új történet. Ami pünkösdkor történt, arról már jó előre beszéltek a próféták – ahogy arra Péter határozottan rámutatott prédikációjában.

3. A mennyei trónra ült Krisztus első rendelkezése

Jeruzsálemben, a választott nép körében nagyobb e világi méltóságot nem lehetett példaként említeni, mint őseik dicső királyát, Dávidot. Őt, akit Isten kis pásztorfiúból emelt királlyá, és aki később a várost is megszerezte a jebúsziaiktól, majd birodalma fővárosává is tette.

Jézus Dávid utóda, de Ura is. Jézus összehasonlíthatatlanul nagyobb és fontosabb Dávidnál, hisz egykori királyuk meghalt, Jézus teste azonban nem lát elmúlást. Az a trón, amelyre Jézus felült, egyenesen a mennyei Atya trónja, ahonnan ígérete szerint elküldte a Vigasztalót (Jn 14,16), vagyis a Szentlelket.

Földi kormányok hivatalba lépésükkor gyakran kérnek száz napnyi türelmi időt, hogy előbb belerázódjanak a munkába, majd ezt követően kezdik meg az érdemi rendelkezéseket.

Jézus mennybemenetelét (a húsvét utáni negyvenedik nap) követően mindössze tíz nappal, pünkösdkor, vagyis az ötvenedik napon, ahogyan azt pünkösöd neve is hordozza, ígérete szerint eljött a Szentlélek, hogy erőt kapjanak a gyengék, vigaszt a szomorkodók, gyógyulást a betegek, hitet a hitetlenek. Az Atya, a Fiú és a Szentlélek évezredek óta ítévelően a megmentésünkön munkálkodik.

Jöjj el ma is, és jöjj el hozzánk is, Szentlélek Isten! Újítsd meg életünket és egyházunkat! Ámen.

További javaslatok az istentisztelethez

Lekciók

Jn 14,23–31; ajánlott: 4Móz 11,11–17.24–29

Énekek

EÉ 229; 231; 239

Illusztrációk

VERS

Kunszery Gyula: *Pünkösöd*

És amikor elérkeztek
a Pünkösödnek napjai,
összegyűltek egy kis házban
Krisztus első papjai.
(Rongyos ruhák, kerges kezek,
fésületlen üstökök:
ily egyszerű proletárok
a legelső püspökök.)
És hirtelen lőn az égből
mint egy sebes szélvihar,
s betöltte az egész házat
zengő-zúgó éji zaj.
És eloszlott tüzes nyelvek
lebegtek a szobában,
s az isteni Szentlélekkel
betelének mindnyájan.

S akik eddig gyávák voltak,
bátrak lettek hirtelen,
s a tudatlan agyvelőkben
kigyulladt az Értelem.
S kik eddig a zsidón kívül
nem tudtak más nyelveket,
minden nyelven hirdették már
a krisztusi elveket.
És kiket a sanda kétely
oly gyorsan megrendítet:
ingadozó tamásoknak
megszilárdult a Hite.
Köztük eddig egyetértés
alig-alig lehetett,
s fellángolt most a szívükben
az isteni Szeretet!

Dsida Jenő: *Egyszerű vers a kegyelemről*

Csodákat próbáltam:
arannyal, ezüsstel
hívtam a népeket,
jöjjetek énhozzám!
Hiába, hiába,
az arany nem kellett,
az ezüst nem kellett,
nem jöttek énhozzám.

Elmondtam naponta
tíz hegyibeszédet,
gyönyörű szavakat,
ígésző szavakat,
hiába, hiába:
egy fül sem fülelte,
egy szív sem szívlelte
a hegyibeszédet.

Tüzet is akartam
rakni az erdőben:
nyulacska ne fázzék,
őzike ne fázzék, –
hiába, hiába!
Gyújtófám kilobbant
és a tűz nem akart
gyúlni az erdőben.

...S egyszer csak maguktól
gyűlnek az emberek,
együgyű szavamtól
sírásra fakadnak,
ránéznem alig kell,
s a tűz is felszökken, –

az Úr áll mögöttem.

Felhasznált és ajánlott irodalom

- BROWN, R. E. – FITZMEYER, J. A. – MURPHY, R. E. (szerk.) 1990. *The New Jerome Biblical Commentary*. Englewood Cliffs, NJ. Magyar kiadás: Thorday Attila (szerk.) 2002. *Jeromos biblia-kommentár*. Szt. Jeromos Katolikus Bibliatársulat, Győr.
- EBERTSHÄUSER, Rudolf 2008. *Pfingsten – die einmalige Ausgießung des Geistes für die Gemeinde: eine Auslegung von Apostelgeschichte 2*. ESRA-Schriftendienst, Leonberg.
- HAAG, Herbert 1989. *Bibliai lexikon*. Apostoli Szentszék Kiadója, Budapest.
- JÁNOSSY Lajos 1944. *Az egyházi év útmutatása*. Magánkiadás, Sopron.
- LANGE, Nikolas de 1996. *A zsidó világ atlasza*. Helikon Kiadó, Budapest.
- PILHOFER, Peter: *Die Apostelgeschichte*. Elektronische Veröffentlichung. <http://www.die-apostelgeschichte.de>.
- ROGERSON, John 1994. *A bibliai világ atlasza*. Helikon Kiadó, Budapest.
- STOTT, John 2012. *Az apostolok cselekedetei. A Lélek, az egyház és a világ*. Harmat Kiadó, Budapest.
- Stuttgarter Erklärungs Bibel*. Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 2005.
- Új aranyhárfa*. A Magyarországi Református Egyház Zsinatának Sajtóosztálya, Budapest, 1987.
- UTLEY, Bob 2000. *Lukács, a történész. Az Apostolok cselekedeteinek könyve*. Bible Lessons International, Marshall, Texas.

■ SZEMEREI JÁNOS

Pünkösöd 2. napja

► 1Kor 2,11–16

Igehirdetési előkészítő

Embernek lehetetlen, de Istennek lehetséges!

A vasárnap jellege

A kezdetben a húsvéti ünnepek kör lezárását jelentő pünkösöd a 4. század végén Jeruzsálemben válik a Lélek kitöltésének önálló ünnepévé. A középkorban nyolc napon át ünnepelték (HAFENSCHER 1999, 140. o.). „A Szentlélek a föltámadásban megdicsőült Úr Krisztus ajándéka.” (RADÓ 1998, 158. o.) Az ünnep második napjának újszövetségi perikópáiban a hangsúly különösen is a Krisztusban való hit megszületésére kerül egészen személyes formában. Pünkösöd, az egyház születésnapja, sok helyen a konfirmáció napja is, a második napon viszont mindennek egészen személyes vetülete talál ránk. Pünkösdi énekeink képekkel teliek. Érdemes e Szentlélek-metaforák mellett is időzni, hiszen a Szentlélek mint megvilágosító vagy akár mint pedagógus (a szó eredeti ösztökélő, vezető értelmében is) vagy mint alkotó (formáló) művész („Isten uja”), az igemagyarázatban is megjelenhet (uo. 164. o.).¹

Amit a textusról tudni kell...

Perikópánk módszeresen felépített teológiai érvelést tartalmaz. A levél teológiai felütése és gyakorlati kérdései között helyezkedik el, mintegy teológiai megalapozást adva a további témák elé. Az érvelést két párhuzamos kérdés – „Mert ki ismerheti meg az emberek közül azt, ami az emberben van?” „Mert ki érthette meg az Úr szándékát, hogy őt kioktathatná?” – keretezi, majd mintegy rövid csattanóval – „Bennünk pedig Krisztus értelme van” – zárul a szakasz. A kérdések között fokozódik a feszültség. Ezt a szöveg tartalmán túl még némi retorikai eszköz is alátámasztja. A 11. vers közepén egy ki nem mondott (alap)kérdés fokozza a feszültséget és egyúttal az olvasó kíváncsiságát is. Ez az Istenre, végső soron pedig a Szentlélekre vonatkozó kérdés valahogy így hangozhatna: ki ismerheti meg azt, ami az Istenben lakozik? Az érvelés pedig fokozatosan egészen személyes irányt vesz: nem egyszerűen Isten ismeretéről lesz szó ugyanis, hanem mindannak a Lélek általi megismeréséről, amit Isten ajándékozott nekünk. Mindezt Krisztus

¹ További érdekesség, hogy a középkori Magyarországon a pünkösdi misék alatt előfordult, hogy mintegy illusztráció gyanánt egy galambot engedtek szabadon a templomban, vagy kócot gyűjtöttek meg, hogy lángoljon.

értelmével ismerhetjük meg. Érdemes magyarázatképpen utalni a perikópából kimaradt 9–10. versekre. Az igezaskasznak és kontextusának mintegy összefoglalását adja az EÉ 231. énekének 4. verse: „Világíts be értelmünkbe, szeretetet adj szívünkbe: jól ismered gyengeségünk, Te légy a mi erősségünk.”

Istent tehát Jézus szavában és életében adott önvalomásából ismerhetjük meg, a Krisztus Lelkének segítségével. Cserhádi Sándor itt kiemeli: „...személyes Istennel van dolgunk, akit csak akkor ismerhetünk meg, ha kapcsolatba lép velünk és megismerteti önmagát.” Jelzi, hogy a gondolat hasonlóan szól a Tillich művében is hangsúlyozott mélységről, mégpedig mint „Isten mélységeiről” a 10. versben: „...de ez nem deríthető fel az emberi lét mélyrétegei vagy általában a létezés mélysége felől.” Ennek összefüggésében Martin Buber gondolatait idézi az *Én és Te* című műből: „Istennek személyként való megnevezését nem kerülheti el senki, aki, mint én is, »Istennen« nem alapvetet ért (...), hanem aki »Istennen« azt érti, aki (...) teremő, kinyilatkoztató, megváltó tettekben közvetlen viszonyba lép velünk, emberekkel, és ezzel lehetővé teszi, hogy közvetlen viszonyba lépünk vele.” (CSERHÁTI 2008, 145. o.)

Cserhádi Sándor megjegyzi továbbá, hogy Isten bölcsességét nem nyelvünk, fogalmaink alkalmatlansága, hanem felfogóképességünk alkalmatlansága okán nem tudjuk megérteni. E képességet nem az élet kísértései között veszítettük el, hanem születésünkől fogva nincsen meg bennünk. E tény alapján próbálja Pál a korinthusiaknak az emberi bölcsességbe vetett bizalmát megrendíteni. Az ember ezen „értetlenségének az Isten dolgaiban megvan a következménye az emberek egymással való kapcsolatában is. Nem tudnak közös alapot találni és egyenrangú felekké válni.” (Uo. 148. o.) Pál ellenfeleivel szemben saját gondolataikat és saját terminológiáikat használja. Bár vannak, akik itt gnosztikus eretnekekre gondolnak bizonyos gnosztikus kifejezések alapján,² mégis úgy tűnik, hogy itt inkább hellenista-zsidó bölcselőkről lehet szó, akik úgy gondolták, hogy aki megszerezte e bölcsességet, az immáron érett felnőtt, s másokat lenézően „gyermeknek” tekinthet.³

Isten Lelkével azonban még e lelki ember sem rendelkezik, hanem e Lélek munkálkodik őbenne, ami krisztusi megértéssel ajándékozza meg.

² „Isten mélységei” – a gnosztikusok magát Istent nevezik mélységnek; vagy éppen a „pszichikusok” – a gnosztikusoknál azok a keresztények, akik nem részesültek megvilágosodásban a gnózis által, de a természetes ember, avagy az ember természeténél fogva kifejezéssel illetett személyek itt egyszerűen azok, akik Isten Lelkének világossága nélkül próbálják megérteni Isten dolgait.

³ A bibliatarsulat.hu kommentárja párhuzamba állítja az ApCsel 18,24–28 szakasszal.

Adalékok a perikópa megértéséhez

Amikor e perikópát olvasom és elgondolkodom kortörténeti összefüggéseim, mai párhuzamok is eszembe jutnak. Ilyenkor talán kevésbé a bölcsélet kísértése, sokkal inkább bizonyos leegyszerűsített pszichológiai magyarázatokra épülő életvezetési praktikák jutnak eszembe. Nem hajlani talán ezek sem gnózisba vagy ezotériába, de amikor a pozitív szemléletet pusztán önmagunk jóllétére irányítva a másik ember szempontjait olykor kimondva is másodlagosnak vagy érvénytelennek tekintik, s a másikat, aki másként gondolkodik, ennek jegyében még le is nézik, akkor hasonló helyzetben érzem magunkat. Természetesen akkor igazán hasonló és sajnálatos e helyzet, ha ezt a kereszténység körén belül, akár keresztény célokat önmagunk pozíciójavítására használva forgatnának ki, használnának reflektálatlanul és hamisan. Pünkösdkor tehát közösségeink és az egyes hívő ember Isten Lelkével szembesülve önkritikát gyakorolhat, s mintegy tűzben kipróbáltan, Krisztusi megértéssel felfrissülve indulhat tovább.

Igehirdetési vázlat

Megérteni

Nem könnyű megérteni valamit, valakit, egymást, másokat. Még ha egy nyelvet beszélünk, egy országban élünk, akkor sem. Sőt küzdjünk bár egy célért, úgy is belebotolhatunk Bábel zűrzavarába.

Megpróbáljuk leküzdeni e nehézséget, módszereket tanulunk, elméleteket vagy sémákat gyártunk, s ki is próbáljuk őket. Lehet, hogy működnek is, de újra meg újra rá kell ébrednünk, hogy bizony „jól csak a szívével lát az ember”, ha használja még ezt az „érzékszervét” egyáltalán.

Embernek lehetetlen, de Istennek lehetséges a helyzetet és a szereplőket megérteni még a golgotai kereszten is, sőt megérthető üzenetet adni ötvenednapon az ünneplő jeruzsálemi forgatagban!

Ő megért bennünket is, a kérdés csak az, hogy mi is készek vagyunk-e tőle, vele tanulni értelmet, sajátos, tán boldogságnak tűnő, de valódi bölcsességet.

A szeretet ajándékát elkészíteni

Magunktól nem megy, ajándékul kapjuk hát e megértést. E megértést, melynek bizonyítéka Krisztus önfeláldozó szeretete. „Amit szem nem látott, fül nem hallott, és ember szíve meg nem sejtett, azt készítette el Isten az őt szeretőknak.” Nem számítottunk rá. Bolondágnak tűnhet. De Isten bölcsőbb nálunk, s így gondoskodik rólunk, akik magabiztos bölcsenek vagy haszontalan balgáknak hinnénk magunkat és egymást, de ő gyermekeit látja és szereti bennünk, és egymás testvéreivé tesz. Tanuljuk hát az ő Lelkétől e szeretetteljes közösség megélésének lelemé-

nyeit! Hogy nehéz? Hogy látszólag lehetetlen? Istennek és Istennel lehetséges!

Megismerni Isten ajándékát

A Lélek munkája az ünnep után is folytatódik. Bízunk magunkat Isten Lelkére, hogy ő formáljon és tanítson bennünket az ünnep elmúltával is! Bízunk benne, hogy ő ismeri és megérti lelkünk, életünk, környezetünk „bugyrait”. A sötétben világosságot gyújt, van hatalma megújítani szívet és közösséget! S ha csak nehézséget, kihívást vagy gondot látnánk is magunk előtt, netán emberi sikerek lehetőségét, de óriási árért, ő tudtunkra adja: „nem a világ lelkét kaptuk, hanem az Istenből való lelket, hogy megismerjük mindazt, amit Isten ajándékozott nekünk!” Csak úgy ismerhetjük meg, ha elindulunk és járunk az ő útján, ahol és ahogyan az ő Lelke vezet bennünket. És akkor talán általunk mások is megismerhetik e csodálatos ajándékot, amely értelmet ad ünnepnek és hétköznapiaknak, küzdelmeknek, földi időnknek a maga sajátos és végtelenül szeretetteljes módján. „Ó, jöjj, teremő Szentlélek!”

További javaslatok az istentisztelethez

Lekciók

Jn 3,16–21; 1Móz 11,1–9

Énekek

EÉ 234; 231

Pümkösi imádság a középkori Magyarországból

„Ó, Atyaistennek nemes ajándéka, kérlek, lakozzál énvelem sokáig! Ó, szép Jézusnak követje, kérlek, ne hagyj engem egyedül lennem! Ó, én lelkem édes Gazdája, mikoron Te énvelem vagy, nincsen én lelkemnek semmi nyomorúsága!” (RADÓ 1998, 164. o.)

Illusztrációk

VERS

Reményik Sándor: *Pümkösi szomorúság*

A Lélek ünnepén

A Lelket lesem én.

A Lelket, amely több, mint költemény.

A Lelket, amely sosem volt enyém.

A Lelket, amely sosem lesz enyém.

A Lélek ünnepén

Szomorún zendül egyetlen igém:

„Hogy születhetik újjá, aki vén?”...

TÖRTÉNET

Bruno Ferrero: *A szegény és a gazdag szerzetes* (rövidítve)

Egy városban volt két kolostor. Az egyik nagyon gazdag volt, a másik pedig nagyon szegény. Egy szép napon a szegény kolostor egyik szerzetese látogatóba ment a gazdag kolostorban élő barátjához. És így szólt hozzá:

– Kedves barátom, egy ideig nem látjuk egymást. Elhátároztam magamat, és egy hosszú zárandokútra indulok. Kérlek, imádkozz értem, mert gyalog megyek nagy hegyeken és veszélyes erdőkön keresztül.

– Felkészültél-e a nagy útra? Mit viszel magaddal? – kérdezte a gazdag szerzetes.

– Csak egy poharat és egy csajkát – válaszolta a szegény.

A másik elcsodálkozott és szigorúan nézett a barátjára:

– Nem szabad egy hosszú útra felkészületlenül indulni. Én is megyek a zárandokútra, de addig nem indulok el, amíg nem vagyok benne biztos, hogy minden útravalót beszereztem.

Egy év múlva a szegény szerzetes hazaérkezett. Első útja a barátjához vezetett, hogy megossza vele a úton szerzett tapasztalatait és lelki élményeit. A gazdag szerzetes kellemtelenül érezte magát, de bevallotta:

– Nekem sajnos nem volt elég időm, hogy felkészüljek az útra!

Bruno Ferrero (1946–) olasz író:

A tücsök dala (1978, 74–75. o.)

„Egy komoly asszony azt panaszkolta lelkészének, hogy szeretne igazi keresztény életet élni, de környezete és baráti társasága furcsán néz rá, és annak is ki van téve megváltozott gondolkodása miatt, hogy bolondnak nézik őt. A lelkész azt felelte: »Asszonyom, egyszer okvetlenül bolondokká kell lennünk. Vagy most a világ szemében, hogy Krisztusban lehessünk bölcsé, vagy akkor, amikor az örökkévalóság kapujához érünk, és azt zárva találjuk, és akkor azt kiáltjuk: Óh én bolond! Eltévesztettem az utat!«”

Garami Lajos: *Pümkösd 2. napja* (1968, 254. o.)

Felhasznált és ajánlott irodalom

CSERHÁTI Sándor 2008. *Pál apostolnak a Korinthusiakhoz írt első levele*. Luther Kiadó, Budapest.

FERRERO, Bruno 1998. *A tücsök dala*. Don Bosco Kiadó, Budapest.

GARAMI Lajos 1968. *Pümkösd 2. napja. Lelkipásztor*, 43. évf. 4. sz. 247–250. o.

HAFENSCHER Károly 1999. *A keresztyén istentisztelet*. Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola – MET, Budapest.

RADÓ Polikárp 1998. *Az egyházi év*. Bencés Kiadó, Budapest.

■ BALOGNÉ VINCZE KATALIN

Szentháromság ünnepe

► Ef 1,3–14

Igehirdetési előkészítő

A tiszta evangéliumi tanítás ünnepe

Szentháromság vasárnapja

Erőteljes teológiai szempontok érvényesülnek Szentháromság ünnepének igehirdetési alapigéjében. Az üdv-történet tanításának időszaka pünkösd ünnepével lezárul, ami pedig Szentháromság vasárnapjának ünnepével kezdődik, az a teológiai reflexió időszaka. Pünkösd után külön ünnep Szentháromság vasárnapja, „az Atya, Fiú, Szentlélek, teljes Szentháromság, egy igaz Istennek imádására, aki Teremtőnk, Megváltónk és Megszentelőnk. 1334-ben lett az egyház nyugati részében általánosan kötelező, nagy ünnepé Szentháromság ünnepe, amelynek nem egyes konkrét üdv-tény, hanem az üdv-tények összessége és benne az üdvösség Istene a legszentebb tárgya.” (JÁNOSSY 2008, 43. o.)

Az efezusiakhoz írott levél versei a tanítás tisztaságáról, hitünk alapjainak ismeretéről és a keresztény ember helyes istendicséretéről tesznek tanúbizonyságot. Az istendicsőítő himnusz a zsidó hagyományokban található imádságokhoz hasonlóan hálaadás, dicsőítés volt Isten nagy tetteiért. Számunkra Szentháromság ünnepe sokszor szerényen sorakozik fel pünkösd ünnepe mögé, így különösen is érdemes figyelni a textus eredeti műfájára és kontextusára, hogy mi magunk is reflektáljunk erre, és megéljük a hálaadás és a dicsőítés örömet.

A textus formai és exegetikai kérdései

A kutatók szerint sem egyértelmű, hogy 202 szóból álló második leghosszabb újszövetségi mondat hogyan osztható fel és hogyan rendezhető kisebb egységekbe. A textus megértése érdekében szükséges látnunk, hogy egy utólag versekre felosztott szöveg áll előttünk, amely eredeti formájában himnikus magasztalás, illetve Isten dicsőítése. A bevezető mondatban három különböző formában szerepel az áldás szó: *εὐλογητὸς* – *εὐλογήσας* – *εὐλογία*, ezzel is megteremtve azt az ünnepélyes retorikai formulát, amit a 3–14. versekben olvashatunk.

A páli levelekben a címzés után megszokott köszönetmondási rész helyett szerepel itt ez az Istent dicsőítő formula. Típusát tekintve deduktív, melyben a 3. vers első részében magát a megállapítást olvashatjuk először, majd a 3. vers második részében a megállapítás először egy általános, majd a következő részekben (1,4–6; 7–12;

13–14) pedig három specifikus magyarázatát. Ezek a specifikus magyarázatok a Szentháromság tagjaira és a megváltásban tapasztalható áldások különböző aspektusaira fókuszálnak. Hangsúlyos tagmondatzáró elemek az *εἰς ἑπαίνοιον* *δόξης* kifejezések, illetve a szintén többször előforduló *ἐν ᾧ* kifejezések (1,7.11.13), melyek dinamikusan jelzik a textus himnikus és teológiai súlypontjait az Isten dicsőségében és a Krisztusban megtapasztalható megváltásban (az egész levélben több mint harmincszor fordul elő a lokalitást és az instrumentalitást jelző *ἐν* prepozíciós szerkezet). A magasztalás „szíve”, a textus centruma a 10–11. versekben foglalja össze mindazt, amiért az ember Istent dicsőíti: mert ő „Krisztusban egybefoglal mindeneket”.

A kisebb egységekre való felbontást a textus jobb megértése érdekében Larkin alapján a következőképpen oszthatjuk fel: 1,3–6 az Atyáról szól; 1,7–12 Krisztusról; 1,13–14 pedig a Szentlélekről. Mindhárom rész végén szerepel az Isten dicsőségének magasztalása, amely hangsúlyozza a textus egységét és a Szentháromság dicsőítésének célját a hármas felosztáson, a tematikus egységen és az ismétlődő lezáró formulákon keresztül.

A textus teológiai súlypontjai

Az efezusiakhoz írt levél első nagy doxológiája az első nagy írásmagyarázók és igehirdetők számára is kiemelt fontossággal bírt. Antiókhiai Ignác, Szmírnai Polikárp, Jeromos, Mopszuesztiai Theodórosz és sok más magyarázó számára a levél a teológiai tanítás tisztaságát tükrözte és a keresztény gyülekezetek teológiai megerősítéséről szólt. A pogányokból lett efezusi keresztények elbizonytalanodhattak az isteni üdvtervben betöltött szerepüket illetően, és a levél szerzője Krisztus szerepét illetően a teremtés előtti időtől kezdve rajzolja meg azt az üdvtervet, amelynek az akkori keresztények is örökösei.

A textus a Szentháromság Istenről gazdag teológiai tartalmú képet rajzol meg. Istent megismerhetjük, mint aki hívőket választott ki, gyermekeivé fogadja őket, áldása gyermekeire folyamatos, és kiárasztja rájuk kegyelmét. A dicsőség és a magasztalás, amelyet a doxológia teológiai súlypontokkal fogalmaz meg, ünnepélyes formában hangzik el Szentháromság ünnepén is. A textus műfaja és az egyházi év ünnepének találkozása szép harmóniában szólítja meg a teológiai és liturgikai mondanivalóval a mai gyülekezeteket is. A textusban a doxológia és a teológia harmóniája mellett retorikai hangsúlyokat is felfedezhetünk. A dicsőítés, a helyes tanítás a szövegben összefonódik a meggyőzés, a *persuasio* műfajával is. Keresztény értelmezésben ez az elköteleződés, a hitbéli bizonyosság és az istenközpontúság kommunikációja.

A 10. versben található ἀνακεφαλαιώσασθαι 'egybefoglal, összefoglal' ige az Újszövetségben a Római levélben fordul még elő (13,9). A textus szíveként tekinthető csúcspont üdvtörténeti összefoglalást ad, és egyben az eretnek tanítások ellen is szól. Krisztus a feje, az ura az egész világnak, benne az egyház és a keresztyén ember életének is. A textusban szereplő üdvtörténeti események isteni célkitűzése ez az összefoglalás, illetve egybefoglalás. Mindennek a középpontja és feje Krisztus, benne és általa választotta ki Isten az embert arra, hogy a távolságból a közelségbe, a megváltatlanságból a megváltott állapotába kísérje Krisztus által. A kiválasztottság vagy eleve elrendelés gondolata feloldódik a kegyelem, a megváltás és a bűnbocsánat isteni cselekvésében. A Krisztusban való egybefoglalás és az isteni üdvtervben való meghívásunk *simul iustus et peccator* létezésünk mentőve és reménysége.

A textus homiletikai irányai

Az efezusiakhoz írott levél bevezető versei utáni első nagy egysége olyan, mint egy patak, amely a forrásából előtör, és hatalmas erővel indul neki a meder meghódításának. Teszi mindezt egy hosszú mondatban, ami csak még jobban hangsúlyozza a szöveg sodró dinamikáját, teológiai gazdagságát és liturgiai erejét. Mivel tud az igehirdető segíteni a mai hallgatóságnak abban, hogy meghallják a költőiséget, a himnusz ünnepélyességét és egy ilyen távoli múlt ma is meghallgatásra érdemes visszhangját? Hogyan fog élővé és lelkesítővé, ugyanakkor a tanítás értékességét hordozóvá válni az ősi doxológia a ma hallgatói számára, akik mindenféle tanítások közepette éhesen és szomjasan keresik az igazságot?

Szentháromság ünnepén igehirdetésünk célját a következőkben fogalmazhatjuk meg: segítsen az igehirdetés felismerni Jézusban a Krisztust, legyőzni önnön korlátainkat, felismerni a Lélek munkáját, befogadni az evangélium igazságát és dicsőíteni Istent az örök élet ajándékáért.

Barbara Brown Taylor amerikai anglikán igehirdető egy igehirdetésében visszaemlékezik egy törökországi, ma már romokban álló bizánci templomra, amelyben birkák legelnek, és szemétkerakó helynek használják a helyiek. A templom egyik romos falán még látszik egy freskómaradvány, rajta a jellegzetes Krisztus-ábrázolás, egy fél arc, egy tágra nyitott szem, amely mintha pont a látogatóra nézne. Lát-szik a felemelt kar, az ujjak jellegzetes mozdulatával: Krisztus, az Úr az, aki még mindig áldását adja egy romokban heverő templomra.

Az efezusi gyülekezetben bizonyára sokszor felolvasták a levélből ezt az Istent magasztaló imádságot. Szívszorító kétezer év távlatából arra gondolni, hogy ez az áldó

imádság hány embernek adhatott választ bizonytalanságára és kérdéseire. Hány ember küszködhetett azzal, hogy az új tanítások közepette megértse az isteni lényezet és annak három, mégis egységet alkotó személyét. Mert a három személy egysége Isten és ember kompetenciahatárait teszi láthatóvá és érthetővé. Ha a Szentháromságban Isten, a Fiú és a Szentlélek egy, akkor ez az erő valóban egybefoglal mindeneket a mennyben és a földön. A Szentháromság Isten cselekvése egy teljes szuverén hatalom akarata, ami tud olyan nagy lenni, hogy abban az ember helyzetét is rendezze. Minden más tanítás torzít ezeken a kompetenciahatárokon, elvesz az isteni erőből, és helyette felruhazza az embert olyasmivel, amivel becsapja magát, és elhomályosítja maga elől a valóságot, a megváltást, a bűnbocsánatot, a kegyelem kiáradását.

Nem csupán az ige hallgatója számára, de az ige hirdetője számára is fontos, ahogyan ez a textus ma is megszólal és bizonyosságot tesz. A Krisztusért való hálaadásban, az Isten magasztalásában és a tiszta tanítás tartalmának megszólaltatásában a mély hit, a megszólítotttságot átélő öröm, a bűn hatalmából való megváltottság elemi erővel és bizonyágtétellel hangzik fel. Szentháromság vasárnapján ezért ez az önmagában is ünnepet hordozó hálaadási textus a teológia, a tiszta evangéliumi tanítás ünnepe is egyben. Tanúságtétel arról az Úrról, aki a teremtetéstől fogva társának tekinti az embert, és a bajban sem hagyja magára. Örök tervének részesei vagyunk, hiszen ő is örök, és létezésének, cselekvésének mozgatórugója a szeretet, a bölcsesség és az értelem. A kompetenciahatárok tisztázása és megértése pedig, lássuk meg, milyen válaszra indította Pál apostolt, az efezusiakat és az egyháztörténelem mind a mai napig megérintett olvasóit: hálaadásra, dicsőítésre, az öröm sodró erejű megvallására.

Illusztrációk

GONDOLATOK

„Az »Ekklészia« kiválasztása az első, nagy lépés a teremtet világ megújulásához. Isten ugyanis így mutatja meg a világnak, hogy milyen utat készített számára gyógyulásához és megmeneküléséhez. Nem a törvény útját, nem a képtelen önmegváltás útját, nem a misztikus elrejtőzést, nem a vallásos bezártságot, hanem a kegyelembe fogadás útját.”

Balikó Zoltán: *Az efezusi levél* (1985, 40. o.)

„...senki sem lehet saját erejéből vagy tudásából Isten kedves gyermeke. Ez mindnyájunk számára annyira elérhetetlen, amennyire számunkra külözhetetlen. S íme, Isten ajándékba adja nekünk ezt a legnagyobbat Krisztusban.”

Balikó Zoltán (1985, 41. o.)

„Az óegyházi dogmában megfogalmazott Szentháromság-tan ugyan nem bibliai íge, ezért nem is egyházi igehirdetés, hanem teológiai védelmező tanítás a biblikus egyházi hit központja körül (...) a teológiába tartozik, ahol az egyháznak az adott isteni íge átgondolása végbemegy, az egyház igehirdetésének kritikai vizsgálata céljával. Ennek a teológiai reflexiónak azonban a Szentháromság-tan mindezenesetre a központja.”

Emil Brunner (1889–1966) svájci református teológus

„Minden idő kereszténye számára az imádság modelljét láthatjuk benne. Különösen azért tarthatjuk mintaértékűnek, mert a személyes vonatkozások említése mellett a központi helyet az Isten üdvözítő tevékenységéért való hálaadás foglalja el, míg a modern imádságok túlzottan individuális jellegűek és így gyakran teológiai mélységek nélkül maradnak. Az előttünk álló himnusz teológiai gazdagsága felöleli a minden kezdet előtti kiválasztást, majd a krisztológiai nyilvánlatkoztatáson és ekkleziológiai dimenzió keresztl eljut az eszkatologikus beteljesedésig, és így a teljes katekizmus vázát nyújtja.”

Thorday Attila: *Válogatott fejezetek exegézise a páli levélgyűjteményből* (2015, 18. o.)

VERS

Dobai Lili: *Consolatio mystica* (részlet)

mert semmi sem olyan és úgy
ahogy teremtményeid vélik
gondolják képzelik

mert mindenből nagyobbat
hatalmasabbat adsz
ajándékozol

Lackfi János: *Isten-keresgélő* (részlet)

Hol van az Isten?
Mért van az Isten?
Kellene már, hogy
kézre kerítsem...

Felhasznált és ajánlott irodalom

BALIKÓ Zoltán 1985. *Az efenezusi levél*. Evangélikus Sajtóosztály, Budapest.

JÁNOSY Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatása*. Fraternitas, Veszprém.

KITCHEN, Martin 2002. *Ephesians*. New Testament Readings. Taylor & Francis e-Library.

LARKIN, William J. 2009. *Ephesians. A Handbook on the Greek Text*. Baylor University Press Waco, Texas.

SZEBIK Imre 2006. A Szentháromság titka és imádata. *Evangélikus Élet*, 71. évf. 24. sz., június 11. Web: <http://www.evelet.hu/archivum/2006/24/012>. (Megtekintés: 2018. április 4.)

THORDAY Attila 2015. *Válogatott fejezetek exegézise a páli levélgyűjteményből*. Gál Ferenc Főiskola Teológiai Kar, Szeged. Web: <https://users.itk.ppke.hu/~thorday/attila/Ef-Gal-Rom.pdf> (Letöltés: 2018. április 4.)

■ PÁNGYÁNSZKY ÁGNES

Szentháromság ünnepe után 1. vasárnap

► Mk 1,14–20

Igehirdetési előkészítő

Bizonyságtétel az Életről közösségben

A vasárnap jellege

Liturgiailag helytelen (hiszen ez a vasárnap is Krisztus feltámadásának emléknapja – „kishúsvét”), de a népi vallásosság/gyülekezeti élet tekintetében a Szentháromság ünnepe utáni első vasárnap mégiscsak az „ünneptelen” félév kezdete. Elfogadható tehát a szóhasználat abban a tekintetben, hogy ekkor már a mezőgazdasági munkákra kellett teljes erővel koncentrálni. Ma fordítva van: nyáron mindenki szabadságra akar menni, és az „ünnepes” félévben van a munka „hajrája”...

A Szentháromság (három-egy Isten) az üdvtörténet véghezvivője, ő a megszólító Isten, de ebben szüksége van a mindenkor élő szó (*viva vox evangelii*) közvetítőire, a tanítványokra. A tanítványok nem Isten ügyének a védnökei (az ügy-véd maga a Paraklétosz!), de Krisztus Urunk azért hívja el tanítványnak a tizenkettőt és a többieket, hogy a tanulás mellett tanúskodjanak is Tanítójukról, a Mesterről, az Isten hatalmával felkentéről.

A vasárnap mottója: „Isten hív”. Ez megadja majd a szkopuszát is a textusnak: megszólítás – elhívás – hivatás: „emberhalászok lestek”. Dr. Pröhle Károly mindig hangsúlyozta, hogy ezeket a vasárnapokat nem Szentháromság utáni, hanem Szentháromság ünnepe utáni vasárnapoknak (*Sonntage „nach Trinitatis”*) nevezzük az evangélikus egyházban. Érdekes, hogy a II. vatikáni zsinatig a katolikus terminológia a pünkösd utáni vasárnapok elnevezést használta, most az egyházi esztendő kevésbé ünnepes részének vasárnapjait azonban az „évközi” jelzővel illeti.

A textusról

A legöregebb ismert evangéliumból származó szakaszunk tartalmi egysége töretlen, bár két elhívástörténetről tudósít.

Először Simont és Andrást hívja el (a halászat kezdetén), a Zebedeus-fiakat pedig valószínűleg a halászat végén. Márk a négy tanítvány elhívásával vezeti fel evangéliumát, hiszen Jézus isteni hatalmának első és legfontosabb megnyilvánulása az elhívás, hogy az egyszerű halászbemberekből tanítványok legyenek, akik a kezdetektől szemtanúi lesznek Jézus tetteinek, s majd erről kell tanúskodniuk, s később tanítaniuk is. Ők a bizalmas „négyes kör”, ami majd hármassá szűkül (miért is?).

Fontos megemlíteni, hogy minden itt, Galileában kezdődik (Gábiel arkangyal itt jelenti ki Máriának a Magaságos üdvtervét), s nem Júdeában, ahol a vallási merevség, hitéleti elfogultság (áldozatkultusz) – már csak a jeruzsálemi templom közelségéből fakadóan is – gyaníthatóan nagyobb volt. A tanítványok követik (ἀκολουθεῖν) a Tanítómestert, s ez formailag igaz, de tartalmilag egészen más alapokról indulnak! Aki egy rabbinál/tanítónál/gurunál akart tanulni, az maga választotta ki mesterét – egy bizonyos időre, amíg nála tanulni kívánt –, Jézus azonban maga választja ki tanítványait, akiket végérvényesen hív el, és emberhalászokká teszi őket. (A kép eredete vitatott, eredetileg ugyanis azt jelentette az emberhalász, hogy ’kipécézte/kiszúrta’, azaz rászedte, becsapta. Görög vándorfilozófusok is ilyen értelemben is használták, de Jézus a konkrét helyzetből, az elhívottak foglalkozásából vette a képet.)

Az elhívás egyértelműen Jézus műve, s azonnal (εὐθύς) megtörténik. Jézus szava teremtvő hatalom, amit szól, az rögtön meg is történik. Az elhívásban megmaradás – a tanítványok hitetlensége, vaksága ellenére – egyedül Jézus elhívó szavának hatalmán múlott. A lényeg tehát nem a hálók elhagyásán van, nem is a hálók (a világ) végérvényes, radikális hátrahagyásán (ahogyan azt sokszor félreértették: pl. hibás értelmezése az aszkézisnek), hanem azon, hogy az elhívottak mindhalálig – a nehézségek ellenére – megmaradnak Jézus melletti elkötelezettségükben. Fontos körülmény: Jézus követésében nincsenek szociális különbségek, determinációk (pl. Zebedeus családjának hajója van, sőt napszámosokkal dolgoznak), egy a fontos: Jézus hívására cselekedtek, „mentek utána, követték őt”.

Teológiai összefüggések

A tanítványok elhívása

Az evangéliumokban olvasható Jézus-történetnek fontos eseménye volt a tanítványok kiválasztása. Jézusnak szüksége volt munkatársakra, akik földi életében vele dolgoznak, és halála, feltámadása és mennybemenetele után a megkezdett munkát tovább folytatják, hiszen a kereszténység csak közösségben tud létrejönni, és csak abban tud megmaradni: Krisztus ügye mindig közösségi ügy!

Krisztus első tanítványokból álló „egyháza” különböző emberekből álló közösséggel kezdődött, akik azért tudtak együtt maradni, mert Jézussal együtt éltek. „*Tizenkettőt [...] kiválasztott arra, hogy vele legyenek...*” (Mk 3,14a) Jézusnak is szüksége volt a testvéri közösségre, és fájt, ha ezt a közösséget a tanítványok részéről nem tapasztalta. Mennyi fájdalom tükröződik a Gecsemáné-kerti szemrehányásban: „*Nem tudtatok egy órát sem virrasztani velem?*” (Mt 26,40) És mennyire örült a tanítványok közösségének: „*Ti barátaim vagytok...*” (Jn 15,14) Nemcsak Megváltójuk volt, nemcsak tanítójuk, de a barátjuk is.

Jézus tanítványait követésére hívja, s ebben a követésben lesz az elhívottból tanítvány. Jézus hívására a válasz nem egy hitvallás elmondása, hanem a neki engedelmeskedő élet. Az új életet a tanítvány soha nem a maga alkalmasságával valósítja meg, hanem Krisztus kegyelmének az erejével.

Mit jelent a követés? Nem egy tanítás elfogadását, nem egy eszme vállalását, hanem az elhívó Krisztus életében való részesedést. Ami figyelemre méltó: a követés feltételeit nem az elhívott, hanem az Elhívó határozza meg! Ennek az elhívásnak az ember részéről nem lehet semmilyen (elő)feltétele. A követés első jellemvonása: egy új életforma, az eddigi élet megváltozása. A vámszedőnek a vámszedőasztalt, a halásznak a hálót kell elhagynia. Ez a követés a hitnek az útja, Pál szerint is: „...*hitben járunk, nem látásban.*” (2Kor 5,7)

A követés nem az ember ajánlkozása. „Csak a hívő tud engedelmeskedni, csak az engedelmeskedő tud hinni” – írja Bonhoeffer. A követés tehát elválaszthatatlan a hittől. A követés azt jelenti, hogy a követőnek fel kell adnia mindent, ami Isten akaratának a cselekvésétől elválasztja.

A tanítványokat Jézus azért hívta el, hogy Isten országa építésében munkatársai legyenek. Ezt mondta tanítványainak: „*Az aratnivaló sok, de a munkás kevés: kérjétek tehát az aratás Urát, hogy küldjön munkásokat az aratásába.*” (Mt 9,37–38) Mennybemenetele előtt elküldi őket a munkára, ígéretet tévén arra, hogy ebben a munkában velük van, velük dolgozik: „*Elmenvén tegyetek tanítványokká minden népeket, tanítván őket, hogy megtartsák mindazt, amit én parancsoltam néktek: és íme, én titektek vagyok minden napon a világ végezetéig.*” (Mt 28,19–20)

Milyen óriási és kiváltságos feladatot adott tanítványainak – a *tanítást!* Ezek a tanító szavak azonban munkát követeltek, nehéz, fáradságos, testet és lelket felőrlő munkát, évszázadokra és évezredekre! Krisztus ilyen módon minden tanítványra ráterheli a felelősség egy részét, de egy munkást sem hagy magára a posztján: „...*én veletek vagyok minden napon...*”

Az emberek halászai

Ebben a megjelölésben – ami maga is példabeszéd – Jézus kifejezi a tanítványság isteni „elvárasrendszerét” és formáit.

1. A halászt életének körülményei szinte kényszerítik, hogy közel éljen Istenhez, hiszen a halászember kénytelen volt napról napra szembenézni a természet elemi erőivel. Életét szinte a vízen élte le, olykor hatalmas viharok között. Jézus tehát olyan embereket választ munkatársainak, akik számára Isten és az ő hatalmas ereje megtapasztalt valóság volt.

2. A halászoknak szükségképpen bátor embereknek kellett lenniük. Olyan emberek voltak ők, akik életüket naponként kockáztatták. Amikor Jézus kiküldte tanítványait missziói munkára (hatalmat adva nekik, hogy szóljanak és gyógyítsanak), ezt mondta nekik: „...*elküldelek titeket, mint juhokat a farkasok közé.*” (Mt 10,16) A „farkasok” köze nem lehetett gyáva embereket küldeni.

3. A halásznak türelmesnek és kitartónak kellett lennie a munkában. Kitartónak, türelmesnek kell lennie annak is, aki embereket akar halászni. Gyakran sokáig kell várni, míg a hálóba hal kerül. A halász munkája sokszor hiábavaló, gyakran tér haza üres kézzel, és másnap munkáját újra kell kezdenie.

4. A halásznak bölcsnek is kell lennie. Bölcsen meg kell választania az időt, a helyet, a hálót, a csalétket a halászhoz. Bölcsnek kell lenniük azoknak is, akik embereket halásznak. Ha nem bölcs, több embert veszítenek el, mint amennyit megnyernek! Erre akarta Jézus a tanítványokat tanítani: „*Legyetek okosak, mint a kígyók...*” (Mt 10,16)

A tanítványok nem templomok csendjében élnek, hanem teljesen benne a világban. Mossák a hálót. Jézus szószéke is egy csónak, abból tanította a sokaságot... A tanítványságnak minden korban két követelménye van: az önmegtagadás és a keresztfelvétel (Mt 16,24). Az első azt jelentette, hogy Krisztus ügyét állítsák életük középpontjába, nem a magukét. A második: legyenek készek Krisztusért szenvedni.

Az igehirdetés felé

Krisztus-követés – bizonyágtétel az élettel (biosz) az (örök) Életről (dzóé) – közösségben!

A tanítványok elhívása soha nem a véletlen műve

Ez Isten tervének része, s ezért az nem izgalmas időtöltés, intellektuális kaland az elhívottak számára, hanem ha kell, a mártíriumot is vállaló életprogram. Mindenki meghívott, de csak azokból lesznek a választottak, akik válaszolnak a hívó hangra.

A tanítványoknak (a maiaknak is) Krisztus szolgálatában kettős feladatuk van. Az első a beszéddel való bizony-

ságtétel; a másik az életpéldával történő bizonyágtévközlés. Ennek azonban van egy feltétele: a tanítványok közössége (!), amelyet a kölcsönös szeretet kapcsol össze. A szeretet nélkül nem lehet a tanítvány sem só, sem világosság. Ezért mondta Jézus: „*Arról fogja megtudni mindenki, hogy az én tanítványaim vagytok, ha szeretitek egymást.*” (Jn 13,35)

A tanítvány beszélő és nem hallgató ember! Tovább kell mondania Isten kijelentett akaratát, de a szóval való bizonyágtétel önmagában még nem elégséges. Jézus azt kívánja tanítványaitól, hogy olyanok legyenek a világ számára, mint a só az étel számára. Ezért nem mehetnek ki a világból, hanem benne kell élniük a világban. Jézus azonban arról is beszél, hogy a só elveszítheti ízét, ha a világhoz lesz hasonlóvá, vagyis elvilágiasodik. Ha Krisztus gyülekezete annyira keveredik a világgal, hogy megszűnik Krisztus-egyház lenni, akkor már nem az egyház hat a világra, hanem a világ az egyházra, azaz Isten népe már nem a világért lesz, hanem a világ ellen. Jézus az elvilágiasodott egyháznak nem ígér jövőt, hanem holnapját átadja a világ ítéletének. Csak az az egyház lehet/élhet a világért, mely különbözik a világtól. „Közöttük más rend legyen!” – mondja Jézus. Csak az egyház, amely „nem a világból való”, tud só lenni a világ számára.

Krisztus követése a szenvedésben

Krisztus követése a tanítványok számára mindig szenvedést, „igát” jelent. Ezt Krisztus nekik őszintén megmondta: „*Ha gyűlöl titeket a világ, tudjátok meg, hogy engem előbb gyűlölt, mint titeket.*” (Jn 15,18) A tanítványok osztoznak Mesterük sorsában, aki őket erre a szenvedésre előkészítette: „...*elküldelek titeket, mint juhokat a farkasok közé.*” (Mt 10,16) Rajta kívül nincs olyan pásztor, aki a juhokat a farkasok közé küldené! Emberi értelem számára ez egyenesen érthetetlen. Ilyen veszélyeztetett élete van annak, aki ebben a világban Krisztus követésében jár. Egy ilyen helyzetben mire számíthat a tanítvány? Egyre bizonyára nem: nem várhatja, hogy a farkas szeresse és kímélje.

A tanítványok fenyegetettsége a világ részéről megmarad az idők végezetéig. Ha Isten Fia azért jött, hogy megkeresse és megtartsa az elveszett bárányt, akkor a gonosz azért van, hogy elpusztítsa. A tanítvány nem számíthat arra, hogy a farkas szeretni és kímélni fogja. Harcoló bárány pedig nem létezik, a Bibliában sincs. A farkas bánthatja a bárányt, de a bárány soha nem bánthatja a farkast...

Jézus hívó szavát ma is radikálisnak véljük (mert életváltozást sürget), követőit pedig „megvezetett” szélsőségeseknek, akik megtagadják az „emberi természet rendjét”. Az attraktivitásában megkopott örök élet ilyen drágán nem kell a ma emberének!

A tanítvány azért elhívott, mert egyszer eljut addig a pontig, amikor már nemcsak elhívott, de küldött is, mert

Mestere ki-, visszaküldte a világba. Eredményesen a hivatását csak akkor töltheti be a világban, ha Isten által „vezettetett”, és így a helyén van; s a tanítványnak nem lehet más helye, neki mindig Mestere, a Krisztus keresztje alatt kell állnia...

További javaslatok az istentisztelethez

Lekciók

1Jn 4,16b–21; 5Móz 6,4–9

Énekek

EÉ 438, 473, 467

Felhasznált irodalom

A Szentírás magyarázata. Jubileumi kommentár. 1–3. köt. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1968.

DÓKA Zoltán 1977. *Márk evangéliuma.* Magyarországi Evangélikus Egyház, Budapest.

GUTHRIE, Donald – MOTYER, J. Alec (szerk.) 1985. *Brockhaus Kommentar zur Bibel.* 1–3. köt. Brockhaus Verlag, Wuppertal.

■ FRANKO MÁTYÁS

Szentháromság ünnepe után 2. vasárnap

► Lk 4,23–30

Igehirdetési előkészítő

Légy próféta az én hazámban!

A vasárnap jellege

A Szentháromság ünnepe utáni 2. vasárnapon az *Agenda* két fő gondolata: „Isten hív minket” és „Meg ne vessétek azt, aki szól!” (De vajon meghalljuk-e?)

Az elmúlt hetekben, napokban szinte tobzódunk az ünnepi alkalmakban: mennybemenetel, pünkösd, Szentháromság ünnepe. Sok gyülekezetben pünkösd ünnepéhez kapcsolódóan tartották meg a konfirmációt, illetve a jubiláns konfirmandusok találkozóját. Köszöntöttük a gyermekeket, pedagógusokat. Beindult az esküvői „főszezon”.

Ezekhez hasonló örömteli események, pillanatok állnak előttünk is. Például nemsokára lezárulnak a középiskolai érettségik, elballagnak az óvodások és a végzős 8. osztályosok. Kicsik és nagyok öröme lezárul a tanév iskolában és gyülekezetben egyaránt. Indulnak a várva várt táborok, nyaralások.

Az egy héttel ezelőtti textus is a Jézussal való találko-

zás, a jézusi elhívás örömét hordozta. A mai vasárnap pedig egy éles, már-már drámai váltással egészen más hangulatot és körülményeket mutat.

Exegetikai-kortörténeti megértés

Jézus sikertelen názáreti fellépéséről Márk és őt követve Máté is beszámolnak. Feltűnő, hogy Lukács, aki általában hűségesen követi Márk menetét, ezt az epizódot a márki keretből kihagyta, pontosabban a galileai működés kezdetére helyezte. A názáretiek gyilkos szándéka csak Lukácsnál szerepel. Egyes exegeták úgy vélik, hogy Lukács nem Márkra, hanem egy másik, saját forrásra támaszkodott, amikor ezt a jelenetet megfogalmazta.

Jézus működésének kezdetén Názáretbe, gyermekkorának helyszínére érkezik, ahol szombatnapon a zsinagógában felolvas az akkori szokásoknak megfelelően a prófétai tekercsből (Ézs 61,1–2). Igénk a magyarázat utáni pillanatoknál kapcsolódik be.

23. vers: Az orvosról szóló közmondás mind a zsidó, mind a pogány irodalomban ismert.

24. vers: Jézus egy abban az időben jól ismert közmondást idéz, amelyet mi is ekként ismerünk és használunk. Jézus sorsára vonatkozik a mondat, hiszen ettől kezdve az idegennek számító Kapernaumban, valamint Galilea más városaiban és falvaiban működik majd. Isten elfordul az engedetlen néptől, az evangélium hirdetését és tetteinek véghezvitelét a pogányok között folytatja (lásd az ApCsel beszámolóit).

25–27. vers: Megjelenik a pogányok felé való nyitás gondolata. Jézus megemlíti néhány esetet Izrael történelméből: beszél például Illés idejéről, amikor sok özvegy élt Izraelben, Isten mégsem hozzájuk küldte el Illést. Ehelyett a próféta egy nem izraelita özvegnél tett csodát (1Kir 17,8–16). Jézus arról is beszél, hogy Elizeus idejében sok leprás volt Izraelben, de a próféta csak a szíriai Naámánt gyógyította meg (2Kir 5,1.8–14). Ezek bizonyítják, amit Jézus egész szolgálata is hirdet: Isten kegyelme és az üdvösség senki elől nincs elzárva!

28–30. vers: A zsinagógában Jézust hallgatók reakciója nem marad el: a kezdeti barátságos és örömteli fogadtatást a nyílt elutasítás váltja fel. Az utolsó versek egyértelmű áthallást tartalmaznak a nagyheti eseményekkel kapcsolatban: a názáretiek kiűzik Jézust a városon kívülre, ahogyan nagypénteken is Jeruzsálemen kívül végezték ki (vö. Zsid 13,11–12).

A perikópa megértése

A próféták szolgálatának egyik sarokpontja volt a megvettség. Ezt az állapotot, élethelyzetet maga Jézus is sok-

szor (miként a mai igében is) megtapasztalta. A vele való összeütközés két ponton robban ki: Jézus személye szembe kerül a zsidóság egyistenhitével és vallásos felsőbbrendűségének tudatával.

Az őt hallgatók nem tudják elfogadni, hogy a titokzatos származású Messiás helyett egy egyszerű ember, jól ismert földijük hirdesse nekik a kegyelem ígét (19. vers). A várakozás örömét gyorsan felváltja a csalódottság dühe, amikor ezek után még feleleveníti a pogányok felé nyitás két példáját, amellyel Izrael különleges szerepének elvesztésére utal. Vallásos öntudatukat és nemzeti önérzetüket sértette az az evangélium, amely szerint Isten kegyelme megszünteti a különbséget közöttük és a pogányok között.

Az evangélista érzékelteti, hogy Jézus szenvedése és halála nem véletlen tragédia vagy váratlan fordulat Jézus működése közben, hanem szükségszerű következménye annak az iránynak és útnak, amelyen az első pilanattól elindult.

Igehirdetési vázlat

Csodavárás, avagy „Jótett helyébe jót ne várj!”

Hallottátok?! Végre hazatér! Micsoda öröm! Úgy vártuk, hogy valaki híressé váljon közülünk, a mi kis közösségünk-ből! És igen! Végre! Nagyon büszkéek vagyunk rá! Mégiscsak a „mi” fiunk! Annyit hallottunk már róla! Hihetetlen! Azok a csodák... és gyógyítások... Hihetetlen!

Csak nem lehet kitaláció?! Csak nem lehet hazugság, ha ennyien mesélik?! Vajon itt is megteszi? Ugye megteszi? Hiszen *mi* vagyunk a családja, *mi* igazán ismerjük őt! *Mi* mindig nyomon követtük az életét! *Mi* mindig is tudtuk, hogy különleges, és lám, igazunk lett!

Azt hiszem, mindannyiunk szívében ott van az alapvető emberi vágy, hogy minden egyes Istennel való találkozás magával ragadó és hatalmas élmény legyen. Nem vágyunk a „csendes csodákra”. Valami nagyot és látványosat szeretnénk, amit újra és újra fel lehet idézni, aminek emléke lassan fakul meg. Ott van bennünk is a vágy: „Uram, tégy velem, rajtam csodát! Hadd higgyem, hogy Te vagy az Isten Fia! Hadd lássam a saját szememmel, hogy valóban Te vagy az!” Biztosan találkoztunk már lelkesi szolgálatunk során olyan emberekkel, akik már-már szemrehányóan tették fel a kérdést: annyira, de annyira akarok hinni, de mégsem megy. Sokan vannak, akik Istent okolják a hitetlenségért: Tedd meg ezt vagy azt, ha azt akarod, hogy... A csodákból azonban nem következik egyenesen a hit, azt nem lehet követelni.

Elvárás, avagy „Az üres kalász fent hordja a fejét, a teli meghajol”

Hallottátok?! Hallottátok, mit mondott?! Gyalázat! Gyalázat! Mit meg nem enged magának ez az egyszerű ács?!

Hogy merészeli kétségbe vonni az Úr szavát? A kiválasztottságunkat? *Bennünket*, a szent népet egy lapon említeni ezekkel...? Szégyentelen! Ráadásul mindezt a szent hajlékban! Hogy jön ő ahhoz, hogy *minket* két pogányhoz, egy szegény özvegyhez és egy nyomorék leprához hasonlítsa?!

Megdöbbenés... Talán ez a legjobb kifejezés arra, ahogyan a zsinagógában jelen lévők reagálnak Jézus szavaira. De nem azon döbbennek meg, hogy eddig tévesen gondolkodtak, hogy eddig rossz nézőpontból szemlélték a dolgokat, hanem azon, amiket Jézus mond. Megdöbbenés... Talán ezt gondolhatja a mai igehallgató, igeolvasó az évtizedek, évszázadok ismeretével a háta mögött: hát nem látják? Hát nem értik? Nem, valóban nem! Ahogyan sokszor mi sem látjuk, és mi sem értjük! Mert elfedi előlünk az igazságot/Igazságot a sértett önérzetünk, a büszkeségünk, a felsőbbrendűségi érzésünk, a személyes sértettségünk...

Jézus először a hozzá legközelebb állóknak hirdette az evangéliumot. De mivel ezt nem becsülték meg, önmagukat zárták ki Isten kegyelméből. Mert igen, Isten kegyelmét el lehet utasítani, de nem lehet neki határt szabni.

Kivárás, avagy „A harag rossz tanácsadó”

Hallottátok?! Kiűzték a városon kívülre! Le akarják taszítani! Meg akarják kövezni! Nagyon helyes! Megérdemli! Felfoghatatlan, amiket mondott! Pedig mi mennyire vártuk, pedig mi mennyire reméltük, hogy tesz valamit... valami nagyot! És mit kaptunk cserébe? Ezt? *Ezt...*?! Nem méltó hozzánk, nem való közénk! Vesznie kell!

„Hallottátok az istenkáromlást. Mi a ti véleményetek erről? [...] méltó a halálra.” (Mk 14,64) Néhány év telik csak el a két esemény között: más a helyszín, mások a szereplők, mások a körülmények, de a lényeg ugyanaz. Jézusnak halnia kell! Ugyanolyan gyűlölet és düh hajtja mindkét esetben a Jézussal szemben állókat. De ő most még „nem hagyja magát”, most még eltávozik. Ez a távozás nem elsősorban csodás esemény, hanem az Úr tervének része, hiszen még nem érkezett el az idő, „*hogy próféta Jeruzsálemen kívül vesszen el*” (Lk 13,33).

Szemtől szemben találjuk magunkat Jézussal. Márpedig ha ez megtörténik, az hasonló módon reakciót vált ki belőlünk. Jézus szemtől szemben nem hagy(hat) érintetlenül! A Jézussal való találkozásra mindig reagálni kell: vagy örömmel, hittel fogadva, vagy kételkedve, vagy dühvel... Ez a tétje a mai alkalomnak: vagy elfogadás, önátadás, hit a válasz, vagy pedig (burkolt vagy nyílt) elutasítás, gyűlölet. Nincs középút.

Jézus az igeszakasz előzménye szerint felolvassa a zsinagógában Ézsaiás próféta szavait, ezzel mintegy bemutatva önmagát: „*Az Úr Lelke van énrajtam, mivel felkent engem, hogy evangéliumot hirdessek a szegényeknek; azért küldött el, hogy a szabadulást hirdessem a foglyoknak, és*

a vakoknak szemük megnyílását; hogy szabadon bocsásham a megkínzottakat, és hirdessem az Úr kedves esztendejét.” (Lk 4,18k)

A körülötte levők azonban személyes sértettségükben megkötözöttek, büszkeségüktől elvakultan, felsőbbrendűségük börtönéből hallgatják és figyelik. Tulajdonképpen ott van a legnagyobb probléma, hogy nem hallanak! Pedig a prófétai, krisztusi szó hangzik majd kétezer éve. A mai vasárnap arra kellene ráirányítani a figyelmet, hogy elvárások és elutasítások helyett inkább bizonyos szintű önfeladásra és teljes nyitottságra lenne szükség!

További javaslatok az istentisztelethez

Lekciók

1Jn 3,13–18; Ézs 55,1–5

Énekek

EE 143; 368; 393; 394; 435; 461

Imádság

Mennyei Atyánk! Hála neked, hogy bűneink és folytonos elutasításaink ellenére még mindig hirdetteted közöttünk igédet!

Urunk Jézus! Hála neked, hogy irgalmad és kegyelmed által naponként megadod nekünk a veled való találkozás és a veled való közösség lehetőségét!

Szentlélek Isten! Kérünk, formáld át minket, hogy bizalmatlanság, kételkedés és elvakultság helyett őszinte hit, tisztánlátás és alázat legyen bennünk! Ámen.

Illusztrációk

TÖRTÉNET

Egy prédikátort vasárnapról vasárnapra ugyanaz a bérkocsis vitt lakásáról a templomba. A templomhoz érve a lelkész kifizette a szokásos viteldíjat, és ráadásként mindig átadta aznapi igehirdetésének másolatát. Hetek múltán, egyik vasárnap a fuvaros megköszönte a neki járó pénzt, a prédikációt viszont udvariasan visszaadta. A meglepett lelkész kérdésére furcsa indokkal állt elő: „Ha továbbra is olvasom ezeket, meg kell változnom – azt pedig nem akarom.”

GONDOLATOK

Hetekkel ezelőtt láttam egy elgondolkodtató képet a Facebookon. A rajz Salvador Dalí és Pablo Picassót, a két világhírű, 20. századi spanyol festőt ábrázolta, amint mindket-

ten egy egyszerű, hétköznapi tojást festenek. Középen ki van állítva az emelvényen a tojás, a két művész pedig dolgozik. De míg Dalí festményén szétfolyt tükörtojásnak ábrázolja, Picasso kocka formában festi meg a tojást. Ugyanazon egyszerű tárgy, két teljesen különböző látásmód.

„A büszkeség álnok bestia: a sárkányok álmát alussza a szívünkben, hogy akkor üsse fel a fejét, amikor a legkevésbé kéne.”

Jodi Lynn Picoult (1966–) amerikai író

KORÁLSZÖVEG

„Nem látták benned, csak az ács fiát.
Üztek vak éjben árkon-bokron át
A szakadékhöz, mely mélységbe ránt,
Üztek megszállott hitető gyanánt.”
(EÉ 393/1.)

Felhasznált és ajánlott irodalom

Jeromos bibliakommentár. Szent Jeromos Bibliatársulat, Budapest, 2003.

Kocsis Imre 2007. *Lukács evangéliuma*. Szent István Társulat, Budapest.

PRÖHLE Károly 1991. *Lukács evangéliuma*. Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály, Budapest.

SPINETOLI, Ortensio da 1996. *Lukács – A szegények evangéliuma*. Agapé, Szeged. 167–177. o.

Havasi Kálmán 1996. Szentháromság ünnepe utáni 2. vasárnap. *Lelkipásztor*, 71. évf. 5. sz. 194. o.

A *Szentírás magyarázata. Jubileumi kommentár*. 1–3. köt. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1968.

■ GYÖRI VERONIKA ÁGNES

Szentháromság ünnepe után 3. vasárnap

► Jn 8,1–11

Igehirdetési előkészítő

Emberi ítékezés – jézusi megbocsájtás

A vasárnap jellege

Krisztusnak, a „bűnösök Megváltójának” kereső, magához fogadó és megmentő szeretete nem ismer határt. Ezt hirdeti ez a vasárnap, amelynek ógyházi evangéliuma (Lk 15,1–10) arról szól, miként keresi meg az Úr az egyetlen elvesztettet is. Ebbe a gondolatkörbe tartozik mostani igénk is, amelyben Jézus szeretetből megmenti az aszszonyt a rá váró ítélettől. Az ógyházi és egyben mostani

epistola (1Pt 5,6–11) viszont megmutatja, hogy Krisztus nyája, a megváltottak gyülekezete miként él a világban veszélyek és ellenséges támadások között – bízva a kegyelem erejének és a mennyei dicsőség részességének boldog bizonyosságában. Nem felejtettük-e már el régen, hogy milyen drága áron lettünk az Úré? Az ószövetségi ige (Ez 18,20–32) arról szól, hogy Isten kegyelmes a megtérőkhöz, nem kívánja a bűnös ember halálát, hanem azt, hogy megtérjen és éljen.

Exegetikai, kortörténeti megértés

A mostani textus, Jézus és a házasságtörő asszony története már 753-tól kezdődően egy betoldás az evangéliumban. Az egyiptomi szövegtípus kézírataiból hiányzik, csak a konstantinápolyi szövegtípus kézírataiban tűnik fel ezen a helyen. Ez azt jelenti, hogy hiányzik az összes legrégebbi nagy kéziratból, és csak a későbbi kéziratokban található meg, ott is sokszor olyan szövegkritikai jellel ellátva, ami a kétséges hozzátartozásra utal. A régebbi egyházatyák sem ismerik, inkább csak a 4. századtól tűnik fel. Egyes kéziratok nem itt, hanem Lk 21,38 mögött toldják be, máshol János végén vagy Jn 7,36 után. A nyelvezete és a többféle előfordulás arra utal, hogy sokkal közelebbi rokonságban van a szinoptikusokkal, mint Jánossal. Viszonylag könnyű tehát megállapítani, hogy az elbeszélés nem tartozott az evangéliumhoz, de az is nyilvánvaló, hogy nagyon régi történet, már a 3. században feltűnik, a *Didaszkália* című szír ókeresztény iratban, Eusebiosz is említi Papiasszal kapcsolatban. Legvalószínűbb, hogy az apokrif *Héberok evangéliumából*, esetleg a szintén apokrif *Péter evangéliumából* származik. Viszont kijelenthető, hogy az elbeszélés eredetisége és meggyőző ereje kétségen felüli. Jézust felejtethetetlen módon állítja elénk. Okkal került János evangéliumának erre a helyére.

Jézus a lombsátor ünnepén nyilvánosan tanít a templomban. A jelek miatt sokan hittek benne. Messiási mivoltát illetően ellentétes vélemények alakulnak ki, aminek híre eljut a papok és a farizeusok tanácskozására. A farizeusok visszautasítják Nikodémust, aki pártját fogja Jézusnak. Kérdése viszont megzavarja őket, ezért inkább félbeszakítják a tanácskozást. Jézus további magatartását a 8,1–2 vers írja le, ami Mt 21,17–18 szerint is szokása lehetett. Kiment a városból az Olajfák hegyére, de reggel visszament a templomba, és ott tanított. Ekkor vezették oda az asszonyt, akit házasságtörésen értek. Rögtön el is vihették volna, de ők Jézust akarták kelepcébe csalni. 3Móz 20,10, illetve 5Móz 22,22–24 előírásai nagyon egyértelműek és kemények voltak. Ebben kell Jézusnak állást foglalnia.

Mivel a törvény nem rendelkezik egyértelműen a ha-

lálbűntetés végrehajtásának módjáról, ezért Jézus korában a farizeusok között már vita folyt arról, hogy a házasságtörőket megkövezni vagy megfojtani kell-e. Az elbeszélés szerint az írástudók és a farizeusok azért viszik az asszonyt Jézus elé, hogy megkísértsék, és így vádat emelhesseken ellene. A férfiről nincs szó, valószínűleg futni hagyták, mert Jézus válasza volt a fontos számukra. A római jog egyébként nem ítélte meg ilyen komolyan a házasságtörést. Ha azt vesszük figyelembe, hogy Júdea ekkor már római joghatóság alatt állt, akkor a helytartó engedélye nélkül az ilyen eljárás lincselésnek minősült volna (Jn 18,31). Ha Jézus nem ítéli el az asszonyt, vagy enyhén ítél, akkor vádat lehet emelni ellene a törvény megsértése miatt. Ha viszont elítéli, akkor elveszti a „vámszedők és a bűnösök barátja” címét, és ellentétbe kerül korábbi magatartásával.

Jézus nem hagyja magát, nem is válaszol rögtön, csak később mondja: „Aki bűntelen közületek, az vesse rá az első követ!” 5Móz 17,7 szerint a megkövezésnél az első követ a tanúknak kellett eldobniuk. Ők valóban visszariadhattak, mivel az itt említett ἀναμάρτητος szó bűntelenséget jelent. Régóta izgatja a magyarázók képzeletét, hogy Jézus mit írhatott a földre. A 8. verset egy régi kézirat úgy értelmezi, hogy Jézus leírta az ott levők 6. parancsolattal kapcsolatos bűneit, kimélyíti azt Mt 5,28 kijelentésével. Így a vádlókból vádlottak lesznek, és a házasságtörő asszonnyal együtt kerülnek Isten ítélőszéke elé, amit ők nem bírnak elviselni, ezért elszélednek, amit az idők kezdenek el. Az úgynevezett kegyes férfiak azok, akik legelőször meglátják magukban, hogy ha ténylegesen nem is voltak házasságtörők, megkívánásukkal mégis elkövették azt. Jézus isteni hatalmának erejével gyakorol megbocsátást az asszony felé.

A perikópa megértése – teológiai összefüggések feltárása

Ebben a történetben abba a titokzatosan paradox jelenségbe ütközünk, amely Jézusnak az egész evangéliumban megfigyelhető magatartásával van összefüggésben. Ő az, aki a Hegyi beszédben Isten parancsolatait radikálisan értelmezi, ugyanakkor a vámszedők és bűnösök barátja. Megfordítva, itt megbocsát a házasságtörő asszonynak, és ugyanakkor már egy kívánságot is házasságtörésnek mond. Hogyan érthető ez meg? Ez a történet megmutatja, hogy Jézus a bűn legmélyebb gyökeréig hatol le. Ezáltal a „bűnös” és az „igaz” közti különbségtétel nála érvényét veszti. Pál apostol ezt így fogalmazta meg: „...mindenki vétkezett, és híjával van az isten dicsőségének.” (Róm 3,23) A bűn magvát mindenki magában hordja. Jézus igenli a törvényt, amellyel a házasságtörést kárhoztatja, de megtagadja ellenfeleitől a jogosultságot, hogy az ítéletet vég-

rehajtsák. Jézus megbocsátásra kész szeretete nem az erkölcsi gyengeséget, tehetetlenséget jelenti, hanem isteni hatalmának éltető erejét.

Ez a történet méltán sorakozik fel a hasonló, jézusi megbocsátásról szóló elbeszélések mellé. Mindannyian csak ebből a kegyelemből és megbocsájtásból élhetünk. Isten azt akarja, hogy az emberek közötti kapcsolatok – különösen a házasság, de most már ide sorakozik a hivatalos élettársi kapcsolat is mint kétoldalú elköteleződés – külső személyektől védettek legyenek. Ez az emberi méltóság egyik kifejeződési formája is. A közösség köteles mindenkit megvédeni, azt is, aki maga nem képes erre. Ez az isteni gondviselés egyik megjelenési formája. A törvény, a jó rend fenntartása tehát mindannyiunk érdeke.

Gondolatok az igehirdetéshez

Jézus és a farizeusok és írástudók vitáiban a mai egyházias ember számára az is lenyűgöző, hogy milyen sokan voltak azok, akik a törvény megismerésével, magyarázásával töltötték életük nagy részét. Hogyan lehetne ma ilyen kérdésekben vitát folytatni, amikor a társadalomban alig vannak, akik érdeklődnek ez iránt és felkészültek ilyesmire? A házasságtörő asszony történetét vizsgálva fel kell tenni a kérdést, hogy mi vitte rá az asszonyt erre, jól lehet tudta, hogy milyen veszélynek teszi ki magát. Nem tudjuk, hogy mennyi volt akkoriban a napvilágra került esetek száma, és mennyi maradt látens. Egy házasságtörés akár férfi, akár nő esetében többnyire érzelmi elhiedegüléssel kezdődik, az addig esetlegesen előforduló, de elfojtott kívánság előtörésével folytatódik, majd ténylegesen megvalósul. A mózesi törvény teljes patriarchális viszonyok között jelent meg, amely úgy védte a férfi feleségét vagy menyasszonyát, mint a tulajdonát. A másik férfi nem más, mint rabló vagy tolvaj. A törvényt helyesnek tartotta minden férfi, akinek felesége volt, főleg addig, amíg nem kívánta a másét.

Az asszony házasságtörése bizonyított, de mi vezetett idáig? Biztosan nyomós oka lehetett erre, például férjéhez kényszerítették, aki nem szerette, megalázta, esetleg bántalmazta. Felháborító, hogy ma is hány nő esik áldozatul akár házasságban, akár párkapcsolatban, amikor szabadulni kíván az ilyen viszonyok közül, és férje vagy barátja megöli, aki nem tudja elviselni, hogy a nő ott hagyja, és esetleg másé lesz. Ez a mai kor egyszemélyes „megkövezése”. 1977-ben a német családjogi törvényből kikerült az a passzus, hogy válás esetén a házasságtörő fél felelős a házasság felbomlásáért, mivel nem lehet tudni, hogy a másik milyen, nem büntethető magatartást ta-

núsított, ami őt végül erre rávitte. Magyarországon sincs már érvényben a vétkességi elv. Egy biztos, a házasságtörés ma már nem büntetőjogi kategória, hanem megütközést kiváltó eset. Ennek mértéke azonban nagyban függ attól, hogy milyen társadalmi környezetben történik; művészek, politikusok, hivatalnokok, átlagemberek vagy egyházilag elkötelezettek között. Pröhle Károly professzor azt tanította, hogy a házasság előtti nemi élet is házasságtörés, mert például ha egy férfi kapcsolatot létesít egy független nővel, akkor azzal megtöri annak a leendő házasságát. Hogy volt ez Jézus korában? Mivel a hajadonokra vigyáztak, inkább az özvegyasszonyokkal lehetett kapcsolatot létesíteni. Gordon Thomas A 13. *tanítvány* című könyvében alapos kutatás után leírja, hogy elfogadott volt a kéjnök meglátogatása a nők férfiak számára is, főként a feleségük tisztulása vagy várandóssága idején, mert így érzelmi elköteleződés nélkül engedhetek utat testi vágyaiknak.

Igehirdetési vázlat

Jézus új élet lehetőségét adja nekünk

Történetünkben halállal fenyegetnek valakit, mert házasságtörésen érték. Megvan a vád, megvan a vádlott, könnyű odaállni a vádolók közé. Milyen könnyű megítélni a másikat! Sokan forgattunk már kegyes könyveket, amelyek kéjjel, göggel és főként szeretetlenül ítélik meg mások felett. Számunkra Jézus magatartása a legfontosabb: ő mit szól ehhez? Először nem mond semmit, nyugalommal azonban megváltoztatja a hangulatot, válaszával – „Az vesse rá az első követ...” – elgondolkodtat és megszégyenít minket. Kívánságaink által ebben és más parancsolatban is bűnösök vagyunk. A templom padjaiban ülők annyi mindenre gondolhatnak ilyenkor, magukra, házastársukra, családtagjaikra, sok fájdalomra, kísértésre és szenvedésre. Ahányan vannak, annyifélék. Vaskalaposak és szabadelvűek, családcentrikusak és emancipáltak. Ne a törvényre, hanem az elköteleződésre tegyük a hangsúlyt. „Tegy engem, mint pecsétet a szívedre, mint pecsétet a karodra! Bizony erős a szerelem, mint a halál, legyőzhetetlen a szenvedély, akár a sír.” (Énekek 8,6) Esketési ige is lehetne! Jézus nem helyeselte az asszony bűnét, de nem is ítélte el. Tudta, hogy a szívében már megindult a változás, a megtérés. Végül ezt mondta neki: „Én sem ítélek el téged, menj el, és mostantól fogva többé ne vétkezz!” Mire indíthat ez minket, keresztyényeket? Arra, hogy sose felejtjük el a saját bűneink elleni küzdelmeink sikertelenségét, amikor mások bűneit megítéljük, és arra, hogy a bűnbocsánat, az új élet lehetősége Jézus által mindannyiunk előtt nyitva áll.

További javaslatok az istentisztelethez

Lekciók

1 Pt 5,6–11; Ez 18,20–32

Énekek

EÉ 382; 422

Igehirdetés utáni imádság

Áldott légy, Úr Jézus, hogy nem taszítod el magadtól a bűnbeesetteket, mert mindennél nagyobb a te szereteted. Add nekünk a hit bátorságát, hogy hozzád meneküljünk bűneinkkel, és megkapjuk tőled a bűnbocsánat békességét. Ámen.

Illusztrációk

TÖRTÉNET

A szeretet feledékenysége

– Miért beszélsz állandóan a múltbéli hibáimról? – kérdezte a férj. – Azt hittem, hogy már megbocsájtottad és el is felejtetted őket.

– Valóban megbocsájtottam és elfelejtettem őket – válaszolta a feleség. – Csak biztos akarok lenni, abban, hogy

te nem felejtetted el, hogy én megbocsájtottam és elfelejtettem a hibáidat.

Párbeszéd a tanítvány és Isten között

– Uram, ne tartsd számon bűneimet!

– Miféle bűnöket? Frissítsd fel az emlékezetemet, mert én már évekket ezelőtt elfelejtettem őket. A szeretet nem tartja számon a vétkeket!

Anthony de Mello: *A madár dala*
(Korda Kiadó, Kecskemét, 2011)

Felhasznált irodalom

BOOR, Werner de 1971. *Das Evangelium des Johannes*. Brockhaus Verlag, Wuppertal. (Wuppertaler Studienbibel.)

Evangelischer Erwachsenenkathekismus. Gütersloh, 1977.

GORDON, Thomas 2001. *A 13. tanítvány*. J LX Kiadó, Budapest.

JÁNOSSY Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatása*. Fraternitás, Veszprém.

KARNER Károly 1950. *A testté lett Ige*. Magyar Luther Társaság, Budapest.

PECSUK Ottó (szerk.) 2004. *Bibliaismereti kézikönyv*. Kálvin Kiadó, Budapest.

STAHL, Rainer 2013. 4. Sonntag nach Trinitatis, 23. 06. 2013. Predigt zu Johannes 8:3–11. *Göttinger Predigten im Internet*. <http://www.theologie.uzh.ch/predigten/predigt.php?id=4360&kennung=20130623de>. (Megtekintés: 2018. március 28.)

■ KOHÁRY FERENC